

Fabritius GERT:

„Colectivitate”

În ansamblul concepției profund științifice, marxist-leniniste, cu privire la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltată, concepție proprie partidului nostru, căreia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, i-a conferit o fundamentare principală — cu o valoare deopotrivă general-teoretică, prin aceea că definește etapa istorică actuală, dar și programatică, de sudură organică a strategiei și tacticii în practica realizării istoriei, prin arsenalul căilor, mijloacelor, metodelor cerute de o asemenea operă istorică, deci a instrumentației necesare în edificarea noii orînduiri — ideea fundamentală care străbate ca un fir roșu această concepție creatoare este aceea a creșterii rolului conducător al partidului comunist. „Noi considerăm că în România — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat Conferinței Naționale a partidului, — în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism, rolul de forță politică conducătoare al partidului se va afirma cu tot mai mare putere”. Acest fapt — care nu este efectul unor dorințe subiective, ci constituie însuși rezultatul dezvoltării istorice a socialismului — se impune astfel ca o necesitate istorică, avînd caracter obiectiv, legic, izvořit din însăși dialectica noilor realități pe care oamenii le făuresc în chip conștient, deliberat.

Din perspectiva istorică a socialismului, în virtutea profundelor mutații ce se produc — de ordin economic, politic, social, național și uman — misiunea de dezvoltare conștientă și de conducere științifică a societății revine suprastructurii politice, care exprimă cel mai direct interesele fundamentale ale întregii societăți. În ansamblul suprastructurii politice, rolul de forță conducătoare a întregii societăți socialiste revine astfel, în mod necesar, legic, partidului marxist leninist al clasei muncitoare. Această misiune a partidului comunist — cu valoare de structură la nivelul istoriei însăși — devine practic o legitate istorică ale cărei

Creșterea rolului conducător al partidului

Conf. univ. Petre MĂLCOMETE

determinări obiective de profunzime vizează însăși esența noii orînduiri socialiste. Evoluția societății arată că, între legitățile sale specifice, există legi a căror tendință parcurge o curbă constant ascendentă, pentru că înseși realitățile pe care le direcționează evoluează neîntrerupt pe o linie ascendentă. O atare tendință a legii nu înseamnă neapărat o extindere în sens cantitativ, ci o creștere în profunzime, în esență și în manifestare, în calitate și eficiență, în premise și în consecințe. Este tocmai evoluția caracteristică în cel mai înalt grad a legii conducerii societății socialiste de către partidul marxist-leninist al clasei muncitoare — partidul comunist.

Conducerea de către partid — atestată de întreaga experiență, de întreaga practică social-istorică a socialismului — se află în centrul concepției Partidului Comunist Român privind construirea societății socialiste și, în perspectivă, trecerea la comunism; ea guvernează în totalitate acțiunea practică de edificare a noii societăți, fiind condiția desfășurării cu succes a procesului revoluționar de transformare a societății pe baze comuniste. Teza tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia „sporirea rolului partidului în procesul făuririi noii orînduiri este o cerință obligatorie, o lege obiectivă”, constituie expresia vie a unei concepții profund științifice, care concentrează ca într-un focar experiența proprie și experiența mondială în această problemă crucială pentru teoria și practica construcției socialiste.

acesta fenomenele spirituale odată cu acele ale materiei. Propriu-zis, domeniul faptelor psihice nu înfățișează pentru această concepție filozofică o realitate distinctă prin esență de natura externă, materială; sufletul — după Democrit — este conceput tot ca o masă materială formată din atomi sferici, foarte „subțili” și în perpetuuă mobilitate, supuși pe planul devenirii lor interioare, al vieții psihice ca și în relațiile cu trupul, aceluiași legi mecanice de asociere și dezintegrare, care guvernează evoluția fenomenelor materiale.

În general, pînă la apariția filozofiei socratică, teza deterministă în diferitele ei variante — fatalism, mecanicism, s-a bucurat de o deosebită favoare, chiar din partea unor gânditori care se aflau în afara liniei materialiste.

„Reforma” socratică, însă, deschizînd drumul celui gen de preocupări prin care s-a perpetuat — de atunci și pînă în vremurile noastre — efortul atîtor reprezentanți ai idealismului de a identifica problema filozofică a existenței cu o „filozofie a conștiinței”, s-a tradus printr-o atitudine cu totul diferită în problema determinismului: instituind tema conștiinței ca centru de gravitație al rejexiei filozofice, în auna preocupărilor de cosmologie, Socrate a înfăptuit o răsturnare totală a perspectivei care dominase gîndirea anterioară, pentru a înstaura o nouă tradiție, urmată cu fidelitate de idealismul ulterior: acceptarea conștiinței — ca dat primordial al existenței, ca surșă înfinită de libertate și creație ontologică...

(continuare în pag. 11)

ORIGINALITATEA CONȘTIINȚEI (I)

Ernest STERE

Ideea determinismului natural a jucat un rol imens în dezvoltarea istorică a științei. Numai după ce spiritul uman s-a putut elibera de balastul ideilor preconcepute — de inspirație teologică sau metafizică — pentru a-și concentra efortul în vederea unei explicații raționale și obiective a faptelor, au putut fi asigurate condițiile de bază ale progresului științific.

Acest proces de afirmare a unei conștiințe pur teoretice, științifice, în interpretarea fenomenelor, nu s-a desfășurat însă sub forma ideală a unui progres neîntrerupt și uniform, în toate direcțiunile. În general, dezvoltarea spiritului științific, din cuprinsul căruia ideea de lege și determinism natural apare ca o componentă esențială, s-a produs într-un ritm inegal, cu perioade de avînt constructiv, altele de vădit regres — ca și în evul mediu — deși contribuții interesante și valoroase nu au lipsit nici din această perioadă.

Ca explicație rațională a faptelor, concepția deterministă s-a afirmat din cea mai îndepărtată antichitate. La filozofii vechii Elade, pe țărmurile Ioniei și apoi în Atena, s-au putut arăta pentru prima oară roadele liberului examen și ale spiritului de analiză îndreptat spre aflarea unor certitudini obiective și refuzul formulelor tradiționale. „Nimic nu se produce întîmplător — spunea Democrit, după Leucipp —, ci totul are la bază rațiunea și necesitatea”.

Combătînd ideea de hazard și liber arbitru, reprezentanții atomismului antic au meritul de a fi schițat cei dintîi perspectiva necesității, a unui determinism universal, înglobînd în

(continuare în pag. 10)

NICHITA STĂNESCU:

Măreția frigului

De la Gr. Alexandrescu, care și publica, în 1842, poeziile într-o „ediție completă”, în „Cantora” lui M. Kogălniceanu, al doilea eveniment editorial important, care aduce un poet muntean la Iași, este tipăritura la „Junimea” a volumului lui Nichita Stănescu Măreția frigului. Felicităm editura ieșeană pentru două motive. Mai întâi pentru această tentativă de îndrăzneală deprovincializare, pe care o așteptam de mult, pentru că, după cum bine este cunoscut, nu latitudinea geografică înlătură rușina provincială, ci valoarea, și în al doilea rând pentru condițiile grafice excelente asigurate volumului, poate cel mai frumos pe care l-a tipărit editura aceasta de la înființarea ei. Menționăm că editorii moderni ai lui Gr. Alexandrescu apreciază ca „excepționale” condițiile tehnice și estetice ale volumului din 1842. Peste o sută și treizeci de ani acest act de cultură se repetă, și sub acest aspect, cu volumul lui Nichita Stănescu. Cu toate că acestea sînt argumente secundare în raport cu opera de care are a se ocupa criticul, credem că nu ne-o va lua nimeni în nume de rău dacă reamintim lucrul bine știut, că o carte de versuri trebuie obligatoriu tipărită frumos și că poezia trebuie pusă în pagină cu gust. Altfel am putea întrebuința și în volumele oribilele texte cu versurile barate. În volumul lui Nichita Stănescu publicat la „Junimea”, chiar dacă l-am privi numai ca eveniment editorial, vedem și o altă semnificație, mai strîns legată de opera sa. În 1842, Gr. Alexandrescu trimitea la Iași textele tipărite în edițiile din 1832 și 1838 și tot ceea ce publicase între timp pentru cunoscuta „ediție completă” pe care o scoteau Al. Donici și M. Kogălniceanu. În volumul, substanțial, Măreția frigului. Nichita Stănescu — ceea ce ne-a susținut mereu în acest paralelism editorial cu Gr. Alexandrescu — face, într-un fel, o recapitulare a tuturor mijloacelor sale poetice, afirmate separat, în trepte, în volumele anterioare. Există diferențe sensibile între, să zicem, O viziune a sentimentelor și 11 elegii, între Oul și sfera, Laus Ptolemaei, Necuvintele și În dulcele stil clasic. În Măreția frigului, poetul este prezent cu toate resursele sale atât de bogate, dar și atât de contrastante. Versuri limpezi, în care metafora conceptuală încearcă să impace sentimentele, amintesc de primele volume, poeziile de meditație trimis la 11, elegii, tendințele reformatoare la Oul și sfera,

iar reluarea tradiției la volumul În dulcele stil clasic. Pentru a simplifica, am spune că în recenta culegere Nichita Stănescu a încetat să se mai caute și încearcă doar să se exemplifice.

Două sînt, pînă la urmă, direcțiile importante în care se înscrie această ilustrare. În fruntea reformatorilor din lirica noastră actuală. Nichita Stănescu nu va înceta, ori de cîte ori are prilejul, să redefiniească poezia. Toate versurile izvorite din această tendință au un caracter demonstrativ, atât de necesar cu zece ani în urmă, de manifest care vrea să spună și, mai mult, să ne învețe că poezia este un mod de comunicare cu totul aparte, realizîndu-se prin negarea violentă a celei obișnuite, care se întemeiază pe limbajul de toate zilele. Versurile demonstrative și, pînă la un punct, ostentative, sînt numeroase și în Măreția frigului. Zădărnici vom căuta, în astfel de poezii, oricît am recunoaște mobilitatea extraordinară și spontaneitatea imaginației poetului, și altă semnificație decît aceea a unui protest deliberat împotriva vechiului discurs poetic, prea coerent și logic. Rațiunea triumfă și este înfrîntă în poezie, pare să sugereze poetul în Ridică-te și cîntăne, Secunda florii, Spre semn, 5. 4. 3. 2. 1, 0, sau în Însoțire: „Tot ceea ce nu înțelegi voi / este rudă cu mine”. Imaginea este elaborată, în atitea cazuri, tot demonstrativ. Ne luăm îngăduința de a trăda unul din secretele bine cunoscute de autor, folosit pentru a păstra neștirbită iluzia că metafora ne poate împinge la hotarele misterului, ale incomunicabilului: „Iartă-mă și ajută-mă / și spală-mi ochiul / și întoarce-mă cu fața / spre invizibilul răsărit din lucruri” (Rugăciunea). Să pătrundem puțin mai adînc în tainele acestui joc.

Poetul atribuie unui obiect sau unei ființe o calitate absurdă și, de aici, începe o deducție arbitrară, în genul celor practicate de vechii sofisti, primii poeți suprarrealiști în definitiv. Iată, în consecințele ei ironice și mistificatoare, învățarea de-a fi capră: „Îți iei sufletul și îi duci la pascut, / îți iei umbletul cel mai mult, / îți iei pielea de pe tine / ca să mă-nveselești pe mine. / Și îmi behăi orele / și-mi cotrobăi muntele, / muntele cel desenat, / neadevărat”. Efectele de umor rezultate din cultivarea absurdului, pe principiul inadecvării deliberate, sînt numeroase: „Dacă zboară pasărea, / rotundă e mazărea. / Dacă zboară ingerul / oval este timpul / Tap, tap, spre partea verde aleargă. / Iepurele calului, / ingerul cînelui, / și lătratul surdului” (Cîmp vechi). Alteori, ca în Starea de zbatere, efectele pot fi mai dramatice, comunicînd sensuri existențiale. Într-o metaforă uriașă și insolită, universal, cu care se confundă poetul, apare ca o decapitare, toate celelalte imagini fiind deducția „logică” a acesteia: „Ca și cum un tăiș superior / ne-ar despărți norii de vîrfurile munților, / așa se zbate trupul meu uriaș, decapitat / lăsîndu-și pe cer capul fugitiv”. În consecință, „din vîgăuna gitului țîșnește / un stol de păsări ciripitoare și verzi” — sufletul, după credința populară, care-și caută liniștea. Ar fi greșit însă, așa cum fac unii comentatori, să căutăm întotdeauna în spatele unor jocuri inteligente cu cuvintele, sensuri

transcendente, încălcînd, după părerea noastră, adevărata lor semnificație, care este, de multe ori, numai umoristică (Matematica poetică).

Pe sub aceste cuvinte, mai mult sau mai puțin „în libertate”, se trășe un sentiment de neliniște, dacă privim volumul în ansamblu și ne lăsăm dirijați de subtitlul „romanul unui sentiment”. Multe versuri vorbesc de o contopire universală, de o curgere dintr-un element în altul și dintr-un regn în altul, într-o lume care se reface mereu din legăturile cele mai imprevizibile și într-o totală invertire a simțurilor: „Vreau să fiu el, / El vrea să fie arbore. / Arborele vrea să fie cîine, / cîinele vrea să fie pasăre. / Pasărea vrea să fie piatră, / Piatra vrea să fie pește. / Peștele vrea să fie nou, / nouul vrea să fie cîmpie. / Cîmpia vrea să fie cal, / calul vrea să fie iarbă. / Vreau să fiu iarbă” (Ars amandi). Această întrepătrundere universală este, oricît ar părea de paradoxală afirmația, gîndită dinainte, efectul ei scontat. Ea oferă, în destule cazuri, argumente insolite pentru „marea trecere”: „Nimic nu este altceva / Piatra îmi este verișoară / Rudă de tată îmi este pomul / Riul se trage din ochiul maică-mi / Nimeni nu este altceva / Cel de ieri și cel de mine sînt frați de timp. / Cel de sus și cel de jos / sînt frați de aer / Nimeni nu este altceva” (Nimic nu este altceva). Un delicat sentiment de fraternitate franciscană cu lumea necuvîntătoare se lasă peste această conjugare universală (Plus unu mai puțin, Cîntec lent, Indurare, etc.).

Modernul Nichita Stănescu n-a uitat niciodată — și, am spune, fără să fie prin aceasta mai puțin modern „dulcele stil clasic”. Aceasta este a doua direcție bine ilustrată de volumul Măreția frigului. Iată o Insigă semnificativă: „Această ramură a poeziei a cărei umbră peste cer / alaltăieri lent se înscrie / iară vederii noastre, ieri... // să fluture peste sfioasa / întindere de plai natal / mișcînd privirea și răcoarea / tristeții spuse virginal... // Această ramură a poeziei / a cărei umbră pe pămînt / și duh de vînt și de zăpadă / lent clătînd-o, îi sint”. Temele lirice eterne: timpul și dragostea, spaima dizolvantă a dispariției și sentimentul tonic al dănuirii, curg, nu odată, în versuri melodioase și limpezi. Acest poet cunoaște bine, ca nimeni altul din generația sa, valoarea muzicală a repetiției și a versului plin, cu rima dătuță în vocale deschise: „Cuvintele sînt rare, / odată, niciodată / cînd pe o altă mare / plutește o fregată // Și verdele îmi pare străpuns de o săgeată / cînd pe o altă mare / plutește o fregată” (Marină). Prim Nichita Stănescu luăm cunoștință — și multe din piesele volumului Măreția frigului sînt dovezii certe în acest sens — că poezia ca act negator al vechii arte poetice, poezia demonstrativă, care începe să sfîrșească numai ca manifest al „retoricii absurdului”, se apropie de sfîrșit și începe era de aur a poeziei nedirijate de vreo intenție programatică. În orice direcție s-ar îndrepta și oricum ar scrie, Nichita Stănescu are dreptul să scrie ca Nichita Stănescu, mai și copiindu-se citeodată, cum observa un confrate răutăcios. Vom recunoaște întotdeauna dreptul inventatorului de a-și folosi cum vrea descoperirile. Ce ne facem însă cu epigonii?

Personalitatea eseului

Const. CIOPRAGA

Părerile asupra genului eseistic, din ce în ce mai cultivat, continuă să fie împărțite. Disputa nu privește, de fapt, eseu, ci pe esești. Condiția eseului, de la Montaigne (creatorul genului, acum patru secole) pînă la Virginia Woolf, la Camus și ceilalți, pare a înclina mai degrabă spre creație decît spre erudiție, mulți autori de eseuri fiind și mari scriitori. Să nu se uite, pe de altă parte, că lucrări construite riguros, scrieri istorice, filozofice, diverse tratate chiar, poartă în subtitlu (dacă nu în titlu) apelativul de eseu. Un eseist poate opera în modurile cele mai variate, de unde limbajul detașat, dezinvoltura, stîdarea normelor academice, un antrenant aliaj de reflecție și confesiune, în esență un aer de naturaleză, de spirit și inteligență. Parcă nici unui alt gen nu i se aplică mai potrivit acel *move et docere* (a emoționa și a instrui), propus ca ideal uman de vechea retorică. Primii esești au fost niște simpatici insurgenți; continuatorii pendulează între tentația de a construi și conștiința lucidă a obstacolelor, preferînd de aceea o ambivalență surizătoare. Gravitatea uscată, gestul doctoral, fiind persiflate de plano, eseistul adevărat are voluptatea ideilor, căroră, ingenios, le imprimă culoare, farmec, tensiune dramatică. Nu poate face eseistică la modul superior cine nu știe să renunțe la amănuntul microscopic — devenit povară — în avantajul perspectivelor ample. Nu are structură de eseist acela care, lipsit de capacitate asociativă, își conservă cunoștințele în rafturi și sertare incomunicabile. Talentul literar rămîne neputincios, în sine, dacă nu vehiculează o cultură excepțională, întrefînută prin contacte cu domenii felurite. Există, tipologic, eseuri literare, eseuri filosofice sau istorice, dar și eseuri pluriperspectiviste, în care impresionează o idee de intersecție. Seducția eseului prezintă analogii cu poezia și romanul; pentru a polariza interesul, nu e deajuns noutatea în sine, fiind neapărat de trebuință și darul expresiei. În necunoștință de cauză, unii au abordat eseu, cu iluzia lucrului leșnicios. Prin superficialitate, au contribuit la punerea genului sub semnul întrebării. Prin formația sa multilaterală (matematician, sociolog, politolog, universitar) Mircea Malița, personalitate cu vast orizont intelectual, confirmă ideea — avansată mai sus — despre condiția complicată a eseului. Vorbind despre dimensiunile și disponibilitățile intelectului (aurul cenușiu), Mircea Malița este un interlocutor captivant, de o mobilitate spirituală ce-l poartă de la matematica la mașina electronică, de la științele naturii la demografie, la arhitectură, la poezie, la zeci de alte dezbateri interdisciplinare. Alții încorporează eseului paradoxul. La Mircea Malița frapează discursul logic, sprijinit pe fapte, căroră li se descoperă structuri și sensuri posibile, cu deschideri spre viitor. Anticipația reprezintă, în concepția sa, o aspirație vitală a epocii moderne. Nu e deajuns că trăiești în prezent; trebuie să ai, cit mai realist cu putință, imaginea viitorului. Transcriem, pentru plasticitatea formulării, un raționament tipic: „Este o imensă iluzie aceea de a trăi numai în prezent. Nu greșim de loc, spunînd că prezentul nu există decît ca ultimul act al unui trecut, mai mult sau mai puțin îndelungat, de pregătire. Pronunțarea unui cuvînt este instanță și trebuie considerată întotdeauna la trecut”. Imensa cantitate de informații tinde să împiedice esențialul tocmai întrezărirea liniilor viitorului. Soluția va fi sinteza ca mod de valorificare a cunoștințelor utile. „Căci dacă sînt mai puține (cunoștințe), capacitatea lor generativă este mult mai mare. Nu numai că sînt mai diverse. Dar sînt și mai productive”. Matematicile vor înlesni — cu capacitatea lor de generalizare — o mai logică orientare a științelor sociale prin utilizarea unor modele, știut fiind că un model înseamnă distilare, obținerea unor „structuri pure” prin înlăturarea necesității lor.

Nu e de crezut, cum susțin unii teoreticieni, că societatea industrială, poartă în structura ei germenii dezumanizării. Mariile aglomerații citadine, tot mai numeroase, determină inevitabil, scăderea elementului emoțional, atrag mutații de accent, compensate, în schimb, de o „cleverare spirituală”. Omul viitorului, mai cerebral, nu va fi mai puțin uman pentru că s-a distanțat de natură. O atare distanțare era inerentă, natura implicînd, în formele ei primare, destule adversități. „Omul n-a putut să trăiască în natura goală niciodată; el și-a creat întotdeauna un microabitat artificial (...). În dicționare ar trebui trecută astfel definiția sa: specia care nu se mai găsește în stare naturală și sălbatică, ci autodomeștică, deși procesul nu e împlinit”. Important este ca el să dea, în viitor, o eficientă utilizare, ambianței, punînd în locul „zidurilor foarte groase de artificialitate” contactele cu natura, spre maximum lui folos. „Tînărul rebej din Occident, din civilizația lui industrială, care consideră că mașina de calcul sau tehnica modernă îi vatămă personalitatea, nu este decît un inadapat, un preindustrial și un rural, căruia școala nu i-a dat la timp modalitatea de viață urbană și industrială”. Pledoaria pentru modernitate nu pierde, niciodată, din vedere destinul personalității umane în raport cu mașina. „Creierul și calculatorul sînt sortiți să trăiască împreună, într-un fel de simbioză”. Astăzi, mașinile electronice sînt dimensionate pe direcții bivalente, avînd să aleagă între da și nu, rămînd ca mașinile viitorului, fără să se suprapună omului, să poată zice și „poate”. Artele, creația, contactele cu materia vor avea neconținut, o generoasă funcție de echilibru, față de riscul abstractizării.

Numeroase formulări probează că idealul clarității este, la autorul Aurului cenușiu, o chestiune de conținut fundamentală, definitorie. Prin concizie Mircea Malița înțelege un maximum de conținut, aspirînd să se apropie de tehnica „desenului pur, ce rezumă zeci de pagini de text”. Perioada industrială reclamă o nouă economie a cuvintelor, punînd în onoare „scrierea limpede”, „un stil ce rimează cu betonul armat, cu sticla și cu instalațiile electrice...”. Gîndirea modernă, ni se spune, se pronunță pentru o scuturare a datelor de prisos, pe considerentul că „știința nu crește prin acumulare, prin agonisire simplă, ci prin continuă decantare”. Stilul eseistului reprezintă excelent triumful decantării. Exemple de formulări fericite se pot găsi oriunde. Universitatea, de pildă, poate fi văzută în zeci de variante, Mircea Malița o vede potrivit concepției sale, ca așezămînt cu funcție prospectivă, pregătitoare a viitorului: „Universitatea este o instituție de termen lung. Are în structura sa răgazul necesar pentru a urmări obiective fundamentale ale societății, ca progresul științei. Orice societate își crează oaze de meditație și surse de idei”. Pagini de o exemplară gîndire cristalină despre arhitectură, despre gust, despre spiritul de echipă, alături de celelalte, fac dovada că autorul eseurilor din Aurul cenușiu (vol. II, Ed. DACIA, 1972), este chemat să confere genului dimensiuni și valențe noi. Concluzii: un eseu concis conține, în formele lui optime, mai multă substanță decît un studiu plat.

Aspirația spre cultură s-a transformat, în epoca noastră, dintr-un domeniu de preocupare individuală într-o dominantă a dezvoltării statelor, un factor esențial al progresului umanității. Cu atât mai mult cu cât a devenit evident nu numai pentru specialiștii în științele sociale, ci pentru o parte tot mai amplă a opiniei publice, că echilibrul între dezvoltarea științifico-tehnică și elevația intelectuală și morală constituie o condiție esențială a propulsării societății pe coordonatele unei civilizații profunde.

Dialectica relațiilor între cultură și activitatea productivă de pildă, este definită — în esența ei actuală — de un raport de conexiune inversă, cu multiple și mereu amplificate interdependențe. De altfel în modelele cele mai recente elaborate de sociologia operațională, sistemul social este reprezentat sub forma unei ample sfere, având un nucleu integrator — punct focal al coeziunii sistemului, determinat de preponderanța intereselor colective asupra celor individuale, nucleu în jurul căruia gravitează arile circulare ale celor trei subsisteme funcționale: economic, politic și cultural.

Subsistemul cultural, arat pe instituționalizarea valorilor cucerite, a principiilor care fundamentează totalitatea sistemului social, asigură coeziunea și persistența structurilor, definind ceea ce membrii societății așteaptă de la sistem în ansamblul său. Pe acest plan, cultura ca factor activ presupune educația permanentă sau, mai precis, se identifică practic cu acest concept.

Cercetări remarcabile ca domeniu de cuprindere și valoare întreprinse în cadrul UNESCO și al altor organisme internaționale și naționale au evidențiat, prin exemplul primelor 9 puteri economice ale lumii, influența determinantă a sporirii numărului de ani-educație de care beneficiază, în medie, populația activă asupra creșterii productivității sociale. Cât privește valorile care indică sporul pregătirii culturale-profesionale, un studiu efectuat recent de sociologul Th. W. Schultz evidențiază faptul că, în țările dezvoltate, „stocul educativ” al forței de muncă a crescut din 1900 pînă în 1960 de peste trei ori (în țara noastră un asemenea calcul ar învedera o creștere și mai spectaculoasă), iar rata creșterii în perioada 1967—1980 pare să se situeze, pentru aceleași țări, în jur de 4,5% pe an.

Desigur este foarte greu să poți delimita ce procente din sumele acordate educației sînt investite, adică se îndreaptă nemijlocit spre obținerea unei calificări profesionale și cât reprezintă cheltuielile pentru nevoile culturale individuale.

educația permanentă

SISTEMUL SOCIAL ȘI CULTURA

Pentru statul nostru socialist o asemenea demarcație nici nu apare de altfel, necesară, întrucît concepțiilor noastre le este proprie ideea că întreaga difuziune de valori culturale contribuie la creșterea calificării producătorilor și în același timp la ridicarea nivelului lor cultural. Educația socialistă este solicitată să îndeplinească simultan această dublă funcție — de strînsă conexiune atît cu progresul economico-social cît și cu dezvoltarea individualităților.

Saltul înainte în domeniul educației, bazat pe consecvența aplicării de către partid a principiilor marxiste de mobilizare și continuă propensiune a resurselor spirituale ale întregii națiuni, are drept entități definitorii trecerea, în mai puțin de un sfert de veac, de la un învățămînt de 4 ani la o școală generalizată de 10 ani, cu condiții, încă în acest deceniu, de generalizare a învățămîntului de 12 ani; la loc de frunte se înscrie în acest context instituționalizarea de către țara noastră, printre primele din lume, a educației permanente.

Situarea educației printre elementele centrale ale preocupărilor politicii noastre de dezvoltare și-a găsit o concludentă expresie în expunerea secretarului general al partidului la Conferința Națională, cit și în unele recente cuvîntări. Tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a referit insistent la faptul că există un raport direct de cauzalitate între educație și formarea profesională — pe de o parte, între creșterea capacității de utilizare a experienței mondiale și conștientizarea deplină, la toate nivelele, a sarcinilor de producție — pe de altă parte.

Ne propunem, în cuprinsul acestei rubrici, ca în lumina directivelor fundamentale ale politicii noastre culturale, să examinăm structurile, formele, condițiile și metodele unei acțiuni de educație permanentă cu caracter suplă și eficient.

* * *

Imi spunea, de curînd, sincer dezolat, un tînăr profesor dintr-o comună mare, cu liceu, gata să promoveze la rangul de localitate urbană:

— Nu știu ce să mai cred și ce să fac. Era cea mai bună lecție a mea: despre macromolecule. Elevii din clasa a XI-a au ascultat-o incantați; și la inspecție am primit pe ea calificativul maxim. Ei bine, am prezentat-o drept conferință la căminul cultural, cu material didactic, proiectii și tot dichisul, dar după o scurtă perioadă de interes, oameneii se foiau de plictiseală, șușoteau, ba unii chiar au început să plece.

Nu este vorba nicidecum de un fapt întîmplător. Dintr-un sondaj asupra bugetului-timp întreprins cu cîțiva ani în urmă, în rîndul a peste 5000 de profesori și învățători din diferite medii și regiuni ale țării, am constatat că marea majoritate a tînerilor în primii ani de învățămînt întîmpină mari dificultăți în activitatea culturală de masă, considerînd-o factorul principal de care depinde integrarea lor profesională. Iar constatările „pe viu” dovedesc că și atunci cînd se face risipă de bună voință, pentru că acțiunile care rebătățesc făgașul rutinei nici nu mai merită să fie aduse în discuție, randamentul este dintre cele mai scăzute.

Există, evident, undeva un viciu de structură. Și nici nu este greu de depistat. Realitatea e că în întreaga arie a educației adulților — de la psihologie la didactică — se efectuează transferruri, calchieri și aproximative analogii din științele tradiționale ale educației, care au fost concepute și experimentate exclusiv pînă la vîrsta adolescenței. În afară de rare excepții, știința educației adulților este un hibrid produs secundar al pedagogiei.

Fără îndoială, discontinuitățile în toate compartimentele acțiunii de educare a adulților — a dîncirea pregătirii profesionale și reciclare, lărgirea orizontului cultural-artistic și cultura timpului liber — necesită multiple cercetări fundamentale și aplicative. Nu putem subscrie, în aria educației, la ideea lui Mac Luhan că ne interesează doar mijlocul de vehiculare, iar mesajul ne este indiferent, dar este cert că vehicularea de factură superioară a informației ne va permite să transmitem mult mai bine mesaje cu cel mai divers conținut.

Ar fi în zadar toate discuțiile despre modele educative specifice, despre strategiile culturii și ale participării creatoare a beneficiarilor la elaborarea progra-

melor culturale, dacă nu vom porni de la formularea unor legi și concepte integratoare, bazate pe psihologia individuală și socială a adultului, dacă vom continua să extrapolăm principiile didactice școlare — și nu ale unei didactici cibernetice — ci ale respectabilei discipline elaborate de Comenius, ale unei didactici care se referă la alt stadiu de evoluție a personalității și inteligenței umane.

Există, desigur, pe plan mondial, cîteva încercări demne de stimă — Frantiszek Urbanczyk, Pearce Roy, Ernest van den

Hong — în direcția elaborării unei didactici a adulților, dar și acestea dau impresia că cercează fenomenele printr-o oglindă retrovizoare, analizînd fiecare principiu prin asocieri și disocieri cu didactica școlară. Ori este evident că altfel se pune problema captării interesului „beneficiarilor” în incinta unei școli, în care cel puțin participarea are la bază factorul autoritate și altfel în cazul unor cicluri de conferințe la care participă cine vrea și rămîne cine este realmente interesat; și altfel acționează — în cazul adulților — ca un principiu fundamental, experiența anterioară de viață a acestora.

Se impune, cu stringentă necesitate, în aceste condiții, elaborarea unor tehnologii didactice pentru sistemul educației adulților, integrînd tot ce este valoros și adecvat din știința și tehnica comunicației, o tehnologie experimentată în instituții-laborator, omologată în unități-pilot, explicată și difuzată în masa animatorilor culturali, predată acestora încă din faza de formare în facultăți.

MIRCEA HERIVAN

Școala lui Guido Remi :

„Cleopatra cu șarpele”

antract

ACTORUL DAN NASTA

N. BARBU

Dan Nasta a făcut o demonstrație.

Cu aceste cuvinte m-am ridicat din fotoliul de spectator, la sfîrșitul unui recital al cărui idee, chiar pentru unii din cei mai buni artiști pe care-i avem, ar putea însemna doar o cutezanță.

M-am îndreptat, cu aceste cuvinte, spre culoarul actorilor, să-l caut să-i strîng mîna interpretului. El singur ține o sală în încordată emoție, timp de o oră și un sfert, cît a durat recitarea celor cinci scrisori eminesciene.

Purtîndu-ne Dan Nasta prin acel copleșitor univers de gînduri și stări, așa cum se zămislesc și amplifică ele, urias, în succesiunea marilor poeme, ne-am aflat deodată în fața unei partituri cu unitate de spectacol, amplă orchestrare de sentimente, atitudini și convingeri care reflectă zbciumul interior, între blazare și vehemență, al artistului, al patriotului și al omului — Eminescu.

Am vrut să-l caut, cum spun, pe artistul Dan Nasta, cel care făcuse o demonstrație de forță, de profunzime, de expresie tulburătoare, dar văzîndu-l de departe, mi s-a părut că-l văd pe „bătrînul dascăl” al Scrișorii I, și iarăși mi s-a părut că, față de acesta gestul felicitării rămîne prea comun și prea convențional. Trebuia altceva.

Și m-am hotărît să-i dedic acest antract actorului care putea fi și „bătrînul dascăl”, și Mircea, strîvind îngîmfarea lui Baiazid, și profetul care gonește zarafii din templu.

Dan Nasta a impus mai întîi ascultare și respect pentru actul artistic pe care-l săvîrșea. Apoi a străbătut întregul registru de idei și sentimente prin care, în pofida discursivității pe care nu o pot transgresa unii exegeți mai moderni, străbate ampla orgă a celei mai grave și mai autentice poezii. Dar „organele-s sfărîmate și maestrul e nebun” —exclama poetul. E nebunia în-

teleptilor eroi ai lui Shakespeare — această „acvilă a Nordului” pe care Dan Nasta a distilat-o cu luciditate, a preluat-o și i-a dat glas.

Glasul? Dar interpretul nu excelează printr-un timbru mîngîietor, care să facă prin el însuși plăcere auzului. Poate că e și mai bine așa, pentru că nu știu impresie mai penibilă a sărăciei de spirit decît cea lăsată de actorul care știe că are glas „frumos” și-l „ascultă”, fără a-l aduce la nivelul expresivității de conținut. Sint convins că nu acesta ar fi cazul lui Nasta, chiar dacă ar beneficia de un timbru de aur, așa cum a avut Vraca.

Dan Nasta are o disciplină a glasului și a vorbirii, a șoptei, a murmurului, a strigătului, sugerînd tot atîtea stări, de la emoția intimă la meditația degajată și la indignare. Astăzi, aceste calități constituie o raritate: nu se mai „poartă”. Mai bine zis, nu prea ai de la cine le învăța. (Nu mai uit un tînăr „interpret” al „Lucafeărului” care, citînd de pe carte, se răstrea — ah! contemporana violență — la Cătălina!). Cîți sint maeștrii în arta declamației, în înțelesul deplin și pretențios al cuvîntului, așa cum sint, de exemplu, G. Calboreanu, Any Brasky, sau Ionescu-Gion?

Dan Nasta vine, dincolo de tehnică, cu o vibrantă forță de a simți și de a transmite

poezia prin cuvinte și dincolo de cuvinte. Dar această însușire nu devine aparentă fără tehnica rostirii versului. Tiifa înfumurată la adresa „retorismului” nu reprezintă un gaj al modernității. De altfel, retoric, în sens peiorativ, (adică făcînd *retorism*) sint numai interpreții care nu reușesc să-și acordeze trăirea la diapazonul pe care muzica și ritmurile ample ale versurilor (cînd sint ample!) îl pretinde. „Necăptușirea” interioară — cum se zice în limbajul celor de meserie — duce la retorism.

Dan Nasta a reușit să învingă toate aceste capcane. Minuîndu-și glasul și vorbirea, distribuînd accentele grave, marcînd culmile pasiunii sau ale indignării, interpretul s-a identificat cu eroul liric, devenit un *personaj*.

Și actorul era impresionant, în haina neagră, sobră, sub fasciculul de lumină care făcea să iradiază conștiința patetică a acestui personaj, în spațiul larg și întunecat al scenei, avînd drept unică recuzită acel fotoliu care devine martor și punct de reper material a meditației interiorizate, dar și punte, relație cu lumea!

Gestul lui Dan Nasta, începînd cu ideea de a realiza astfel *Scrisorile* tîlmăcînd a-dîncurile unei mari partituri, reprezintă o performanță pe linia sensului major al poeziei și al teatrului. O performanță care s-ar cuveni să constituie și o lecție.

GEORGE TIMCU:

Fără suspecti

Se întâmplă uneori ca un autor de romane polițiste să încerce să-și „vîndă” cartea drept roman psihologic (Vezi *Amurgul Lagunei* de S. Iordache). Critica a sancționat cu promptitudine impostura și pe bună dreptate. Lăsînd însă la o parte cazul amintit, ne întrebăm de ce, atunci cînd autorul nu recurge la nici o mistificare, aceeași critică se ține la distanță. Fără a atenta la drepturile literaturii, să-i zicem (în lipsa unui termen delimitatoriu), serioase, romanul polițist își are propriile rigori, în care se încadrează mai mult sau mai puțin, dar în limitele cărora poate fi cu certitudine, comentat.

Fără suspecti ne-a atras atenția fiind primul roman de această factură scos de editura Junimea.

Vom spune de la bun început că ne-a plăcut acest roman, și aceasta din mai multe motive:

1 — George Timcu a scris o carte bine proporționată, fără să întindă acțiunea dintr-o nemărturisită „filantropie” față de sine însuși. (Lucru verificabil la alți autori). Cele 180 de pagini sînt „pline”, lipsite de false contorsionări și de inutile complicări eludate, de obicei, prin ciudate intervenții exterioare sau explicate prin coincidențe puerile.

2 — Tensiunea este întreținută în absentă spectaculosului gratuit, prin chiar economia de care aminteam. În spiritul unui Hercule Poirot, detectivul Alec Armașu pune la îndolala datele acumulate, le verifică pentru a le recombină, ca într-un joc de „puzzle”. Ascendența misterului este asigurată prin eludarea unor termeni, a unor „piese” din jocul pomenit. Detectivul se va desconfia el însuși, abia la sfîrșitul romanului. Dezvăluirea firului logic care l-a condus către adevăr va avea aerul unui spectacol bine regizat.

3 — Personajele nu sînt simple principii în mișcare, lipsite de identitate; George Timcu le asigură o identitate precisă (deși oarecum limitată la detaliile strict necesare anchetei).

În contextul romanului polițist românesc, *Fără suspecti* face o figură onorabilă, reușind să evite clișeele de mare circulație (răpiri gangsteresti, lovitură de teatru, crime în lanț și fără acoperire în motivația narațiunii și mai ales principiul după care Inocentul este în mod curent Asasinul).

VAL CONDURACHE

ILARIE VORONCA:

Act de prezență

De mai multă vreme se vorbește despre reeditarea poemelor lui Ilarie Voronca, preocupare de care se arată interesat — din cîte am aflat — Sasa Pană. Dar iată că înaintea acelei așteptate ediții, în librării a intrat o antologie din publicistica poetului avangardist, antologie excelent prefată și îngrijită de Ion Pop. *Act de prezență* (Ed. Dacia, 1972, seria „Restituiri”) reunește cele mai reprezentative intervenții pe care Ilarie Voronca le-a avut în publicistica interbelică. La baza prezentei antologii se află materialul a două volume publicate de autor, în 1930 (*A doua lumină*) și 1932 (*Act de prezență*), la care se adaugă o suită de articole tipărite în revistele „Unu”, „Integral”, „75 H.P.”, „Punct”, dar și în „Adevărul”.

Vom întîlni în publicistica lui Ilarie Voronca preocupări îndreptate, deopotrivă, către studiul articulațiilor poeziei moderne și către dinamica străzii, a cotidianului. De altfel nici nu se poate face o separație exactă între cele două subiecte, ele — în viaținea autorului — contaminîndu-se reciproc. Într-unul și același articol găsim aceste afirmații complementare: „Cînd toate se vor fi sfîrșit, cînd din planete și sori nu va mai fi rămas decît o cenușă invizibilă, va mai stăruî numai fiurul distilat în eprubetele vinelor de tăcerea poetului...” și: „Întîmplările unui singur deținut de drept comun sînt mai fecunde decît toată viața, romanțată sau nu, a lui Arthur Rimbaud”. („A doua lumină”). Astfel rezumă Ilarie Voronca principiile unei întregi mișcări literar-artistice. Și de aici — altă perspectivă asupra creației. „Materialul poeziei moderne (...) poate fi același ca al poeziei de totdeauna... schimbată, cu desăvîrșire și însă interpretarea lui...” scrie Ilarie Voronca, pentru că: „Arta nu mai e o speculație artificială, de bursă, ci o manifestare vitală, o creștere de ferigă, un salt ca un ecou, o traiectorie de cometă”. Așadar, mișcarea de avangardă poate fi acuzată că a dinamizat arta, dintr-un singur punct de vedere, aparținînd puriștilor. De cealaltă parte însă, arta nu a avut decît de cîștigat. Recrudescența unui gen cum este reportajul datorează foarte mult avangardei. Și Ilarie Voronca se arată conștient de asta cînd scrie: „Poemul refugiat pur în reportajul lui F. Brunea. Dar e o cascadă, e o fundă poemul între degetele tale, Brunea”. El însuși a încercat pana reporterului, de cîteva ori, în articole de felul celor intitulate „Culisele orașului” sau „Călătorie în clasa a III-a”. Dar temperamentul poetului se resimte, Ilarie Voronca reușind să-și aservească mai mult realitatea, decît să o servească.

EMIL NICOLAE

Pregătisem excursia aceasta din timp. Dacă nu mă-nșel, era încă zăpadă cînd Grigore îmi propuse să ieșim afară din oraș cu mașina lui și să ne distrăm cîteva zile undeva departe, aproape de munții ce-i vedeam din balcoanele apartamentelor noastre, sau de la ferestrele birourilor primăriei municipale, instituție la care eram angajați de cîteva ani de zile. Eram angajați noi, bărbații: Grigore, Alexie și eu. Femeile ce trebuia să le luăm cu noi lucrăm în altă parte. Irina era farmacistă iar Dina nu avea nici o ocupație precisă. Sau poate avea una și nu o cunoșteam noi. În orice caz voia să se mărite și îl iubea destul de convingător pe Grigore. Era și aceasta o ocupație ca oricare alta, nu-i așa?

Pregătisem excursia cu minuția oamenilor lucizi și maturi, care cred că o excursie trebuie pregătită foarte îndelung și foarte bine pentru a fi foarte frumoasă. Numai femeile dovediră oarecare spontaneitate, deși trecuseră de 30 de ani ca și noi și nu le puteam pretinde absurd prea multă spontaneitate. Totuși, ne-ar fi făcut plăcere să fie așa, copilăresc spontane și grațioase, și să nu ne mai furnizeze idei îngrozitor de practice privind organizarea desăvîrșită a excursiei noastre. Cel puțin eu mă simteam stînjinit cînd ochii Dinei, frumoși ochi de clorofilă vestedă ai Dinei, alunecați mereu către un unghi de somnolență visare, cercetau cu gravitate critică toate obiectele ce le împachetam și le așezam meticulos în portbagajul mașinei. Asta să luăm, asta să nu luăm, intervenea Dina cu observații exacte.

— Puneți și asta — ne aduse ea un pachet dreptunghiular.

— Ce ai acolo? am întreat-o eu.

Dina mă privi scurt cu ochii ei alunecați și mai mult într-un unghi de somnolență visare și nu ne spuse ce avea în pachet. Treaba ta, am strîns eu din umeri plictisit de tăcerea ei și am renunțat să mai fac o glumă obișnuită în asemenea prilejuri, cînd femeia aduce un pachet făcut cu grijă și nu vrea să spună ce are în el.

Am ieșit din oraș într-o splendidă zi de primăvară. Ne-am îngrămădit în mașina ospitalieră și zgomotoasă a lui Grigore, avea un Moscviț vechi și cu vopsea zgîrțiată, ceea ce ne excita spiritele de automobiliști amatori. În ciuda glumelor noastre, cu haz destul de rarefiat, mașina înghițea conștiincios kilometri de cîmpie, ducîndu-ne spre un spațiu necunoscut, de excursie reconfortantă. Eram ironici și veseli cu mașina care ne transporta resemnată în spate, cu cîmpia policromată vernil, cu noi înșine și cu femeile fără vîrstă de lingă noi. Dina stătea în față lingă Grigore, iar Irina își împărțea căldura de femeie matură între mine și Alexie. Eram veseli și ironici pentru că deocamdată nu știam să fim altfel. Poate cu excepția Dinei, care se străduia să ne demonstreze că există o relație subtilă și misterioasă între peisaj și starea sufletească a oamenilor. N-am înțeles niciodată încapăținarea ei de a descoperi relații subtile dincolo de aparența solidă a realității, undeva înlăuntrul unei lumi care, așa cum o vedeam noi, ne primea atît de simplu și o primeam la fel de simplu. O cîmpie policromată vernil e o cîmpie și nu pricep de ce trebuie să fie numaidecît altceva decît o văd eu și prietenii mei. De aceea eram ironici și veseli cu cîmpia, cu mașina noastră lipsită de ambiția vitzei, dar mai ales cu Dina ai cărei ochi se prelungeau melancolic peste peisaj, transformîndu-l în cuvinte frumoase și ciudate.

Am traversat cîmpia, apoi cîteva dealuri meschine, pînă am ajuns la pădurea de la poalele muntelui.

— Ne oprim aici, decretă Grigore, care-și asumase calitatea de conducător — al expediției. Ne oprim aici lingă rîu.

— Ce minunat e! exclamă femeile aprobîndu-l.

Era într-adevăr minunat. Am instalat cele două corturi la cîteva sute de metri de rîu, într-o poiană presărată cu flori mărunte și sentimentale. Dincolo de rîu se ridica muntele, pădurea se îndesa cu cît îți aruncaii ochii mai sus, spre vîrfurile lui, o întunecime verde urca în sus spre vîrfurile muntelui, simțindu-ne imaginația de orășeni funcționari.

Mai tîrziu, după ce ne-am reîntors în oraș, aproape un an de zile am povestit, cu vervă încîntătoare, cunoștințelor mei despre felul în care am instalat corturile și despre micile accidente petrecute în timpul executării acestei operații complicate pentru niște diletanți, despre degetul zgîrțiat profund și țipetele alarmate ale Irinei, despre stîngăcia revoltătoare a lui Alexie, o! dar despre ce n-am povestit cu verva încîntătoare a omului care a petrecut un sejur reconfortant?

Ce minunat e! exclamau femeile incurcîndu-se printre frînghiile și lem-

Dincolo de rîu

Dorin BACIU

nele a căror destinație particulară o confundau adesea.

Mai ales mi-a plăcut să povestesc cunoștințelor mei despre natură și delicile vieții în mijlocul naturii. Trei zile și trei nopți am consumat nesățioși felii de natură verde, brună, albastră, natură servită fără nici o restricție administrativă sau sanitară. Am practicat, cu alte cuvinte, un rousseauism rapid și bine utilat tehnic. Imi amintesc și acum clar prima noapte cu lună plină, proiectată deasupra copacilor de pe munte, într-un spațiu foarte apropiat. Grigore a reușit o fotografie excelentă a peisajului nocturn cu lună. Incepuserăm să credem și noi, ca și Dina, că exista o relație subtilă și odihnitoare între peisaj și starea sufletească a oamenilor. Trebuia să credem lucrul acesta atîta timp cît ne propusesem să practicăm trei zile și trei nopți un rousseauism rapid și deconectant. Și, la urma urmelor, există atît de multe idei inutile în care credeam sezonier încît una în plus nu avea cum să ne zdruncine echilibrul nostru de orășeni funcționari.

Mă simteam totuși destul de singur. Dina era îndrăgostită de Grigore, iar Irina se apropia încet și sigur de Alexie, asupra căruia intenționa să-și exercite farmecele de femeie fără vîrstă și de gospodină. Un moment voisem să intervin în asediul ei asupra lui Alexie, fiindu-mi milă de stîngăcia lui de burlac inveterat, dar am renunțat, temîndu-mă de viitoare complicații sentimentale. Cuplurile se fixaseră și rămăsesem pe dinafară singur și curtezan de complezență al celor două femei. Era o situație puțin ridicolă, pe care însă o suportam cu optimism indiferent. Mai ales pentru că și ceilalți bărbați erau încă ironici și veseli ca și mine, erau ironici și veseli cu natura fermecătoare și odihnitoare din jurul nostru, cu rîul care curgea spre cîmpie, pînă ajungea în oraș, cu muntele acoperit de păduri din fața noastră, cu cele două femei fără vîrstă și îndrăgostite înduioșător. Cînd mă gîndesc acum mai adînc la orele acelea minunate petrecute în sinul naturii, o! uneori eram tentat să recit chiar și versuri rămase confuz într-un colț al memoriei din anii de școală, cînd mă gîndesc acum îmi pare că alcătuim toți, acolo, laolaltă cu natura, cu rîul grăbit și muntele înalt, un fel de pastă verde din care nu puteai extrage nici un contur clar, nici un obiect, nici o idee, decît poate o stare generală ironică și veselă, care dispărea încetul cu încetul.

— Mă duc dincolo de rîu, a spus seara Grigore, după ce am băut ceai rusec și am mîncat felii de pîine cu unt și salam turistic.

— Mă duc, a spus Grigore tărăgînat, în timp ce stătea tolnănit lingă focul ce-l aprinsesem ca să alungăm întunericul de lingă noi.

— Ești nebun, a mormăit Alexie, a-

propiindu-și instinctiv trupul lui masiv și greoi de Irina, care-i surse recunoscoătoare.

— Nu te du! sopti Dina fierbinte și-l îmbrățișă, vrînd parcă să-l rețină, deși Grigore nu făcuse nici un gest care să ne indice că chiar intenționa să plece dincolo de rîu.

— Mă duc, repetă încapăținat Grigore și auzeam între sunetele cuvintelor sale bucuria neomenească, triumfătoare a deciziei definitive.

Dina rostogoli, în aerul cenușiu al serii, un scîncet subțire și am intrat în corturi să ne culcăm. Știam că Grigore nu se va duce. Era însă frumoasă această decizie inumană și triumfătoare din vocea lui, era frumoasă spaima Dinei și a noastră cînd ne vedeam puși dintr-odată în fața acestei decizii, spaimă pe care am consumat-o nesățioși ca și feliile de natură autentică.

Eu o văzusem primul pe fată. Tocmai ieșea din rîu și era atît de aproape, încît îi distingeam picăturile reci de apă de pe trup.

— Priviți, le-am spus eu celorlăți uimit de apariția fetei dincolo, pe malul celălalt al rîului.

— Cum de nu-i este frig? se cutremură Irina văzînd-o ieșind din apa rîului.

— Ei, tu, frumoaso! strigă glumeț Grigore, dar fata, după ce-și trase rochia pe trupul ud, dispărură în pădure.

— O cunosc, spuse Alexie indiferent. E fata pădurarului.

— De unde o cunosti? tresări Irina.

— Din oraș. E elevă și locuiește la cineva din cartierul meu. Pe semne e în vacanță.

Dina nu spuse nimic, dar făcu un lucru surprinzător. Desfăcu pachetul pe care-l depozitase cu grijă în portbagajul mașinei și văzurăm că avea în el un șevalet, culori, pensula, cartoane. Se apucă să picteze un peisaj verde, cu puțină tristețe strecurată în acest verde asemănător ochilor ei alungii într-un unghi de somnolență visare. Ce faci Dina? am strigat noi cu respect și ea a fost personajul cel mai important al primei noastre zile de vacanță.

— Mă duc dincolo de rîu, mormăi în seara celei de a doua zile Alexie, în timp ce Irina clătea într-o căldare vesela.

— Ești nebun, îi replică Grigore și Dina se strînsă felin lingă el.

Eu n-am zis nimic. Presimțisem că Alexie va face această declarație fără sens, o așteptasem chiar, așa cum aștepti de ficcare dată, cu încrederea oarbă a jucătorului de cărți, să-ți ia să chinta roială. Deasupra noastră sclipea fotogenic o lună plină și Grigorie reuși fotografia aceea excelentă despre care am mai vorbit. Irina șterse cu grijă vasele spălate, le așeză în ordine și veni apoi să se întindă lingă Alexie. Îi spuse ceva la ureche, probabil o promisiune și o rugăminte totodată.

— Nu! mă duc! mormăi monoton Alexie, deslipindu-se de Irina.

De fapt, știam că nu se va duce și de aceea încercasem patetic să-l împiedicăm să plece, fără a-l clinti însă din hotărîrea lui aproape inumană. Mă gîndesc că singura certitudine este lupta și noi ne luptam să trecem rîul care curgea la poalele muntelui din fața noastră, curgea mereu și ajungea în oraș unde ne venea atît de ușor să-l traversăm pe podurile arcuite artistice. Ne-am culcat tăcuți în corturi și l-am lăsat pe Alexie afară cu Irina, bucurîndu-ne de hotărîrea lui de a pleca dincolo de rîu. Am mai auzit, eu și Grigore, din cortul nostru al bărbaților, o cascadă de vorbe fecmeciști și bărbătești, pe semne Irina și Alexie aranjau un mic compromis crotic, o cascadă de șapte fierbinți care ne aiuriră și pe noi, deteriorîndu-ne cîteva momente echilibrul de orășeni funcționari.

(continuare în pag. 13)

François BOUCHER:

„Scenă mitologică”

MIHAI RALEA, memorialist de călătorie (I)

H. ZALIS

Cine ar avea de ales între notele de călătorie redactate de Mihai Ralea în Egipt, Anglia sau Spania înainte de al doilea război mondial și cele despre Antile, Statele Unite și Canada elaborate în perioada 1948—1951 le-ar prefera pe cele din urmă. Mai ales pentru că în cuprinsul acestora Ralea se arată a fi un excelent diagnostician și, poate, chiar un spirit profetic. El presimte în 1950 că lanțul de contradicții este slăbit datorită acuității lor cel mai mult în Cuba și că aici revoluția va ști să-și croiască drumul spre victorie. După cum s-a văzut nu s-a înșelat. Cu un deceniu mai înainte de izbînda forțelor progresiste strînse în jurul lui Fidel Castro, Ralea le-a prognosticat succesul. Un astfel de test spune mult despre talentul călătorului de a înțelege nodul de probleme al lucrurilor pe care le vizitează. Estetician și psiholog, el are inteligență deprinsă cu disocierile și percepția cultivată îndeajuns pentru a corectă evaluare a specificului. Arta notațiilor lui e făcută dintr-un mozaic de impresii centrate pe cite o intuiție expeditivă. Dacă judecata e logică în ansamblu ceea ce aduce pătrunderea nobilă și schimbătoare într-un ansamblu de generalități echivalează cu intervenția chirurgicală în cîmpul operator. Izolarea țesutului de restul organismului și extirparea celulelor bolnave dă expresie unică actului chirurgical. La fel procedează și reporterul. El intră în esența realului prin secționarea acestuia pentru a ne împărtăși expresia unor emoții, contopirea cu ele sau, dimpotrivă, detașarea de aspectele examinate.

Pedagogic, reporterul este un observator care intervine pentru a face corecțiile necesare unde excesul sau deficitul de informație îl reclamă prezența. În cazul lui Ralea elanul său intelectual, incisiv și impudic conferă memorialului de călătorie „patina” narației de evenimente proaspete. Ca și Montaigne care nu concepea să se întoarcă prea mult spre trecut, Ralea s-ar descalifica dacă în loc de *mărturie* ne-ar da *memorii*. Modificarea este de unghi dar și de mentalitate. Pentru el acel cinism retrograd care cerea inspirației să se sprijine pe forme de viață sufletească depășite (ca în *Memoires d'outre tombe*) dispăre pentru a face loc descrierii probe a legii eterne a reportajului: legea dublei frenezii. Potrivit acesteia toate actele noastre se înglobează în principii «acțiune și reacțiune». Niciodată descumprător, reporterul resimte obligația

de a fi „pe fază”, de a descoperi adevărul, oricît de descurajant, de neplăcut, de controversat ar fi crezul în numele căruia aspiră să-și organizeze investigațiile.

De fapt ce face Ralea? În primul rînd iscodește. La Pireu, de-a lungul cheiului e zarvă. Oamenii fără haină, în cămăși, țipă repede, asudă, aleargă zoriți de treburi obscure. Sînt misiții, cei care pîndesc un comision, precum piratii corăbiile pe care să le prădeze. Cu acest detaliu metoda lui ni se recomandă singură Ralea este un filozof al banalului, înțeleș ca o mecanică a disocierilor și asocierilor *contagioase*. El știe să le „pună în pagină”, adică să le dea la iveală ineditul, echivalentele plastice, iar o dată operația încheiată să le redimensioneze după nevoi care acced la realitate printr-o înlăntuire energetică și radioasă de energii.

Oroarea de efort este la Ralea oroarea de dibuiri sterile, de consolări parazitare. Pentru el o călătorie este un prilej de a închide o experiență într-un peisaj. Problema esențială nu e de a consola insuficiențele noastre de informație ci de a ne da, ca un barometru sensibil, lămurirea cea mai cuprinzătoare. Sub acest raport se vădește tehnica lui Ralea, iscusința lui de-a face lumină. Astfel hipnoza desertului își clarifică subterfugiile: „Primul contact cu pustiu (sintem pe valea Nilului — n.n.) e stenic, întăritor. Gîndul unui deșert infinit pare absurd. Ceea ce te atrage să-l parcurgi e ideea că după crepul de dune, nu prea departe, există o împărăție minunată, cu belșug, cu verdeață, cu umbre și cu izvoare. Deșertul provoacă un fel de îndărătnicie orgolioasă și optimistă, care nu vrea să accepte ideea unui vid continuu”.

De la feeria istoriei comprimată în coloanele de piatră ale templului din Luxor vizitatorul este dintr-odată ridicol dezarmat cînd mai spre sud descoperă la hotel pe lîngă țintari și muște șerpi și scorpioni în deplină libertate. Contrastul e to-

tal iar panica omului care se plimbă nu pentru a picri mușcat de scorpion de înțeleș. În fond e la mijloc o nedumerire care se rezolvă tranșant numai dacă admitem schimbarea la față a opticii călătorului.

Ceea ce tenta acum un vrac pe un Ion Codru Drăgușanu nu era numai nostalgia depărtărilor. Călătoria-expediție, incitantă prin prîmîmirile cu care se încheia, se solda de regulă cu un rezultat care se lămurea mai profund prin dorul de țară. Părăsim țara ca să o regăsim mai atrăgătoare, mai atașati de viitorul ei. „Mislunea” mai nouă a drumețului e răgazul slobod cu care colecționează suveniruri. Din spirit de sistem sau din pură foame de spațiu Ralea nu se plasează ca să întrezărească dimensiunea sociologică ori de artă a altor meleguri decît numai întru cit prin aceasta se justifică, se răscumpără perpetua lui încercare de readaptare la alte climate. Cînd încercarea eșuează, ca la Khartoum... crochiul este nervos, sumar, exasperat. Cînd însă este loc de experiențe salutare, paralclismul nu lipsește. Ca și pledoariile sale pline de vervă, psihologia pelerinului se lasă îmbărbătat de plăcerea de a cocheta cu reflecții de tot felul, nu puține saturate de aforisme convingătoare.

De altfel cred că înainte de a fi reporter de călătorie și eseist, Mihai Ralea a fost un cercetător. Preexistent tuturor celorlalți excursionistul beneficiază de pe urma predispozițiilor meditative ale gînditorului. Iată un exemplu. Ralea se oprește în Olanda. O contemplă calm, în discreta ei prosperitate și în vădita ei hărnicie. Inima Olandei este Amsterdam, oraș straniu despre care nu se poate scrie encomiastic fiindcă lauda, oricît de meritată, cade în gol dacă argumentele nu merg spre *clasa-rea morală* a orașului.

Paralela cu Veneția, cu frenezia, exuberanța și ușurateca Veneție se soldează cu portretul unui oraș nordic solemn și aspru. Chiar dacă Ralea nu face referire la Veneția decît o sin-

gură dată și în treacăt, noi simțim mereu care este în evocarea sa punctul unic de referință. Intre cunoștințele noastre cosmografice afluența capitalurilor, febra speculațiilor totul se poate explica sec și sigur. Ralea a găsit o altă cale de nuanțe și de sensibilitate picturală. Amsterdam-ul său trăiește cu avantajul că e mai sugestiv. Fără a se abate de la linia caracterologică pe care și-a propus-o, Ralea nu-l deturneză nici pe privitorul imaginilor de la impresia că deși ridicată pe ape, Amsterdam este o cetate solidă, ineluctabil sortită să dureze: „Geniul protestant al patricienilor — notează el — a oscilat invariabil între afaceri, politică și religie. Măști de carnaval, Pierroti, și Colombine, confetti și garoafe roșii ca sîngele n-au tulburat liniștea nopților. Dar tocmai de aceea Amsterdam și-a menținut demnitatea, n-a cunoscut decadența Veneției, devenită loc de vilegiatură, trăind din taxele muzelor și ale hotelurilor”.

În fine, ca să întregim fațetele sub al căror unghi se clarifică metoda de caracterizare a reporterului, mai adaug încă un detaliu. Este cel furnizat de la hotel. Poate părea sarcastic, în realitate nu e decît unul administrativ, însă perfect sudat interpretării psihologice a marului și vechiului centru portuar.

Savant mînuitor de pretexte, Ralea organizează încetul cu încetul din însumarea lor țesături policrome care au strîngerea și rezistența stampelor. Curat paradox la un autor nestatornic, cu inteligența grăbită și elaborări fugare care și-a risipit resursele ca un adevărat Cressus.

Știind să privească panoramic, ca orice spirit sintetic, Ralea împacă două feluri de paste, una folosită pentru tușe scurte și ușoare, alta pentru desenul larg, revărsat. Din influența luminii și culorii ambiției reporterului scoate gravități robuste, poante agresive, efigii niciodată derizorii. Imaginea Londrei, globală și caracterolo-

gică, impune prin realism.

La Ralea lăcomia de spațiu se convertește într-o polivalență care e atributul omului în luptă cu inerția. Numai așa se explică ușurința cu care trece de la judecăți despre degradarea naturii la impresii despre locurile-remediu, aliați în evaziune pe care o încercăm în nemărginit.

Ca un globe-trotter specializat el se defulează geografic mai ales cînd poate trece hotarele unui loc numit cu aprecieri valabile pentru întregul fenomen la care se raportează. Privit din acest unghi, Ralea rezumă prin cite un exemplu paleativele civilizației strangulate în velleitatea ei de a lua aer, de a se feri de scleroză. În oboseala săptămînală se strecoară gîndul că vine duminica. Civilizația a inventat o rivalitate între calendarul muncii și cel al refacerii. Armistițiul, proclamat simbătă seara, operează duminică dimineața o întoarcere la starea originală. Lăsat în suspensie visul bucolic reinvie în fiecare duminică în zori pentru a fi pedepsit duminică seara. Mecanica acestui proces Ralea o surprinde într-un tren spre Edinburgh: „Într-o dimineață albastră-cenușie ne îmbarcăm într-o gară curată și surizătoare din centrul Londrei. E o zi de sfîrșit de septembrie. Aerul are nostalgii și voluptăți dulci, țesute parcă din regrete resemnate. E o zi de duminică și excursioniștii tineri își acordă iluzia dezrobirii. O zi de rătăcire pe malurile înflorite ale Tamisei, o moleșală de șopîrlă, într-o barcă, la un soare anemic de nord, o rătăcire fără scop, cu capul gol, prin brusa sălbatecă, printre ierburii crescute nebun la statura călărețului, narcotic de o zi pentru meschine necazuri care reîncep seara la întoarcere (...) Trenul fuge prin locuri minunate și insipide. Nu există peisaj mai splendid civilizată ca acela al Angliei. Umezeala prea mare i-a diluat însă savoarea. E apos și fad ca și fructele, ca și biftecele lor, superbe la vedere, dar sălcii la gust (...). Natura e bleagă, în schimb ceea ce a clădit și alcătuit omul e sublim. Fiecărui metru de pămînt i s-a aplicat un suflu, un sens, o personalitate, fiecare casă, grădini sau pod strigă o dorință încordată către Dumnezeu. Omul acesta apos și flegmatic și-a răpus trupul, setea fără elan, numai cu răbdare. În orice operă de civilizație e o dispărare moartă, o tinerețe învînsă, o ardoare stînsă”.

Remarcabilă pagină de psiholo-

(Continuare în pag. 14)

Dezinvoltura tragică

Cel de al doilea roman al lui Petru Popescu, Dulce ca mierea e glonțul patriei (1971), a avut succes de librărie. Explicația se află și în tipul de erou pe care cartea îl promovează, erou despre care se poate discuta în două feluri, distincte.

În primul rînd se poate vorbi despre facilitate, despre alegerea de către autor a unor soluții facile de popularitate prin construirea unui erou foarte „simpatice”, capabil de a-i delecta pe cititori prin recititudinea simplă a acțiunilor sale, prin relaxarea lui de băiat frumos și descurcător, căruia i se pare foarte firesc să intre la Capsa îmbrăcat militar și să mănînce acolo șalău „bonne femme”, după care să reflecteze dacă dorește la desert teamea sau Camembert și care, a doua zi, îmbrăcat în haine civile gîndește ca un „dur” cu următoarele cuvinte: „DU-TE! ÎNTII SFISIE FOTOGRAFIA TRECUTULUI, APOI SFISIO PE EA! CA UN ADEVĂRAT BĂRBAT! AI TOT DREPTUL! PRIETENII TĂI, RISIPITI PRIN PĂTURILE ORASULUI, SINT CU TOȚI ÎN CLIPA ASTA DE PARTEA TA!”, după care face următoarea manevră: „Grăbit m-am dus la ușă. Ușa vestibulului, cu geam de sticlă mată. Am trîntit-o zdravăn, geamul a zornăit, o minune că nu s-a spart, am ieșit pe palier, am apucat în dreapta mărul de metal al ușii de la intrare, mi-am făcut vînt cît am putut, BUM! ușă, îngrozitor, ca o bombă, bucăți mari

de tencuială din jurul ușii și din tavan au curs în jurul meu, pocnetul m-a asurzit. Brav, am coborît a doua oară scara. Soldații din poveștile unchiului făceau plăjă pe tancuri, cu cinci minute înainte intrării în luptă, ori jucau volei chiar în prima linie. Încercau să întoarcă destinului niște lovituri la fel de puternice”. Din punctul acesta de vedere, personajul lui Petru Popescu este în mod evident exponentul unui mit de reușită masculină. El este iubit de către o femeie foarte frumoasă, e înalt, știe englezește, are nonșalanța fără greș a perfectului bucureștean, e posesorul unei înțelepciuni sumare, dar solid articulată prin citeva note persistente (comoditate, lipsă de apetit pentru absolut, nemulțumire aplicată numai asupra amănunțelor, dorința neclară de succes concretizată în acțiuni simbolice), înțelepciune care duce fără greș la o anume eficacitate, medie, dar sigură. Petru Popescu a creat un erou destul de simplu, coerent, care trebuie deci să placă unui public probabil excedat de cărți pline cu eroi cefoși. Aceasta este latura facilă a romanului.

Totul se poate însă interpreta și dintr-un alt punct de vedere. Vorbind despre facilitate, imputarea ce se aduce autorului este lipsa de autenticitate a eroului său, parcurgerea de către acesta a unor episoade standard, cu nimic revelatoare. Facilă poate fi considerată recurgerea la multe elemente clișate (femeia superbă, bărbatul superb aflat la vîrsta critică, tînărul înalt ce trece prin împrejurări dificile, strivindu-și sensibilitatea nativă, unchiul înțelept, conflictul dintre generații în legătură cu o femeie, ușorul dispreț tradițional al bucureșteanului care face o excursie în provincie, nemulțumirea moderată a intelectualului trăitor în sud-estul Europei

în fața anumitor insuficiențe autohtone în materie de civilizație). Dar neputința eroului de a ieși din aceste clișee, de a ieși în ultimă instanță din literatură este impresionantă. Aventura, raționamentele, nemulțumirile lui au un aer cunoscut, care plutește parcă undeva în atmosfera epocii noastre, un aer de ficțiune sumară, necomplicată, un soi de sistem de viață în care intră televizorul, restaurantul, filmul, bulevardul, mica nemulțumire, discuția fără pretenții despre evenimentul politic la zi, amorul ce evită instinctiv angajamentul total, țigările, admirarea fugară a femeii frumoase ce trece pe stradă, toate acestea ținînd loc unei vieți îndreptate conștient spre un scop, toate acestea umplînd clipele printr-o rotire hipnotică, atît de exactă încît pare a fi dictată de către o forță superioară, de neînțeleș. Eroul acționează întotdeauna într-un mod care nu contravine liniei acesteia. Putem să anticipăm de la prima sa întîlnire cu Laguna cum se vor desfășura ulterior lucrurile, putem să pariem că se va ivi dificultatea clasică a unei diferențe de zece ani aflați în plus la femeie, că femeia se va retrage spre un bărbat care are nevoie în adevăr de capacitatea ei de devoțiune și care are, între altele, și mai mulți bani. Nici evoluția din școala de ofițeri a eroului nu contravine schemei de comportament al căru rob este. El găsește în satisfacerea stagiului militar un prilej de intuire a ideii de patrie, dar și ocazii de performanță fizică, atît de rare în viața unui intelectual. Nimic nu este aici deosebit față de atitudinea obișnuită a tînărului față de militărie, etapă a cărei parcurgere se rememorează totdeauna cu deosebită mîndrie, fiind considerată în mod unanim o probă decisivă de bărbăție.

Interesul lecturii se naște, în felul a-

cesta, din urmărirea modului în care eroul se conformează unei scheme foarte stabile de viață, a felului în care el este trăit și vorbit de către această schemă sumară în interiorul căreia acționează cu dezinvoltura tragică a unui peștișor ce nu bănuiește că se află într-un acvariu. Facilitatea tînărului profesor de istorie se dovedește în felul acesta o neașteptată sursă tragică, iar romanul crește dintr-o dată la o nouă dimensiune, trăind, de data aceasta, nu prin ceea ce a vrut eventual autorul să facă și ceea ce critica s-a grăbit să salute drept reușită (realismul, înfățișarea plină de îndrăzneală a epocii contemporane, romanul deosebit de realizat al unei stări de spirit specifice tinerei generații) ci tocmai prin eșecul tentativei de a construi „un erou al timpului nostru”, prin eșuarea acestui erou, din inconștiență, în succedanele stereotipe de succes pe care orice epocă le conține. Neputința eroului de a-și gîndi situația e tragică, la fel incapacitatea lui de a se ridica din angrenajul în care este prins. Această tragedie a neputinței unei personalități de a împiedica propria ei dizolvare mi se pare a fi tema adîncă a romanului lui Petru Popescu.

Privit din acest punct de vedere, Dulce ca mierea e glonțul patriei este povestea unui eșec datorat inconștienței sau poate doar lipsei temporare de maturitate. Eroul principal nu trăiește, ci este trăit. Neputința lui de a depăși această existență goală și sterilă este poate semnul unei treceri înșpre maturitate, dar și semnarea posibilității ca în orînduirea noastră să apară moduri de viață caracteristice societății de consum, nesemnificative pentru realitatea socială de la noi.

Voicu BUGARIU

În perioada premergătoare inaugurării „Muzeului Național”, pe la mijlocul lunii octombrie, fondul artistic al instituției se îmbogățește cu încă 30 de tablouri — multe din ele aparținând artei străine — pe care le donează un alt colecționar, avocatul Costache Dasiade din Iași.

Din păcate, informațiile pe care le deținem pînă în prezent, cu privire la personalitatea acestui donator, sînt extrem de sumare, cu toate că — după cîte s-ar părea — ne aflăm în fața unui om cu vederi progresiste, care a jucat un anume rol pe scena social-politică a Moldovei de la mijlocul veacului trecut.

Dintr-un document existent la Arhivele Statului din Iași, aflăm — de pildă — că prin luna octombrie a anului 1847, Costache Dasiade (grafiat Costachi Dosiade) ar fi „dictuit” în casa boierilor Epureanu din Bîrlad, unde se adunaseră mai mulți tineri politicieni, o jalbă către domnie, cerînd anularea unor alegeri măsluite, („alegeri de a se strica”).

Mai aflăm, de asemenea, — de data aceasta dintr-un articol semnat de C. Solomon și C. A. Stoide, intitulat „Pretendența lui Grigore Sturza la tronul Moldovei”, apărut în anul 1939 — că la 2/14 august 1858, mai mulți partizani ai prințului Grigore Sturza, printre care și avocatul Costache Dasiade (grafiat acum Constantin Dosiadi) au prezentat un memoriu marelui vizir Ali Pașa, protestînd împotriva caimacanului Vogoride și demascînd „revoltătoarele sale abuzuri”.

S-ar părea că și această jalbă ar fi avut ca mobil principal tot falsificarea unor alegeri și anume alegerile pentru Adunarea Ad-hoc a Moldovei, pe care Nicolae Vogoride — caimacan al țării în anii 1857—1858 și adversar invederat al Unirii — le măsluiește, făcînd să rezulte o majoritate antiunionistă. În urma protestelor forțelor progresiste, aceste alegeri au fost anulate și, procedîndu-se la noi alegeri, unioniștii au ieșit majoritari.

În mai multe documente, existente la Arhivele Statului din Iași, se menționează despre Costache Dasiade că s-a ocupat cu „vehilicul” — deci cu avocatura — fapt remarcat și de Gheorghe Ungureanu, care, în „Istoria avocaturii în Moldova”, afirmă că pe lista avocaților confirmați la 20 decembrie 1867 este înscris — la nr. 78 — și „Constantin Dosiade, cu exercițiul”.

Dar fapta care îl recomandă în cea mai mare măsură și pentru care amintirea lui Costache Dasiade a rămas neștearsă în memoria posterității este — ca și în cazul lui Várnăv — donația făcută de acesta, la 1860, Pinacotecii din Iași.

Fiind prieten cu V. Alexandrescu-Urechiă și cu Gheorghe Panaiteanu — ambii consecvent preocupați de problema întemeierii Muzeului de pictură la Iași, — iar pe de altă parte, el însuși fiind un pasionat admirator al artelor frumoase — fapt dovedit de propria colecție artistică — Costache Dasiade oferă statului cele 30 de tablouri ale sale „...îndemnat de patrieticele... sentimente pentru întemeierea muzeului național de pictură...”.

Primindu-i-se cu recunoștință ofranda, Mihail Kogălniceanu solicită lui Gheorghe Panaiteanu — la 6 noiembrie 1860 — catalogul colecției Costache Dasiade, pentru a redacta, în temeiul acestuia, un referat către domni-

din istoricul

pinacotecii ieșene (III)

ORDONANȚA Nr. 15.480

torul Alexandru Ioan Cuza, rugîndu-l să aducă mulțumiri publice colecționarului pentru donația pe care a făcut-o muzeului.

A doua zi, la 7 noiembrie, Gheorghe Panaiteanu se și conformează, răspunzînd ministerului: „După invitarea ministerială din 6 a curente, cu nr. 14.548, îndată am făcut o listă specificată despre toate tabloanele dăruite de D-lui Kostaki Dasiade Muzeului de pictură și pe care cu onoare alăturăm aici spre știința Înaltului Ministeriu”.

Reținem din această listă cîteva nume: George Șiller, Giovanni Schiavoni, François Boucher, Angelica Kaufmann, Cristian Dietrich.

„Toată colecțiunea aceasta — conchide Panaiteanu — se alcătuiește cea mai mare parte din copii făcute în secolul al 17-lea, pe cînd vera (=adevărată) artă căzuse mai de tot și pe cînd mania copiilor juca o rolă de modă mai în genere”.

Iată acum și referatul pe care îl redactează — la 22 noiembrie 1860 — Mihail Kogălniceanu către Alexandru Ioan Cuza:

Prea Înălțate Doamne!

D-lui C. Dasiadi, îndemnat de patrioticele sale sentimente pentru întemeierea muzeului național de pictură înființat de curînd cu Domneasca Voastră sancționare pe temeiul voturilor Camerei, au dăruit pentru citatul institut un număr de tabloane din care mai multe sînt de un preț artistic strelucit.

Această laudabilă faptă a D-sale D. C. Dasiadi, subscrisul are onoare a o referi Măriei Tale, cu căzutul respect, rugîndu-vă să bine voîți a-i exprima Domneasca Voastră mulțumire prin alăturata ordonație, autorizînd pe sub-scrisul a o publica spre observația apreciere.

Sunt cu cel mai profund respect, Prea Înălțate Doamne, al Măriei Voastre prea plecat și prea supus servitor, Ministru Secretar de Stat al Departamentului Culturii și Instrucțiunii Publice, Kogălniceanu

Pe referatul lui Mihail Kogălniceanu este pusă următoarea rezoluție autografă a domnitorului: „Decembrie 3—1860. Se va publica alăturata ordonație spre observația cunoștință. A. I.”.

Tot „spre observația cunoștință” o reproducem și noi mai jos:

„NOI

Alessandru Ioan I
Cu mila lui Dumnezeu și voința națională

Domn
Principatelor — Unite
Moldova și Țara Românească
La toți de față și viitori,
sănătate!

Asupra raportului No. (15.479) prezentat de D. Ministru nostru Secretar de Stat la Depart. Cult. și Instrucțiune Publică din Moldova.

Văzînd dăruirea ce Dl. Constantin Dasiadi au făcut de mai multe tabloane artistice pentru muzeul național de pictură.

art. I Esprimăm în numele țării Domneasca noastră mulțumire D. C. Dasiadi pentru asemenea laudabilă faptă.

art. II și cel de pe urmă. D. Ministru nostru Secretariu de Stat la Departament Cult. și Instrucțiune Publică este însărcinat a comunica Ordonanța de față D. Dasiadi și a o publica spre observația cunoștință și apreciere.

Datu-sa în Domneasca noastră residență, Iassii, luna noemvrie... anul mîntuirii una mie opt sute șiese dieci, iar al Domniei noastre al doile.

Alessandru Ioan
(Sigiliul)

Nr. 15.480

Contra semnat
Ministr. Cult. și Instr. Publică
Kogălniceanu

Conform articolul II din „Ordonanța” de mai sus, Mihail Kogălniceanu îi scrie — la 11 decembrie 1860 — lui Costache Dasiade:

„Bunăvoința cu care ați furnizat muzeului național de pictură un număr de tabloane artistice, subscrisul și-au făcut plăcuta datorie a o aduce la cunoștința Măriei Sale Prințului Domnitor carele prin domneasca ordonație nr. 15.480 au binevoit a se exprima în numele țării Domneasca mulțumire pentru asemenea frumoasă dănuire, autorizînd publicarea ei spre observația cunoștință și apreciere.

Subscrisul are onoare, Domnul meu, a vă comunica alăturat aici întocmai copie de pe Domneasca Ord. și se folosește de astă ocazie pentru a se exprima și din partea sa mulțumirile cuvenite frumoaselor sentimente de care vă arătați insuflat pentru așezămintele publice.

Primiți, vă rog, încredințările celor mai perfecte considerațiuni.

Sînteți invitat a publica alăturata Domnească ordonație nr. 15.480”.

Excepțînd lucrarea transferată la Bîrlad — „Speranța”, copie de Șiller după Schiavoni, — colecția lui Costache Dasiade se păstrează integral în actualul inventar al muzeului, dar în ceea ce privește atribuirile inițiale, consemnate în „Insemnarea” lui Gheorghe Panaiteanu, la 1860 — unele dintre ele au suferit modificări substanțiale: „Scenă mitologică” — de pildă — cu atribuirea „incertă” atunci, i se atribuie acum lui François Boucher; „Martin Luther” atribuit de Panaiteanu „școlii germano-nederlandeze”, iar mai tîrziu lui Lucas Cranach, figurează acum ca un simplu „Portret de bărbat”, atribuit unui anonim olandez din secolul al XVII-lea; portretului incert al pictoriței Angelica Kaufmann este considerat în prezent un autportret al acestei pictorițe etc.

Cele mai multe dintre lucrările anonime au rămas, însă, în continuare, neidentificate.

CLAUDIU PARADAIS

crochiu

O SCHEMĂ DE LUCRU

Val GHEORGHIU

Cînd José Ortega y Gasset spune că Velázquez poate cel mai bun cunoscător al trecutului artei din vremea lui, privește gigantică producție a trecutului cu admirație, dar în același timp ca masă arheologică, este deja enunțată cea mai importantă condiție a originalității. Dar, mai intii, ce înseamnă Velázquez pentru filosoful spaniol, de vreme ce opera acestuia îl determină să facă constatări cu caracter atît de general, adevărate legi ale artei. Este Velázquez cu totul altceva decît întreaga pleiadă glorioasă a Renașterii, pe care acesta o cunoaște excelent, este el cu totul altceva decît Caravaggio, ultimul dintr-un șir strălucit, alături și decurgînd din el, cum a fost etichetat pictorul spaniol? Nu. În mare, tehnica lui Velázquez este aceeași sporul de noutate, din acest punct de vedere, nu surprinde nimic măcar ca la un fremătător baroc El Greco. Ceea ce se dovedește a fi cu totul nou, este aerul general al creației velázquinez: căreia face ca realitatea însăși, transpusă pe pînă și fără a încheia și mai fie mizerabila realitate ce este, dobîndește prestigiul ireală. Iată șocanta inovație. Care însă își dezvăluie ființa deabia sub un ochi extrem de versat. Iată de ce numai acest ochi versat poate, într-adevăr, să descopere deplina cunoaștere de către Velázquez a trecutului artei din vremea sa dar și detașarea de acest trecut, de această masă arheologică.

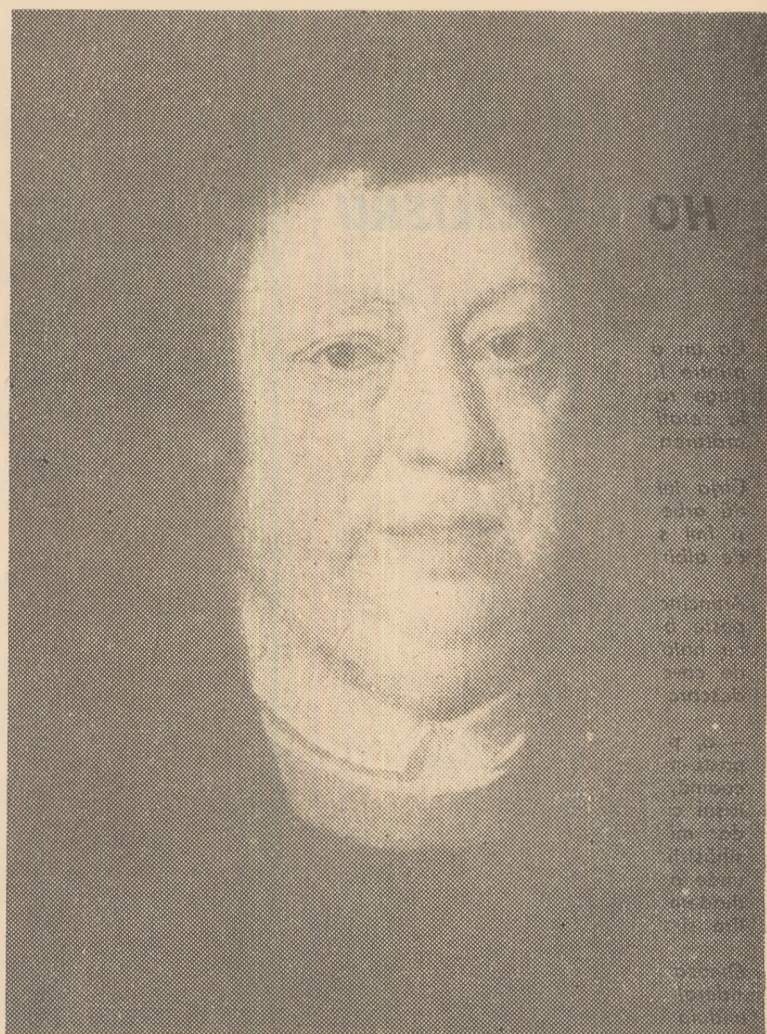
Să riscăm acum, în lumina acestui enunț o fulgerătoare retrospectivă a plasticii românești? Tema, de altfel, a căpătîit în anii noștri formularea extrem de bătută tradiție-inovație, așa că riscul nu e chiar atît de mare: într-un cor a mai intrat un corist...

Pînă la război, stilurile individuale, și sînt cîteva conturate puternic, se înlănțuie, se preiau, ca să folosim un termen de ștafetă, decurg unul din altul, la modul maestru-ucenic. E o serie glorioasă, deschisă de bătrînul Grigorescu și încheiată, am îndrăzni, cu frumoasa Veneție a lui Baba, de altfel, printre puținele lucrări ale acestuia, care se sustrag ansamblului său. Se înscriu în seria grigoresciană. Bineînțeles, seria cunoaște individualități strict marcate, diferențieri țînînd de structuri psihice, de cunoștințe, de tehnici. Înlănțuirea însă este evidentă. Ceea ce altem să dovedim este că:

a. Fiecare mare pictor român, avînd înaintea sa opera încheiată a maestrului, declarat sau nedeclarat, a cunoscut-o, dar, în aceeași măsură, o dată cu pioșenie, altă dată cu duritate, a analizat-o. Schema este deja cunoscută, nu mai înseamnă noutate pentru nimeni: Grigorescu, Andreescu, Luchian, Petrașcu, Pallady, Tonitza, Șirato, Dimitrescu, Ressu, Iser, Steriadi, Dărășcu, Lucian Grigorescu, Acontz, Băeșu, Bălțatu, Bogdan, Ghiață, Ciucurencu, Catargi, Baba. Cu omisiunea unor epigoni, de tipul Vermont, Verona etc., și a celor care s-au sustras seriei. La început, Stahi, Emanoil Bardasare, Popovici, Henția, Mirea, mai tîrziu, originalii Phoebus și Vorel;

b. După război, alături de seria cunoscută, coexistă numeroase stiluri, de cele mai diverse surse și inspirații. Treptat, și chiar acum, sub ochii noștri, seria veche se stinge. Predomină orientările deschise fluxului internațional. După schema lui José Ortega y Gasset, pictorii lucrează fără acea admirație pentru trecut, văzînd în acest trecut o masă arheologică. Necunoașterea a trecutului? Trufie, adică cunoaștere și, totuși, rupere a seriei tradiționale?

Sigur, simplificările operate de noi în această schemă retrospectivă par să ocolească nuanțele. Coexistența stilurilor, astăzi, ne oferă un spectacol de creație neîntîlnit încă. Care însă își așteaptă exegeții. Evident, ceea ce am întreprins în acest rînduri este o posibilă schemă de lucru. Asupra căreia vom reveni.

Anonim olandez (sec. XVII):

Portret de bărbat

DIMINEȚI, DIMINEȚI...

Andi ANDRIEȘ

Unde am rămas ?

Cu ce reîncepem ?

Orașul se trezește lent, fără ostentație. Trecerea de la negru la alb se consumă în văzul tuturor și totuși încă nu s-a născut fericitul care să poată exclama: am văzut clipa în care s-a făcut ziua !

Și nimeni nu va putea distinge vreodată pașii ultimului trecător nocturn de pașii celui dintii trecător matinal.

Orașul se trezește într-un crescendo răcoros, accelerându-și treptat pulsațiile. Renașterea cotidiană a străzilor are o solemnitate ascunsă, reînținirea cu lumina lansând o atmosferă în care prospețimea jovială a zoriilor se combină cu seriozitatea orelor care încep.

Lubirile noastre și ale orașului se trezesc dimineața, atunci când noaptea nu mai e noapte, atunci când ziua încă nu e zi, atunci când totul se reia ca o continuare a frazei de ieri.

Unde am rămas ?

Cu ce reîncepem ?

În fiecare dimineață, orașul pleacă spre el însuși. Ieri, astăzi, mâine — succesiune vibrantă a dimineților noastre și ale orașului, capătă chip de geneză etern repetată.

E un circuit neîntrerupt, o perpetuă urmare în care ne recunoaștem — individualizați dar omogeni —, în care ne regăsim idealurile și pasiunile.

Dimineața este un argument al existenței. De fapt, creșterea străzii ne dezvăluie o ritmică mult mai lăuntrică decât credem. În siluetele care ies din noapte către zi, în oamenii care se dăruie iarăși arderii diurne abia începute, se întrezăresc fiori de așteptare și opțiune, întrebări căutându-și răspunsul, proiecte anticipând desăvârșirea.

Unde am rămas ?

Cu ce reîncepem ?

Dimineața ne atrage pe toți cu fantasticul ei magnet al faptei. Farurile mașinilor încă nu s-au stins, anvelopele torc pe asfaltul care încă a rămas al nopții, două priviri se întretaie prin parbrizele aburite...

Dimineața e un prim capitol al celei mai concrete filozofii, filozofia mișcării cotidiene, a muncii constante și fecunde.

Unde am rămas ?

Cu ce reîncepem ?

Orașul pleacă spre el însuși, sentimentul cetății se reface convergent.

Edesigur străveche, ideala legătură dintre dascăli și elevi. Istoria învățămîntului o consemnează de veacuri și exemplele abundă din trecutul cel mai îndepărtat și pînă astăzi. Cele mai multe nu sînt însă nicăieri incrustate și, mai arare, pe filele cărților. Discipolii, adevărații discipoli, păstrează adînc înrădăcinată în inima lor amintirea într-adevăr neștearsă a dascălilor cari au făurit din virtualitățile de ieri, figurile luminoase de azi. Ei au rămas, pentru aceștia, făruri care au știut să descopere firele de aur din minele eterogen, cenușiu și confuz al naturii.

Nu putem uita totuși că n-au lipsit nici spiritele reci sau indifferente desprinse de dascălii lor, ba unii chiar potrivnici prin reacțiuni de multe ori surprinzătoare prin brutalitatea lor. Ne amintim astfel, de o renumită dispută de acum cîteva decenii dintre un renumit profesor și un discipol al acestuia care fremăta de nerăbdare să-și înlăture cit mai curînd maestrul printr-un detestabil act de cruzime și ingratitude spre a-i ocupa locul.

Discipolul își adunase datorită — în mare parte — dascălului hulit, merite vădite în ce privește erudiția și stimularea capacității creatoare, dar atitudinea lui etică îi făurise un nume odios. A apărut atunci o admirabilă execuție din partea unui scriitor din afara profesiei în cauză, care după ce înfierase abominabilul act al discipolului, adăugase o într-adevăr memorabilă observație mult prea obiectivă și îngăduitoare, totuși. Comentatorul constata anume, cu finețe, că dacă obiectivitățile și analizele insistente și exagerate ale discipolului îl pot eventual înălța pe acesta, ele nu pot denigra — în nici un caz — valoarea dascălului ce l-a ridicat.

Dar firește, astfel de atitudini depășesc sfera civilizației și, prin urmare a omeniei, și ele nu merită să fie relevate decît pentru nefericitul „exemplu” negativ pe care-l oferă.

În contrast cu acesta însă, tradiționala afecțiune și grațitudine a discipolului față de dascăl se cere viguros reliefată de cîte ori apare, mai cu seamă sub chipul omagiului încheat în mărturia impresionantă a unei cărți.

Astfel de considerații ne-au fost de curînd prilejuate de recenta apariție a lucrării cu adevărat pilduitoare (Ed. Medicală, 1972, p. 172) a profesorului Th. Burghel, îmbrățișînd atît de aprins „viața și opera academicianului N. Hortolomei”. După cum se știe, nu avem, în ce ne privește, nici o atingere cu lumea medicală în afară de recunoștința pe care i-o purtăm pentru marile binefaceri dăruite omenirii suferînde, și, prin urmare, cartea de care ne ocupăm nu ne poate reține ca... specialist. E însă ușor de înțeles

aspecte, atitudini

DASCĂLI ȘI ELEVI ÎN LUMEA ȘTIINȚEI

Al. DIMA

ce anume voim să subliniem, fiindcă dincolo de figura eminentă a impunătorului medic care a fost doctorul Hortolomei, ne preocupă portretul omului de știință pe care acad. Burghel a știut să-l schițeze nu numai cu exactitatea cunoscătorului, ci și cu emoția discipolului. Lucrarea exprimă prin urmare o impresionantă mărturie a legăturii stringente dintre profesor și elev, a două personalități de seamă ale științei naționale.

Firește, nu intră în competența noastră să discutăm aci capitolele dedicate chirurgului și activității științifice a dascălului, statuie vie și azi a medicinei naționale, ci ne vom referi numai la om și la profesor adică la două laturi cu limpede valori de generalizare.

Omul e surprins în cîteva trăsături esențiale care-i luminează dintr-o dată ființa morală. Ni se vorbește, cu drept cuvînt și cu mișcătoare devoțiune, de „înfinita lui bunătațe”, în genere de umanitatea lui „fără limită”, de afecțiunea amicală ce-l caracteriza, dar și — în același timp — de severitatea sa rodnică față de discipol. Profesorul Hortolomei dăruia și se dăruia deschis celor cu care colabora, dar — în același timp — le solicita și acestora, aceeași necurmată dăruire. Omul se integrase astfel organic, în profesia care devenea modul firesc al existenței sale. De altfel, unde se pot simți mai adecvat, mai concret, mai palpabil calitățile umane decît cu prilejul îngrijirii celor în grea suferință, plutînd uneori între viață și moarte ?

Acad. Burghel înfățișează mai departe, cu fidelitate, „rigoarea morală” și aceasta „fără limită”, cum scrie dînsul, a personalității caracterizate. Prin aceasta chipul doctorului Hortolomei trăiește cum scria Arghezi în Tableta citată în această lucrare, „fără adaosul numelui de botex și fără nomenclatură”, cu „toată personalitatea sa intimă, socială și de profesie”.

Dar autorul cărții se oprește îndelung și asupra profesorului și aci considerațiile sale devin și mai prețioase. Căci Hortolomei reprezintă

tă pe de o parte, tradiția științei și, prin urmare, e factorul activ al transiterii ei, pe de alta reinnoirea necurmată a cunoștințelor și concepției, deschiderea spre tot ce e nou și valoros, însușiri pe care profesorul le poseda cu prisosință. Acad. Burghel observă pe deplin întemeiat, că „trecutul nu trebuie ținut ascuns”, că adevărul istoric trebuie respectat, că succesele actuale ale științei se reazemă și pe „ideile mai vechi”, dar încă rodnice, că etica medicală solicită și ea utilizarea perpetuă a tradițiilor. Acestea au fost concepțiile propăgate de profesorul și omul de știință Hortolomei. El a crescut generațiile noi în respectul trecutului, dar și în perspectiva prezentului și viitorului. Impresionează deosebi descrierea stilului de muncă al dascălului, afecțiunea pentru discipol, emulația între „șeful de școală” și elevi în afara actului de subordonare ierarhică. Hortolomei dispunea însă „pe cei încrezuți și mulțumiți de sine” și impunea, de asemenea, prin modestia și uneori prin timidițatea omului delicat. Ne revine în minte, în această ordine de idei, un vechi și expresiv dicton pe care l-am mai amintit și cu alte prilejuri: „Modestia este pentru meritul ceea ce sînt umbrele pentru desemn; ea dă meritului putere și relief”.

Nu e, prin urmare, nici o mirare că acad. Burghel, el însuși un distins și reputat elev al profesorului Hortolomei, conchide în lucrarea sa, așa cum toți discipolii ar trebui să vorbească despre dascălii lor în toate domeniile de activitate:

„Sîntem mîndri de faptul că am avut un asemenea dascăl și, prin toate mijloacele, prin toate activitățile trebuie să fim demni de el”

Înainte de a încheia comentariul de față se cade să reliefăm puternicul accent pe care autorul îl aplică școlii ieșene create de profesorul Hortolomei și asupra căreia insistă îndelung cu pasiune și grațitudine, subliniind încă odată rolul temeinic al tradițiilor creatoare din vechiul oraș al culturii.

HORIA ZILIERU melcul

Ca un duh de hyacinț,
printre fumuri de absint,
trage robii în spinare
la serafic carnaval
arătarea : sfînx-și-cal.

Cirja lui de curcubeu
dă orbește-n craniul meu
și îmi strică-ospățul mare
de albine lucrătoare.

Aruncînd mînușă-aproape,
peste blinde telescoape
cu halouri
de cavouri,
descarc vorbele-lingouri :

— o, păstor de caravană,
paște-mi geană și sprinceană,
coamă, nervii muzicali,
irisul cu poli astrali,
dar mă trece prin amare
sihăstrii de vii nectare
unde o femeie ține
diadema-ntră regine
lira singelui din mine.

Dinozaurul în zale
siderale
unduios din matcă-și scoate

din „CARTEA MEA DE COPILĂRIRE”

patru turle de iluzii ;
sulimanuri pentru-amante,
nord și mirt și diamante
și hipnoze de transfuzii.

Și pe scări de nestemate
urc vindut pe jumătate.

În cenușile obscene
calde-n nostalgii de danțuri
orgi-fosile vād și lanțuri
și flacoane cu migrene
din saline
de stamene,
pentru răni nepămîntene.

— Între corb și-ntră asin
(zise în argou melcin)
duc un deal de rumeguș
stors din prihănitul crin
și spini
din coroana adorată,
să leg văzul celor duși
după steaua precurată.

Strîns în mlaștina-i suavă
(de jasmîn, azur și lavă)
stau ca-n crîșmă-n șea și-l min
cu strigări de-acin bătrîn
orchestrîndu-și vechi chimvale
de bolnave corzi vocale.

Ochii lui îmi sînt povară,
vād cu sufletul de-acum
fărăsînd ca un parfum
trupul — crisalida rară.

Într-un stup în ripa-adîncă
e femeia goală încă,

nuntînd chinul cu aminul
și sporînd în vin veninul,
cînd voi fi pecetluit
ceruit
și tras pe roată,
pentru-o coapsă scăpărată.

Oare sînt un mag închis,
cu o trestie-narmat
frigul ei urmînd în vis,
jocul cărni în păcat ?

ii vom ține judecată.

Dar din roza-n asfințire,
călărînd pe-un sfînt și-arată
spada lată
de safire
viermele-n stîhar de ceară,
ca o luminare-avară.
Cu pletosul cap ne umblă
ah, spahiul pină-n timp
și ne tencuie pe-afară
cu o vîrsătură rară,
să nu mai ieșim din noi
pină-n ziua de apoi.

N-auziți pe tristul mal
lîns în naștere de val,
un cocon cu chipul pal
cum descîntă tinguos
în libații, melcul meu ?

„vino, îngere frumos,
în cătuie ia-l de jos
și-l întoarce-n turnul greu,
să-l vād coborînd mereu
pleoapele lui dumnezeu”.

După ce va închide romanul *Cel mai tirziu în noiembrie* de Hans Erich Nossack, cititorul va încerca, probabil, ceva mai puțin nedumeriri decât după alte lecturi. Pentru că această operă e rotunjită și dublă pe care le-ar mai putea lăsa eventual par de ordin secundar. Autorul a căutat în străvechiul triumfi al dragostei un loc pentru fericirea umană — nu numai de-cît desăvârșită, dar măcar satisfăcătoare; și, cel puțin pentru firile cu care s-a întâlnit în cartea lui, n-a aflat decât unul: evadarea în dincolo, în moarte.

Pe scurt, (și rezum doar fiindcă versiunea românească a cărții va apărea abia anul viitor) Marianne (Marion), soția industriașului Max Heldegen, ne povestește destul de calm — ca orice suflet împăcat, după trecerea din această lume — în ce împrejurări s-a îndrăgostit fulgerător de scriitorul Berthold Möncken, în ce fel și-a părăsit soțul și copilul, cât și cum a fost fericită în această „aventură”, în ce condițiuni socrul ei a reușit s-o convingă să revină în familie, cînd și pentru ce a părăsit-o din nou, și, în fine, cum a dispărut împreună cu Möncken într-un accident de automobil. Fapt divers, posibil de atîtea ori — în viață, ca și în artă. De altfel, Nössack ne și trimite în mod expres, în roman, prin intermediul lui Berthold, la drama dantescă Francesca — Paolo-Gianciotto Malatesta, punînd limpede întrebarea despre „vi-nă” și „dreptate” în cazul rupturii jurămîntului conjugal, datorită unei pasiuni irezistibile. Întrebarea căreia i s-a mai căutat răspuns și în *Tristan și Isolda*, în *Pelléas și Mélisande*, ca și în alte opere. Triumghiul se păstrează peste veacuri același — sexul celui ce rupe unitatea binară puțin introduce doar cîteva variante posibile; dreptatea este acordată în final, de obicei, dragostei și încreții, pionul „virtuos” rămînînd să-și rumege, eventual, satisfacția unui triumf tragic și inutil.

Se mai poate gusta astăzi proză sau teatru cu o asemenea intrigă? Orice s-ar spune, multor cititori le lipsește disponibilitatea adolescentului care soarbe cu nesăț aventurele unor eroi condamnați la iubire. Asemenea cititori sau spectatori dezabuzați cîntăresc destul de rece gravitatea adulterului (evident, ca „literatură”) și trec peste toate peripețiile, oricît de lirice, mai mult sau mai puțin nepăsători. Repetabilul le apare inevitabil și, după atîtea experiențe, parcă mai puțin sesizant, tinzînd spre o banalitate cenușie.

Surprinzătoare în povestirea eroinei lui Nossack este dreptatea și nedreptatea perfectă a tuturor impričinațiilor, sentimentul final că nimeni nu merită, în fond, ororiul, că de fapt corectitudinea ridiculă a soțului realist și prozaic, care încearcă să salveze aparențele unei false demnități familiale, este la fel de tristă cu avîntul impetuos (urmare a descoperirii unei identități sufletești subite), ce pare să contopească două ființe superioare, sensibile la comunicările visului, la adierea unei alte lumi.

Cred că elementul nou pe care îl introduce Nossack este scoaterea triumghiului de sub vraja micului destin implacabil care condamna două ființe la o apropiere irezistibilă (indiferent că era vorba de o lectură romanescă, de motivul privirii sau al filtrului) și în deplasarea lui sub lumina usturătoare a adevărului unui destin mai general, a aceluia care ne face pe toți egali, nu înainte de a ne fi lăsat pradă unui lung șir de neînțelegeri.

Firește, această formulă o cunoștea foarte bine și Mon-taigne, ca să citez un nume la înlîmplare, o știe și Sartre, o știm și noi cei de rînd. Irepetabile sînt însă factura sincerității acestei Marion și tonalitatea sobră a împăcării ei destul de nedumerite cu inevitabilul.

Toate personajele triumghiului nossackian — inclusiv cel situat în centrul de greutate și reunit cu ele prin mediane invizibile (socrul) — manifestă o dublă mișcare interioară: o dorință de autonomie și una de comunicare; fiecare se socotește altceva și altfel, o unitate de forță ce-și poate fi suficientă ei însăși. Dar nici mișcarea centripetă, nici cea opusă nu duc la vreo împlinire — oricum, nu la aceea care să se numească „fericire”. Și tocmai pentru că optica derulării faptelor este dependentă de unul din

de a depune o mărturie cît mai fidelă. Dar chiar în acest efort de bună credință, tot răzbate pulsul foarte omenesc al grabei de a spune deîndată ceea ce pare mai important, și acela al frămîntării ascunse (mereu nesatisfăcute), de a „justifica” plauzibil evenimentele și reacțiile personale față de ele. De aici toate intervertirile și rupturile între panourile temporale, intermitențele și repetițiile — de aici senzația autenticității. Și totuși, resorturile mașinării epice sînt întoarse la timp, discret și premonitoriu. Astfel, podul pe care se va produce accidentul final este un punct de trecere în care stăruie, încă de la începutul povestirii, un anunț cînic (rămas acolo din vremea ocupației americane): „DEATH IS SO PERMANENT”; Berthold propune de mai multe ori Mariannei luna noiembrie ca scadență ultimă a realizării unei „eliberări” de sub orice tensiune, pentru că pînă atunci va termina de scris piesa la care lucrează; telefoanele par să înnebunească în casa lui Max, înainte de catastrofă ș.a.m.d. Însăși încadrarea acestei aventuri triumghiulare între începutul primăverii și sfîrșitul toamnei — cu apogeul „fericirii” lui Berthold și Marion într-o primăvară pretimpurie — vorbește despre o curbă fatidică a oricărei încercări omenești de evadare; ceea ce justifică pentru ce piesa lui Berthold (care reia „în adîncime”, după tehnica gidiană, episodul dantesc la care ne-am referit) nu va purta alt titlu decît verdictul kafkian *Revizuirea respinsă*.

Alte și alte puncte fosforescente licăresc în negura acestor amintiri: părul roșcat al doamnei Riebow, acel drapel al sex-appeal-ului strident, este opus de la început chemării interioare (fără semne, dar cu altă mai intensă) a pasiunii Mariannei; în noaptea dezastrului, ciocăniturile grindinii în geam sînt recepționate o vreme de Marion ca niște apeluri stăruitoare ale lui Berthold; scara din holul locuinței lui Max devine un fel de martor simbolic al dramei: este scara pe care Marion, „doamna distinsă”, coboară în două rînduri, în aceeași rochie de seară tulburătoare, spre Berthold — în felul unui mesager din altă lume, aducător al unei bucurii abia visate. Scara intensifică distanța între posibilitățile lor terestre; pe de altă parte, singura trăire autentică o poate oferi numai cel neatent la po-doabele acestei lumi — și numai aceleia care are curajul să descindă pînă la nesiguranța lui existențială, smulgîndu-se unei alienări încete, dar sigure...

În codul hermeneutic al romanului, cum ar spune R. Barthes, „enigma” din *Cel mai tirziu în noiembrie* e centrată în prima și singura declarație de dragoste pe care Berthold o adresează lui Marion: „merită să moară cineva cu dumnea-voastră”; de aci înainte, toate întîrzierile și ocolirile rela-tării Mariannei nu vor avea alt rost decît să ne determine să repetăm întrebarea dacă într-adevăr suprema împlinire a marilor pasiuni e numai moartea amantilor. Sensul oferit cîndva indirect, dar ferm, de cazurile Francesca da Rimini sau Isolda, este acum problematizat: în fond, Nossack întrebă literar despre „literatură” — și nu numai despre ea.

Declarația lui Berthold dictează apariția tuturor „semnelor” amintite mai sus; ea este în același timp punct de plecare și de sosire, implicînd toate meandrele narațiunii. Respingerea oricărei „revizui” se aplică tot pe atît cazului Marion (adică încercării de a reînoda cu autenticul, după experiența unei pătrunderi oricît de efemere în autentic), cît și tuturor cazurilor de mici aventuri înăuntrul marelui aventuri existențiale, tuturor „fugilor” în „altceva” (pentru că pînă și evadarea unei perchei „ideale” ca Berthold-Marion se termină înăbușitor undeva, în mica localitate „de la graniță” — altfel spus, la limita posibilului uman).

(continuare în pag. 14)

idei contemporane

Descoperirea lumii și a omului (IX)

AI. TĂNASE

Sub raport științific, observarea și cercetarea naturii, pentru perioada de care ne ocupăm, este încă într-o fază de tatonări și acumulări de date. Principalele opere sînt descriptive, chiar atunci cînd pornesc de la un om de geniu, o adevărată chintesență a epocii — Leonardo da Vinci, „marele și universalul inginer, artist și om de știință”. De altfel, în epocă nici nu se distingea între aceste profesii, artistul Renașterii trebuia să cunoască multe indeletniciri teoretice și practice. Carnetele de însemnări ale lui Leonardo cuprind și metalurgie. Încercarea de a realiza zborul mecanic era sortită eșecului dar ea rămîne ca cea mai temerară idee a sa.

Fiind o revoluție culturală, Renașterea este desigur și o revoluție științifică dar adîncimea și proporțiile acestui proces sînt inegale. În faza inițială, revoluția științifică a realizat mai curînd descrieri și atitudini critice decît o gîndire constructivă care avea să apară mai tirziu.

Două mari realizări triumfale ale epocii trebuie menționate pentru ceea ce aduc ele realmente nou ca observare a faptelor în mod direct, liber și nu prin ochelarii anticității: prima anatomie amănunțită a corpului omenesc, datorată lui Vesalius — Despre structura corpului omenesc, cea mai completă descriere a tuturor organelor corpului, și sistemul lui Copernic — De revolutionibus orbium coelestium — Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești — „prima și cea mai importantă spîrtură în întregul sistem de gîndire antic” (J. Bernal).

„Ceea ce a adus Copernic în Astronomie era un spirit critic nou, o apreciere justă a formei estetice și inspirația din tezele recent publicate ale unor autori antici, care puteau fi folosite și pentru a confrunța între ele opiniile autorităților antice din acest domeniu” (J. Bernal, Știința în dezvoltarea societății, p. 279).

Ideea că pămîntul se învîrtește nu era nouă, a fost formulată de Aristarh în sec. III î.e.n. și a existat întotdeauna ca o alternativă paradoxal de absurdă a ideii că stelele se mișcă. Lucrarea — rezultat al unor eforturi îndelungate de a construi o imagine rațională a cerului, a apărut abia în anul morții sale.

Sistemul solar copernican era șocant în contradicție cu simțul comun, dar împotriva s-au formulat și obiecții la care nici învățații nu puteau să răspundă. De pildă: cum putea pămîntul să se învîrtească fără a produce vînt puternic sau a face să devieze un proiectil de pe traiectoria sa. Aceste obiecții au fost înlăturate definitiv de Galilei care a fundamentat și explicat sistemul, transformînd propriu-zis ipoteza lui Copernic într-o teorie verificată. Oricum, chiar numai ideea simplă a unui univers deschis din care Pămîntul este doar o parte neînsemnată, a zguduit vechea concepție despre sferile concentrice închise, create și susținute în mișcare de D-zeu. Pînă la o demonstrație riguroasă științifică, expunerea noilor idei recurgea și la un limbaj metaforic. După ce descrie una după alta planetele, iată ce conchide Copernic. „În centrul tuturor stă pe tron Soarele. În acest templu minunat am putea oare să așezăm acest izvor de lumină într-o poziție mai potrivită din care să poată lumina totul dintr-odată. De aceea nu degeaba Soarele a fost denumit lampa, sufletul, stăpînul universului. Hermes Trismegistul îl numește D-zeul vizibil, iar în Electra lui Sofocle el este denumit Atotvăzătorul. Așadar, așezat ca un tron regal, Soarele își cîrmuiește copiii, planetele care se învîrtesc în jurul său. Pămîntul are în slujba sa Luna. După cum spune Aristotel în lucrarea sa Istoria animalelor, Luna se află în cea mai strînsă înrudire cu Pămîntul. Pămîntul este fecundat de Soare și își poartă sarcina pentru a naște în fiecare an”.

E aici un argument indirect în favoarea ideii de monarhie absolută, dar și mărturia unei mentalități animiste din care s-a alimentat și imaginația poetică. Era de altmînteri vorba de un domeniu în care gîndul științific era el însuși învăluit și fecundat de fantezia poetică. Tudor Vianu scria: „Poate că sentimentul modern al sublimului a vibrat mai întîi în sufletul filozofilor astronomi ai Renașterii, în sufletul unui Nicolaus Cusanus și Giordano Bruno, privind nesfîrșitul cerului înstelat căruia, în chip foarte semnificativ, Immanuel Kant nu-i găsea o realitate de echilibru decît în legea morală, prezentă în adîncurile conștiinței umane. Este absolut sigur că teoria modernă a sublimului nu s-a format din prelucrarea unui material artistic sub un unghi estetic ci din speculația metafizică și morală asupra naturii și omului”.

Sub raport estetic, redescoperirea naturii are mai ales o semnificație cultural-umană. Pentru omul din popor natura este nu numai lăcașul bucuriilor și suferințelor sale, ci e parte din ființa sa, un univers în care el își proiectează propria experiență sufletească. Dar acest sentiment al naturii nu poate ajunge la conștiința de sine, la expresiile atît de diverse ale artei decît ca rezultat al „unui proces cultural îndelungat și complex” (I. Burckhardt, op. cit., p. 22).

În acest sens, natura nu este doar o premisă a actualității culturale, dar și o sensibilitate artistică poate realmente să vibreze în fața frumusețelor naturii, să descrie peisaje pline de farmec imbinînd adesea interesul științific de ordin geografic, de pildă, cu atitudinea estetică de contemplare și savurare a frumosului natural. Este și cazul lui Petrarca, distins geograf și cartograf dar și autorul unor descrieri pline de înflesuri poetice. Nu cred că doar lectura unor pasagi din Tit Liviu, ci în primul rînd admirația sa pentru natură, nepotolita sa sete de cunoaștere și contemplație, l-au împins la un act de-a dreptul eroic — o ascensiune extraordinară, extrem de riscantă și nemăiînfăptuită pînă atunci, a muntelui Ventoux (Ventoso) — una din cele mai inaccesibile creste ale Alpilor Maritimi. O descriere a panoramei care i s-a înfățișat nu ne-a lăsat, dar nu din lipsă de sensibilitate, ci tocmai pentru că impresia l-a copleșit.

(Continuare în pag. 11)

Avancronică

Repetabil și irepetabil în triumphi

Val. PANAITESCU

virfurile triumghiului (de virful cel mai „culpabil”), avem senzația acută a descoperirii unui adevăr cu atît mai iremediabil, cu cît transpare mai dureros ca experiență în această „dare de seamă” (ce va rămîne subiectivă în ciuda „transcendenței” tonului ei). Nossack este într-adevăr un maestru al rela-tării seci, al unei maxime tendințe de neutralizare a eului narator, a scoaterii acestuia de sub emoțiile imediate, sau acelea ale amintirilor involuntare, și a trecerii lui voite sub un fel de zodie a imparțialității. Dar tocmai „indiferența” deznădăjduită a nara-toarei Marion, înăbușirea oricăror impulsuri nu fac decît să sporească tensiunea intimă a „raportului” ei „de dincolo”.

Despre o atare dramă în trei ne-ar putea vorbi, îndeobște, ori autorul (sau vreun alt spectator) — ori unul din părtașii ei. Nossack s-a oprit însă la o altă optică, sugerată tot de episodul din *Divina Comedie* (pe care a încercat oarecum să-l „rescrie”, oferindu-i drept cadru modern societatea germană postbelică). Evident, nici Dante nu este Paolo, nici Nossack nu este Berthold; dar leșinul lui Dante, după ce ascultă istorisirea Francesca, trădează o participare omenească extrem de intensă; prin Berthold, Nossack trăiește aievea, la rîndul său, o tulburătoare experiență umană. Durerea provocată de ceea ce nu se poate schimba este intensificată, în romanul său, prin multipla ei reflectare în toți cei care încearcă să se apropie de Berthold Möncken, acest personaj straniu, care pare să știe ceva ce evită să spună și celorlalți.

Cel mai tirziu în noiembrie reîmprospătează sensibil vechea schemă și prin practica dezinvoltă și eficace a unui epic foarte modern. Lăsînd-o pe Marion să relateze, Nossack nu alterează tonul amintirii și nu intervine pentru a canaliza cumva fluxul memoriei; romanul se constituie firesc ca un vast monolog, în care acel „da, și...” repetat obsesiv de eroină, vădește doar încercarea ei

(urmăre din pag. 1)

Dacă este o legitate faptul că, prin rolul său determinant — de organizare și conducere nemijlocită a proceselor sociale proprii noii orînduirii — partidul comunist, factor subiectiv, influențează dezvoltarea socială obiectivă, trebuie reținut totodată și aspectul că, în mod practic, marea varietate de particularități concret-istorice, specifice de la o țară la alta, în care acționează această lege, implică modalități adecvate de înfăptuire a ei. În concepția P.C.R., revoluția și construcția socialistă nu se desfășoară după scheme prestabilite, după tipare valabile în orice țară, în orice etapă și în orice împrejurări, edificarea noii orînduirii avînd loc într-o mare diversitate de condiții. Cunoașterea tendințelor de dezvoltare, ca și realizarea direcțiilor programului social, elaborarea soluțiilor corespunzător legilor obiective și etapelor de dezvoltare social-economică, determinarea formelor de conducere și organizare a societății, schimbarea lor în func-

Concomitent, sporirea influenței politice a partidului și intensificarea activității sale sînt determinate și de mutațiile care au loc în structura socială a țării noastre. Schimbările de ordin calitativ care au loc în însăși natura clasei muncitoare — cu implicații privind locul și rolul ei în societate, se răsfrîng nemijlocit asupra partidului comunist, care reprezintă partea cea mai înaintată, cea mai conștientă a muncitorimii. De asemenea, mutații profunde au loc în cadrul țărănimii cooperative — clasă nouă în societatea socialistă — vizînd creșterea gradului de conștiință și aportul acesteia la rezolvarea treburilor societății. În acest sens, prin întreaga sa politică, partidul nostru militează pentru consolidarea alianței muncitorești-țărănești, temelia de nezdruncinat a noii orînduirii. Sporește, totodată, rolul intelectualității în viața socială, în cercetarea și prospectarea societății, în dezvoltarea culturii și în domeniul educației, în ridicarea României pe

noile date ale realității, proces în care se perfecționează continuu. Acest fapt condiționează în mod direct funcționarea partidului ca un sistem dinamic, capabil să asigure o conducere unitară atît la nivelul general al societății, pe plan general-național, cît și la nivel microsocial, în fiecare sferă a activității sociale. Creșterea rolului conducător al partidului este direct proporțională cu întărirea rîndurilor sale. Partidul nostru reunește astăzi peste 2.230.000 membri, dintre care peste 1.023.000 sînt muncitori, peste 534.000 țărani, peste 511.000 intelectuali și funcționari și 162.000 reprezentînd alte categorii. Tăria și invincibilitatea sa sînt date de faptul că peste 70% din efectivul partidului este asigurat de muncitori și țărani, iar peste 75% din totalul membrilor de partid lucrează nemijlocit în producție. Mai mult de 20% din populația activă a țării este cuprinsă în rîndurile P.C.R. — fapt ce demonstrează autoritatea, prestigiul și influența de care se bucură partidul în rîndurile poporului, în societatea noastră socialistă.

De asemenea, într-o strînsă corelație cu determinările arătate, sporirea rolului conducător al partidului este generată și de problematica deosebit de complexă a vieții internaționale. Conducînd opera de construcție a socialismului în țara noastră, călăuzit de interesele majore ale poporului, partidul are în vedere cadrul internațional în care se desfășoară astăzi procesul de trecere de la capitalism la socialism: existența sistemului mondial socialist, mișcarea comunistă și muncitorească internațională, solidaritatea internațională cu clasa muncitoare din lumea întreagă, cu forțele progresiste de pretutindeni, mișcarea de eliberare națională, existența unui larg front antiimperialist, al luptei pentru pace și dreptate, necesitatea dezvoltării colaborării între popoare și statornicirii unor relații constructive între state, bazate pe principiile dreptului internațional, pe respectarea dreptului sacru al fiecărui popor de a-și decide singur destinul și felul de viață etc., amplifică considerabil rolul conducerii de către partid.

Avînd ca bază de plecare specificitatea conducerii de către partid, care, în esență, înseamnă conducere politică, se impune a evidenția, în primul rînd, că rolul conducător al partidului în viața socială se realizează prin elaborarea liniei politice și ideologice care surprinde cadrul muncii curente și de perspectivă a dezvoltării țării. „Partidul — releva secretarul general — trebuie să fie nu numai — și nu în primul rînd — conducătorul problemelor curente, conducătorul administrativ, ci conducătorul politic-ideologic al societății. În acest spirit lui îi revine datoria de a se preocupa de dezvoltarea concepției științifice materialist-dialectice și istorice despre lume și viață, pe baza noilor cuceriri ale științei, inclusiv ale științei conducerii sociale.”

În concepția partidului nostru, funcția socială a partidului este prin excelență o funcție politică, militantă, angajantă și responsabilă, care decurge din rolul partidului ca sistem integrat direct, concret în întreaga problematică ce privește atît prezentul cît și viitorul societății noastre. Formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a masei constituie, de asemenea, un factor de seamă al înfăptuirii rolului conducător al partidului. Proiectul de norme ale vieții și muncii comunistilor, ale eticii și echității socialiste, adoptat de Conferința Națională a partidului, care se află în prezent în dezbateri publice, reprezintă o nouă dovadă a grijii cu care partidul nostru se ocupă de promovarea și modelarea omului nou, al afirmării acestuia ca promotor al operei constructive de înălțare a României pe noi trepte de progres și civilizație.

Toate aspectele arătate se circumscriu unui proces dinamic și unitar cu valoare principală și generală, — modalitate de înfăptuire a rolului conducător al partidului în sensul legăturii sale strînse și permanente cu clasa muncitoare, cu țărănimia, cu intelectualitatea, cu întregul popor. În calitatea sa de sistem social deschis, integrat în viața reală a poporului, partidul găsește sursa inepuizabilă de inspirație, învățăminte și experiențe în rîndurile poporului, el este capabil să învețe masele și, conducînd întreaga operă revoluționară, să învețe de la mase. Aceasta este însăși rațiunea permanentului dialog partid-mase, fenomen care s-a încetățenit în întreaga practică a conducerii partidului nostru.

Înaintarea țării noastre pe drumul fărurii socialismului multilateral dezvoltat, prin complexitatea proceselor și fenomenelor noii realități, face ca dialectica vie a acestui neconținut dialog partid-mase să implice mereu noi valențe, ale căror determinări de esență sînt în strînsă legătură cu faptul adîncirii caracterului științific al conducerii. Rolul conducător al partidului implică astfel, în lumina unei organice determinări, unitatea dintre politic și științific mergînd pînă la identitatea lor de esență. În lumina acestor realități, creșterea rolului conducător al partidului nostru constituie chezașia înaintării patriei pe drumul afirmării socialismului multilateral dezvoltat, a comunismului.

CREȘTEREA ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI

Conf. univ. Petre MĂLCOMETE

ție de prefacerile intervenite în viață, toate aceste atribute fundamentale revin partidului comunist din fiecare țară, amplificîndu-i rolul de forță conducătoare. Pornind de la aceste precizări principiale ale conducerii noastre de partid, se impune să arătăm în continuare — așa cum rezultă din Raportul la cel de al X-lea Congres, precum și din Raportul la Conferința Națională a partidului — care sînt determinantii sporirii rolului conducător al P.C.R. în etapa fărurii societății socialiste multilateral dezvoltate.

Vom sublinia că, în virtutea realității însăși, creșterea rolului conducător al partidului nostru comunist este cerută de evoluția societății românești, de procesul revoluționar, complex și dinamic, al fărurii societății socialiste multilateral dezvoltate. Realizarea unei economii moderne, profundizarea proceselor sociale, complexitatea activității interne îndreptate spre depășirea acelor indicatori ce ne plasează astăzi la nivelul țărilor în curs de dezvoltare, precum și în vederea rezolvării sistemului de contradicție specifice acestei etape, toate aceste probleme reclamă soluții adecvate, în concordanță cu cerințele progresului material și spiritual. Creșterea pe scară largă a producției materiale, ca și caracterul tot mai complex al acesteia, noile elemente create de noua bază economică și de revoluția științifică și tehnică contemporană, dezvoltarea în ritmuri și proporții fără precedent a întregii economii, intensificarea progresului tehnic, adîncirea diviziunii sociale a muncii, diversificarea continuă a economiei naționale, necesitatea dezvoltării proporționale a tuturor ramurilor economiei, specializarea și întărirea cooperării între diferite ramuri și unități economice, impun o cunoaștere și o stăpînire mai profundă a mecanismului legilor obiective ce acționează în societate și, în mod necesar, sporesc considerabil rolul conducător al partidului comunist. De altfel, conducerea și planificarea economiei naționale, perfecționarea continuă a cadrului instituțional, organizatoric și democratic, al dezvoltării vieții social-economice, reprezintă domeniul în care se îmbină perfect și în gradul cel mai înalt economicul cu politicul, iar acest fapt reprezintă unul dintre atributele inalienabile ale partidului comunist. Toate problemele economice și sociale au, în esență, o profundă semnificație politică; soluționarea lor în mod științific, care înseamnă operă politică, este atribut fundamental al partidului comunist, pentru că partidul angajează imperativele întregului popor pentru viitorul țării, pentru destinele României socialiste.

Necesitatea sporirii rolului conducător al partidului în etapa actuală este determinată, de asemenea, și de profunde transformări din domeniul relațiilor sociale — care atrag după sine nu numai dezvoltarea forțelor de producție, dar și modificări substanțiale în suprastructura societății. Sub acest aspect, asistăm la noi mutații privind evoluția și perfecționarea statului nostru socialist; între statul socialist și partidul comunist există un raport dialectic, o condiționare reciprocă în care rolul partidului are caracter determinant. Partidul comunist este forța politică conducătoare în societate, deci și în stat, iar statul socialist reprezintă expresia puterii politice a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor din societate.

noi trepte ale progresului. Desigur, exprimînd interesele întregului popor, P.C.R. este și rămîne, prin natura sa, partidul clasei muncitoare. Aceasta este și rațiunea preocupării constante pentru asigurarea preponderenței elementului muncitoresc în partid, în organele sale de conducere, în conducerile celorlalte organisme sociale.

Creșterea rolului conducător al partidului este dictată, de asemenea, de complexitatea aspectelor ce le ridică rezolvarea problemei naționale, consolidarea coeziunii dintre națiunea română și naționalitățile conlocuitoare, întărirea unității socialiste a întregului popor, a întregii noastre națiuni.

Un alt factor esențial care determină sporirea rolului partidului în etapa actuală îl constituie amploarea crescîndă a participării conștiente a maselor la viața economică, politică și socială, procesul neîntrerupt de dezvoltare a democrației socialiste în patria noastră. Lărgirea democrației socialiste constituie o pîrgie puternică a activității poporului, a capacității lui creatoare și, în același timp, o condiție a afirmării integrale a personalității fiecărui om. Între creșterea rolului partidului ca forță conducătoare a societății noastre și lărgirea continuă a democrației socialiste există un sistem de relații dialectice, de interdependență, o conexiune de transformare a cauzei în efect dar cu aceeași rezultantă — fărurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În continuă ascendență și perfecționare, democrația socialistă reprezintă suportul de bază al înfăptuirii atributelor care decurg din rolul ce-l deține partidul în societate.

Avînd în vedere complexitatea și profunditatea noilor realități sociale, un alt factor care impune creșterea rolului conducător al partidului, are în vedere dezvoltarea muncii politico-ideologice în această etapă istorică, activitatea teoretică de explicare și înțelegere a tuturor problemelor specifice societății socialiste multilateral dezvoltate, de formare a conștiinței omului nou, de așezare a relațiilor sociale pe principiile socialismului științific, ale eticii și echității socialiste. Partidul nostru, în elaborarea programului ideologic a pornit de la faptul că desfășurarea unei permanente activități politice și ideologice, de educație socialistă, reprezintă o necesitate obiectivă în întreaga perioadă de construire a socialismului și comunismului — componentă organică, esențială, hotărîtoare în opera edificării noii orînduirii. Transpunerea în viață a programului ideologic adoptat de Plenara C.C. a P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, program însușit de Conferința Națională din iunie 1972, va ridica și mai mult rolul conducător al partidului în societate, va contribui la sporirea forței transformatoare a politicii sale revoluționare și va impulsiona și mai mult înaintarea României pe calea socialismului și comunismului.

Se impune totodată să subliniem faptul că în contextul dezvoltării rolului său conducător, partidul comunist, ca organism social-politic, trece el însuși prin procese specifice, expresie vie a dialecticii proprii dezvoltării; ca legitate istorică, viața sa internă cunoaște ea însăși mutații calitative, care îi conferă capacitatea de a fi cel mai puternic, bine organizat și unit, în vederea realizării misiunii sale în concordanță cu

cărți

IONEL MAFTEI:

„Personalități ieșene“

Din lista de titluri editate prin grija Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Iași se detașează, în primul rînd prin acoperirea unui resimțit gol privind păstrarea în memoria contemporană a unor mari figuri din trecutul Iașului cultural, deci și al țării, lucrarea „Personalități ieșene“ de Ionel Maftei. Autorul a pornit la întocmirea unei asemenea opere de la greutățile întâmpinate în chiar sinul instituției în care lucrează, respectiv Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă, atunci cînd era vorba de cinstirea memoriei celor care au contribuit la prestigiul Iașului, de la cărturarul mitropolit Dosoftei, prin bunicul Asachi, pînă în zilele noastre.

Fiind vorba de un material atît de vast, cu arcușuri pe colaterale, cu implicații și variații modalități de interpretare, pornind chiar de la calitatea de „ieșean“, desigur că o asemenea întreprindere comportă riscuri inerente de care autorul nu a fost scutit. Principalul merit al lucrării sale e însă hotărîtor: ea există ca instrument de lucru, deci ca punct de plecare pentru cine intenționează a merge mai departe, aprofundînd cercetările pe linia dorită și totodată ca mijloc de informare pentru marea publică.

„Personalități ieșene“ nu se pretinde o lucrare de exegeză și nici una exhaustivă în privința datelor informative; e doar o fișare mai dezvoltată a acelor repere strict necesare pentru fixarea în epocă a unor personalități. Autorul a procedat oarecum la modul publicistic, deci apelînd la izvoare aflate cît mai la îndemînă și oferind doar ceea ce a considerat că e necesar pentru a avea o imagine a valorii celui în cauză. E adevărat că, de multe ori, a procedat prea în grabă, lăsînd să se strecoare erori sau scăpînd goluri și că un recenzent prea scrupulos

i-ar putea repara o întregă listă de confuzii, inadvertențe etc., după cum e tot adevărat că i se pot imputa neglijențe stilistice. Observații de acest fel primesc și lucrări mai laborios tridute; erori de apreciere comit și cercetători avizați. Neîndoielnic, ele pot fi corectate într-o nouă ediție revizuită, întrucît e vorba de amănunte ori de greșeli preluate așa din chiar izvoarele utilizate.

Ideea de bază însă rămîne salutară, Iașul și Moldova avînd nevoie de o asemenea istorie culturală, fie și schițată în acest mod. Că s-ar putea găsi cineva care s-o realizeze în condiții optime, cu atît mai bine. Inițiativa rămîne. Ionel Maftei s-a grăbit să acopere un spațiu alb privind informarea imediată și e meritul său dacă a făcut-o într-un decisiv procentaj pozitiv. Autorul nefiind un așa zis specialist, i se pot acorda circumstanțele cuvenite, cei avizați putîndu-l ajuta să-și perfecționeze lucrul.

Să o recunoaștem: un prestigiu cultural ca al Iașului întîmidează și pe cel mai experimentat istoriograf, cu atît mai mult pe un debutant. Principala grijă pe care Ion Maftei trebuie s-o aibă în vedere la volumul următor e limba pe care o toarnă în fraze, stilul, adică ceea ce nu se poate extrage prin conspectare și nici găsi în bibliografie.

„Personalități ieșene“ e doar un început ce confirmă cît era de necesară o asemenea carte. Poate fi și o invitație pentru muncă temeinică și avizată în această direcție. Prin realizarea sa, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Iași își îndeplinește o datorie de piosă cinstire a memoriei înaintașilor, acest ghid conturîndu-i o activitate diversificată și axată pe problemele reale și imediate. Începutul a fost făcut.

AL.

Incadrarea lui Aristotel în această direcție de gândire, nu poate fi privită decât cu mari rezerve. Aristotel n-a fost un socratic pur; cu toată oscilația între idealism și materialism, proprie cugetării sale, linia realistă și materialistă a fost prevalentă. Totuși „nu ar fi justă părerea curentă, că filozofia lui Aristotel este „realism” spre deosebire de idealismul lui Platon” (Lenin, *Caiete filozofice*).

În măsura în care un sistem de gândire poate fi redus la un „motiv” sau schemă fundamentală, am putea admite că sub diversitatea tezelor aristotelice, privind concepția despre univers, problemele politicii, ale conștiinței, sau conduitei morale, a acționat o anumită schemă „biologică” sau „biologisantă”.

Contemplarea universului material și a realităților vitale fusese pentru Platon un prilej de a căuta fundamentul lor explicativ într-o lume transcendentă, într-un sistem de raporturi „ideale”, tinzând spre ordinea matematică.

Interpretarea aristotelică mergea însă într-un sens cu totul diferit, deși perspectiva „socratică” nu era cu totul abandonată: nu spre o transcendență imuabilă și supratemporală, ci spre afirmarea vieții, a principiului vital, ca factor real, immanent devenirii universale, sau cel puțin ca model al acesteia.

Nu numai omul, ci și aștrii înșiși sînt înzestrați cu „suflet” — crede Aristotel, — pentru a explica perfecțiunea mișcării lor circulare; fumul care urcă, sau piatra care cade spre „locul ei natural” nu dovedesc — în fizica aristotelică — aceeași acțiune a unei finalități, vitale, sau una asemenea ei?

Dominînd doctrina aristotelică despre cauzalitate, aplicațiunea principiului finalist pe terenul conștiinței umane a evoluat în chip firesc spre ipoteza liberului arbitru. Faptul „privilegiat”, pe care s-a sprijinit demonstrația aristoteliciană a liberului arbitru și care va fi frecvent evocat de apărătorii „libertății interioare”, va fi voința. Omul — ni se spune în *Despre suflet*, — este o ființă intermediară între animalele lipsite de rațiune și aștrii dotați cu mișcarea eternă. Caracteristica lui este voința, putere deliberativă, de care animalele sînt lipsite, iar aștrii nu au nevoie. În această facultate deliberată, rezidă semnul superiorității umane în raport cu speciile inferioare, dar și o imperfecțiune totodată, căci „a delibera, înseamnă a căuta” (*Ethica*, III, 5). Aristotel a recunoscut legătura strînsă dintre „suflet” și „trup” ca unitatea dintre doi termeni correlativi, inseparabil legați. Argumentele sale în sprijinul libertății voinței (morale și psihologice) vor aduce însă o limitare vizibilă ideii deterministe, instituind în centrul conștiinței perspectiva coningenței și liberului arbitru.

Originalitatea conștiinței

(urmăre din pag 1)

Dezvoltarea ulterioară a filozofiei europene va înregistra noi puncte de vedere în problema conștiinței și determinismului. În ciuda diversității lor însă, cu toată originalitatea unor teze formulate fie în sprijinul, fie împotriva libertății interioare — confundată cel mai adesea cu liberul arbitru, majoritatea teoriilor formulate au rămas în esență tributare acelorași perspective și metode de analiză transmise de antichitate. Discuția în jurul problemei determinismului și libertății va purta multă vreme pecetea unei controverse pur speculative, prelungită în filozofia occidentului pînă în zilele noastre. Ea va fi strămutată pe un plan științific, în termeni de reală obiectivitate, abia atunci cînd i se va recunoaște vieții psihice caracterul unei experiențe naturale, susceptibilă de interpretare strict cauzală. Pînă atunci, sub termenul de „experiență internă” sau „subiectivă”, va stărui mereu în filozofia și psihologia de inspirație idealistă, ca un postulat implicit, ideea unei opoziții radicale între natură și conștiință, cercetarea acesteia din urmă fiind considerată de competența exclusivă a filozofilor metafizicieni.

Incadrîndu-se acestui punct de vedere, o seamă de reprezentanți ai filozofiei și psihologiei din occident vor întreprinde o veritabilă operă de desintegrare a conștiinței, ajungînd la stabilirea unei viziuni dualiste, sau pluraliste, asupra persoanei. Obiectivul principal urmărit era de a transforma înțelesul veritabil al eului pe un plan de autonomie absolută, de a demonstra că „eul veritabil”, „persoana”, este un absolut, o monadă cu totul independentă și ca atare inaccesibilă explicațiilor cauzale ale științei, care nu pot atinge decât zona ei pe-

riferică. „Conștiința umană — spune Renouvier — este compusă din doi oameni: omul experienței și omul ideal. Pe cel dintîi îl constituie caracterul care se formează din calități native...”, din virtuți și vicii formate în cursul vieții. Celălalt, omul ideal — este persoana pe care o recunoaștem descoperind sub eul nostru empiric, un eu superior, pe care-l mențin captiv și-l oprim condițiile naturii și exigențele societății, opuse fericirii și justiției” (*Le Personnalisme*, 1903, p. 453).

Ch. Renouvier a dat forma cea mai pregnantă tezei personaliste, atît de frecvent afirmată în filozofia și psihologia modernă și contemporană. S-ar putea spune că ea reprezintă una din „categoriile” specifice ale idealismului modern; preocuparea de bază a tuturor teoriilor „personaliste” nu este aceea de a situa noțiunea de „persoană” în cadrul unei viziuni științifice deterministe și unitare asupra existenței, ci mai curînd de a sugera, prin intermediul ei, ideea unui „absolut” intern, am putea spune tot atît de bine, a unei „transcendențe” intime și conflictuale totodată, în măsura în care efortul principal al acestor teorii, constă în a strămuta înțelesul persoanei într-o regiune cu totul distinctă de planul experienței, în opoziție totală cu eul conștient, considerat ca o realitate superficială și nesemnificativă. Apariția, Renouvier a încercat să renunțe la „numenul” kantian acceptînd însă „criticismul” pentru a-l folosi ca platformă, pentru o fenomenologie totală. În realitate, tentativa nu a izbutit, căci, izgonit din lumea „obiectului”, numenul kantian își face apariția, din nou, în lumea „subiectului”. În noua lui ipostază, el se confundă cu „persoana” însăși, definind în sfera conștiinței — ceea ce „relația”, după Renouvier, ar reprezenta pe planul abstracției teoretice, — o categorie supremă, o „lege a legilor”.

În diferitele sale forme, pe care le-a căpătat crezul personalist, tendința comună era de a sustrage persoana oricărei acțiuni cauzale din afară, înzestrînd-o cu atributele unei entități supra-empirice, supratemporale, focar inepuizabil de acțiune, determinant și indeterminat totodată. Favorizată într-o măsură în epoca modernă de filozofia lui Descartes și Kant, — din direcția literaturii ar putea fi amintit Goethe (*Zwei Seelen wohnen ach! in meiner Brust!*) — perspectiva dualistă a devenit astfel suportul unei concepții metafizice despre om și natură, parafrază idealistă a dictonului lui Protagoras: „Omul este măsura tuturor lucrurilor”. Consecințele acestei atitudini privesc evident nu numai „filozofia” persoanei; ele au angajat, în același timp, problema mai largă a raporturilor dintre conștiință și realitate externă, semnificația și rolul atribuit persoanei, fiind în mod indisolubil legate de înțelesul ce se acordă naturii și determinismului exterior.

DESCOPERIREA LUMII ȘI A OMULUI

(urmăre din pag. 9)

Dragostea sa pentru natură explică probabil de ce Simone Martini — „interpretul înăscut al frumuseții cerești”, cum a fost denumit, prieten al lui Petrarca (a făcut portretul său și al Laurei) l-a reprezentat pe Virgiliu pe frontispiciul operei sale așezat într-o livadă înflorită, în apropierea sa aflîndu-se un păstor și un vier, care simbolizează Bucolicele și Georgicele. Cunoșcîndu-i viața, peregrinările, sîntem tentați să dăm crezare afirmației lui K. Clark, că Petrarca „a fost probabil primul om care a dat glas sentimentului de care existența artei peisajului depinde în atît de mare măsură: dorința de a evada din tumultul orașelor în tihna de la țară”, în singurătățile finutului Vaclus, unde se retrăgea nu ca un călugăr pentru a renunța la viața pămîntească, ci pentru a se bucura din plin de ea. Nu scria el însuși unui prieten?: „De ai putea să-ți dai seama cu cîtă bucurie rătăcesc liber și singur printre munți, păduri și riuri”.

O îmbinare între spiritul științific și cel poetic în receptarea și descrierea naturii găsim și la Eneas Silvyus Piccolomini — „una din vocile de autoritate ale timpului”. Mulți comentatori vorbesc cu entuziasm despre acest papă umanist, despre neostoita sa sete de armonie și frumos, care prețuia frumusețile naturii mai presus de un Consiliu al Bisericii și prefera adesea să-și țină consistoriul sau să-i primească pe ambasadorii sub castani sau măslini, pe pașiști verzi, lângă fîntini arteziene. Se bucura ca un copil de toate minunatele alcătuirii ale naturii fără a fi preocupat să descopere în

ele taine divine, semne ale înțelepciunii creatorului. „Sîntem siliți să recunoaștem că în pușini alții s-a oglindit atît de viu și de desăvîrșit imaginea timpului și culturii intelectuale de atunci, și că pușini au reușit să se apropie, ca el, de tipul ideal al omului Renașterii timpurii...” (*I. Burckhardt, op. cit., p. 28*). Avea spiritul de observație și ochiul format pentru o cuprindere multilaterală a lumii, proprie omului modern.

Este adevărat că într-un timp istoric atît de frămîntat, într-o epocă de răscruce cu nestăvîlitele sale desfășurări de energie și tensiuni valorice lipsește răgazul pentru o contemplare calmă, de mare amplitudine a naturii. De cele mai multe ori descrierile sînt vii, tablourile de natură impresionante, dar de o mare sobrietate și concentrare; și este interesant faptul că acestea apar mai curînd în epistolografie decît în proză sau poezia lirică. Orientările estetice sînt clasice-realiste dar nu lipsesc nici idealizări mitologice.

Și este, de asemenea, adevărat că sentimentul artistic al naturii care a generat atîtea opere de mare valoare și frumusețe nu este un însoțitor permanent și inevitabil al marii arte. Chiar în Renaștere, natura servește adesea ca un cadru oarecum indiferent și neparticipativ în arta portretistică, în tablouri de compoziție, sau în desfășurări epice de mare anvergură. De unde se vede că redescoperirea naturii ca dimensiune spirituală a Renașterii este corelată, în esență, cu descoperirea omului — ca centru de referință și polarizator al celor mai de seamă energii spirituale puse în mișcare de această epocă de revoluție culturală — dar nu se identifică pur și simplu cu această dimensiune.

Din istoria relațiilor internaționale ale României *)

Popoarele nu sînt entități absolute, în afara oricăror determinări sau influențe exterioare. Dimpotrivă, istoria le dezvăluie într-o continuă conexiune. Aceasta o știau cei vechi, după cum o simte și lumea de astăzi ca o realitate evidentă, în afara căreia istoria n-ar putea gândi nici desfășurarea vieții trecute, nici pe cea contemporană. O neîntreruptă, inextricabilă legătură între popoare, cu atît mai intimă și mai fecundă cu cît sînt, geografic mai apropiate, face ca istoria niciuneia din ele să nu poată fi înțeleasă decît prin raportare la trecutul celorlalte. Cînd recurgea la „izvoadele și ale noastre și cele străine”, cronicarul Ureche știa că nu va putea lămuri trecutul poporului său decît cercetînd și ce s-a întîmplat la popoarele cu care moldovenii se aflau într-o inerentă, continuă relație, iar Miron Costin consacra, în letopiseț, capitole aparte popoarelor vecine. Cantemir a studiat istoria Imperiului otoman nu spre a-și demonstra erudiția, ci spre a înțelege mai bine istoria națională, destinul ei. În această direcție vor evolua cele mai pătrunzătoare cercetări și în epoca modernă. Kogălniceanu extrăgea din cronicile românești fragmentele care puteau aduce un spor de lumină asupra epocii lui Petru cel Mare, Carol XII, Stanislas Leszynski, D. Cantemir și Constantin Brîncoveanu, iar pe urmele lui vor veni, adîncind informația și lărgind orizontul, A. D. Xenopol, N. Iorga ș.a.

Marea pasiune a secolului al XIX-lea fusese istoria naționalităților. Se va dovedi însă curînd că o tratare izolată nu era cu puțință și că orice istorie națională bine înțeleasă devine, în chip necesar, o istorie a relațiilor internaționale. Și nu e vorba doar de planul politicii externe, care niciodată n-a putut fi gîndit altfel și a cărui sferă se extinde progresiv, ci de întreaga istorie: economia și cultura unui popor nu sînt nici ele realități izolate sau izolabile, iar încercarea de a le studia în afara legăturilor și influențelor externe e condamnată din capul locului. Or, dacă istoria culturală devine în cele din urmă istorie comparată, cu atît mai mult istoria politică nu se mai poate concepe fără studiul amănunțit al relațiilor internaționale. Este direcția cea mai fecundă a istoriografiei contemporane, îmbrățișată programatic și de numeroși istorici români. De curînd Emil Lăzărescu și N. Stoicescu au publicat o valoroasă lucrare asupra legăturilor italo-române pînă la sfîrșitul veacului al XVI-lea, iar H. Ursu una despre relațiile externe ale Moldovei la începutul veacului al XV-lea. Șerban Papacostea s-a oprit asupra unui capitol privitor la raporturile noastre cu Imperiul habsburgic, cercetînd Oltenia sub stăpînirea austriacă (1718—1739).

Un nou capitol în această direcție, corespunzător unei alte faze a „problemei orientale”, a fost tipărit de curînd de către istoricul ieșean L. Boicu: *Austria și Principatele Române în vremea Războiului Crimeii (1853—1856)*. Migăloase și pătrunzătoare investigații anterioare îl recomandau pentru această, iar reușita — deși o impresionantă bibliografie părea să-l avertizeze asupra superfluității unei reabordări — este deplină. Supunînd epoca, cu toate determinările și implicațiile ei, unui examen riguros, întemeiat pe studiul izvoarelor (memorialistică, corespondență diplomatică, presă, etc.), multe din ele inedite, dar și a numeroaselor cercetări întreprinse, mai ales în străinătate, autorul reconstituie cu multă pătrundere un moment decisiv din istoria noastră modernă, fiindcă congresul care fixa în 1856 statutul politic al Europei, a favorizat Unirea Principatelor și prin aceasta întreaga lor evoluție ulterioară. Care a fost atitudinea Austriei într-o asemenea epocă de confruntări decise și ce loc deținea Principatele în politica Habsburgilor? Care erau adevăratele intenții ale cabinetului imperial și ce urmări a avut politica acestuia în raport cu aspirațiile românești către unitatea națională și progres social-economic? Ce atitudine au adoptat românii în acești ani, în care Turcia încerca să-și dovedească sîșii și lumii diplomatice că exercita o suzeranitate reală asupra Principatelor? Sînt probleme pe cît de controversate pe atît de esențiale, pentru rezolvarea cărora autorul a supus întregul material documentar și executiv unei chestionări metodice, zugrăvind un amplu și convingător tablou, interesant nu numai pentru istoria noastră, dar și pentru istoria Austriei, care izbindise, aparent, dar își diminuea de fapt influența în Europa. Mai mult, războiul a însemnat un pas către eliminarea ei din Occident și evenimentele ulterioare (1859, 1866, 1870) nu vor face decît să-l continue. Politica Austriei fusese însă conformă cu structura ei socială și de stat, izvorînd din necesitatea de a împăca interesele burgheziei cu ale aristocrației feudale în cadrul unui imperiu multinațional care nu se poate menține decît dezvoltîndu-și influența. Se vor adopta, în anii următori, noi forme de penetrație a căror cercetare va constitui un nou capitol al relațiilor internaționale, capitol asupra căruia este de așteptat și de dorit ca autorul prezentului studiu să-și îndrepte atenția cu aceeași pasiune a adevărului și cu aceeași grijă pentru demnitatea expresiei.

AI. ZUB

* L. BOICU, *Austria și Principatele Române în vremea Războiului Crimeii (1853—1856)*. Ed. Academiei — 478 p.

Françoise Sagan:

Nori minunați

— fragment de roman —

Pe cerul de un albastru crud al Cheiului Largo, un arbore tropical își proiecta silueta neagră în penumbră și trupul lui sărăcit, de o monotonie dezolantă, aducea izbitor de mult cu umbra fantastică a unei insecte nemaivăzute.

Insingurații pomi, care trebuie să fi trăit și ei cândva, erau atît de departe acum, ca și păduricea mică de plop, ascunsă la picioarele unei coline, lângă căsuță.

Josée se revedea, în amintire, întinsă jos, pe pămîntul dintre trunchiuri, privind în sus frunzele lor mici și dese, agitate de vînt.

Și frunzele acelea, se legănav împreună în vârful arborilor, de parcă ar fi trebuit să se rupă și să zboare, în puținătatea lor. ... Cîți ani va fi avut oare, pe vremea aceea? Poate paisprezece, sau cincisprezece... Nu-și mai amintea.

Se regăsise, sprijinită de lemnul unui trunchi, cu capul prins între mîini, cu buzele lipite de scoarța lui aspră, murmurîndu-și promisiuni fără număr, sorbindu-și înfiorată suflarea, în tremurul turbure al adolescenței, cu spaime și încredere.

Nu. Nu și-ar fi închipuit niciodată în clipele acelea, că ar fi putut să plece de aici, să-și părăsească plopul, cum n-ar fi crezut nici o clipită că reîntoarcerea ei tîrzie, avea să-l regăsească tăiat pînă aproape de rădăcină, purtînd încă cicatricea pămîntului, pe trunchiul secat pentru totdeauna.

— La ce te gîndești?
— La un copac...
— La ce fel de copac?
— Tu nu-l cunoști, răspunse ea rîzînd încetîșor.

— Sigur că nu...
Nemișcată, cu ochii închiși, simțea în ea fiorul pe care îl trezea uneori, vocea lui Alan.

— Era un plop, aveam zece ani... Și se întreba de ce se întinerea în amintire. Poate pentru că, îndepărtîndu-se atît de mult în timp, credea naiv, că Alan ar fi fost mai puțin gelos. Nu, la timpul acela, n-ar fi putut s-o întrebe:

— Pe cine iubeai atunci?
Se așternu un moment de liniște. Știa că Alan s-a trezit, îl simțea gîndind-o pe ea, și mai simțea că în locul toropelii de acum cîteva momente, își făcuse locul o pîndă crispată. I se mai păru dintr-o dată, că pînza șezlongului i se lipise de umeri, că picătura de sudoare care i se strecurase încet de-a lungul cefii, n-avea să se mai sfîrșească niciodată.

— De ce te-ai căsătorit cu mine? întrebă brusc Alan.
— Pentru că te-am iubit...
— Și acum?
— Te mai iubesc încă...

— De ce?
Era numai începutul. Cele trei propoziții erau ca trei lovituri de gong, la un teatru, — un fel de convenție pe care o observaseră tacit, fiecare pentru sine, un moment înainte de obișnuitul coșmar.

— Alan, gemu ea nu acum...
— De ce m-ai iubit?
— Te credeam un american echilibrat și foarte calm. Ți-am mai spus-o de o sută de ori. Și-mi mai păreai frumos...

— Și acum?
— Acum îmi pari un american foarte puțin echilibrat, și la fel de frumos...
— Un american plin de complexe, nu? Avînd totuși o mamă, și mulți, foarte mulți bani...

— Da... Da... M-am măritat cu o imagine. Asta așteptai să-ți spun?

— Vreau să mă iubești.
— Te iubesc...
— Nu.

Ah, cum se mai întorc toate, și cît de repede... E aproape greu să-și dea cineva seama, cît de repede se poate păcătui într-o asemenea înțeleștare. Sigur... Alan va bea puțin mai mult decît de obicei, va conduce nebunește, și va adormi ca o bucată de plumb prea aproape de ea, sufocînd-o cu trupul lui prea greu, iar ea, ea îl va mai iubi probabil încă un pic, gîndindu-se cît de neajutorat este.

Mîine dimineată însă, fi va povesti cu siguranță toate coșmarurile care-l chinuseră în vis. Ah, cîtă imaginație are!

Se ridică în picioare, privind pontonul alb. Nimic în zare; nici o siluetă care să turbure orizontul. Căzu din nou în fotoliu:

— Încă n-au ajuns, șopti o voce sardonică. Păcat... Te plictisești, nu?

Întoarse capul spre el. O fixa. Semăna teribil cu un tînrerou de western. Ochii limpezi, pielea bronzată, ținută deschisă. Simplitate, — deși aparentă. Alan. Da. Il iubise mult... Și-l mai iubea uneori, cînd izbutea să-l privească. În ultimul timp însă, își ferise privirile. Il ocolise.

— Atunci? Continuăm? Nu?
— Te amuză?...
— Ce-ai simțit cînd te-am cerut în căsătorie?
— M-am bucurat...
— Asta-i tot?
— Am avut impresia că m-am salvat. Eram... obosită. Știi.
— Obosită... De cine?
— De Europa.
— Numai de Europa?
— Ți-am povestit...
— Repetă.

„Am să plec, gîndi pe neașteptate Josée. Trebuie să-mi intru în cap... Trebuie. Am să plec. Să facă ce vrea. Să se sinucidă. Să-și pună capăt zilelor. N-are decît. Am auzit de prea multe ori povestea asta. Și de la medic, și de la... toți. Am spus: n-are decît. Și să se sfîrșească odată istoria asta stupidă, de... Familie de alcoolici. — Trăiască Franța și Benjamin Constant“. Imaginîndu-și-l însă pe Alan mort, deși ajunsese să se obișnuiască destul de mult cu o asemenea idee, Josée se cutremură de silă: „Primul pretext, va fi și cel mai potrivit. Nu, nu vreau să fiu amestecată“.

— Mă șantajezi...
— A, da. Știu tot ce gîndești.

— Nu știu ce să cred despre tine. De ce mă chinuiești?...
De ce te cobori? Ce simți?...
— Ce-ai vrea să simt?

— Nimic... Nimic. Tocmai...
La douăzeci și șapte de ani.

se mulțumea cu rolul ingrat de infirmieră la un ospiciu de nebuni. Cu trei ani în urmă era încă singură, la Paris, mai respira încă... Azi însă, se sufoca la umbra unui decor de carton presat, alături de un soț proaspăt, care nu știa ce vrea. Hohotî scurt. El, se ridică brusc, cu ochii strînși, indignat că rîde așa, cum lui nu-i plăcea niciodată în asemenea momente.

— Nu mai rîde așa!
Josée, continua însă să rîdă, încet, cu un fel ciudat de alint. Se gîndea la Paris, la străzi, la noapte, la nopțile nebune pe care le petrecuse de atîtea ori... Alan se ridică în picioare să plece.

— A, uitasem să-ți spun... M-am întîlnit cu un prieten, spuse ea repede, cu un francez. Bernard Paling. Scrie romane. Unul din ele a apărut chiar aici, zilele acestea. L-am invitat să cîneze cu noi.

Se scurse o secundă de tăcere. De ce-o interesa atîta reacția lui Alan, de vreme ce urma să-l părăsească peste zece zile? De ce tot ceea ce i se părea imposibil acum, i se păru atît de posibil acum două ore?

— De ce te m-ai anunțat mai devreme?

— Nu m-am gîndit...
— L-ai iubit și pe el?
— Nu.

— Cum?! Nu l-ai iubit niciodată? De necrezut. Era diform, probabil...

O clipită, Jose își ținu respirația. Simțea cum o furie oarbă urcă în ea și-și număra bătăile, abia perceptibile, ale arterelor. Își număra de cîteva ori cu o voce, liniștită și definitivă: „Divorțez“. Apoi reveni. Se gîndea, că n-avea dreptul să-l părăsească astfel, să se răz-bune... Gestul ei, fi va face negreșit rău.

— Nu. Nu-i deloc diform, Dimpotrivă. S-ar spune chiar, că e un bărbat cît se poate de plăcut, și sînt sigură că îți va face o impresie bună.

Alan rămase nemișcat, cu cravata prost înodată între degete, ridicînd, în oglindă, ochii spre ea. Era surprins de căldura vocii.

— Iartă-mă, spuse repede. Faptul că gelozia mă aduce de

un timp pînă la prostie, a început să fie o realitate destul de tristă pentru mine, dar faptul că mă port grosolan, mi se pare de neiertat.

„Nu. Te rog nu fi omenos, nu încerca să schimbi lucruri care nu se mai pot schimba... Nu mă lipsi de armele și de bunele motive, pentru care vreau să te părăsesc... Te rog... nu-mi fă una ca asta“. Din nou, hotărîrea ei amenința să slăbească. Nu voia. Trebuia neapărat să-l părăsească. Se decisese. Desigur. Intrevăzuse însă o clipă viața departe de el, și se trezise pe neașteptate alun-gată, amețită și nesigură, la marginea cuvintelor. Atîta timp cît nu avusese curajul să le pronunțe, hotărîrea nu exista întregă. Acum...

— Da... De fapt cred, că timp de trei zile doar, am fost puțin îndrăgostită de el...

— Ah, exclamă Alan, el e scriitorul acela provincial, pe care-l cheamă... Cum i-ai spus?

— Bernard Paling.

— A, da... Parcă mi-ai povestit despre el într-o seară. Soția lui te rugase să-l cauți, și tu l-ai descoperit prea repede, se pare... Nu?...

— Da, el este.

Josée revăzu deodată Poitiersul cu piața lui cenușie, tapetul îngălbenit de vreme al camerei de hotel, și respiră lacomă mirosul provinciei de mult uitate. Zîmbi. Peste foarte puțină vreme aveau să fie toate ale ei: și colinele calme ale insulei, și grădinițele vesele de la poalele lor, și casele vechi cu acoperișurile lor girbove, și întreagă atmosfera aceea de stradă pariziană, amintirile...

— Nu-mi amintesc să-ți fi povestit, totuși...

— Sînt sigur, că nu mi-ai povestit o mulțime de lucruri. Ceea ce mi-a mai scăpat încă, se pare că tu însăși ai uitat, de mult. Altfel, cred că ți-am smuls tot ce se mai putea smulge, — și pe neașteptate se întoarse brusc către ea.

Josée, care nu-l mai văzuse de mult îmbrăcat astfel, simți dintr-o dată, că omul acela învesmîntat în bleumarin, cu chipul lui copilăresc și cunoscut, luminat de privirile tăioase, îi era acum, ciudat de străin.

„Alan...“ Gemu o voce necunoscută în ea. „Alan...“, dar buzele care nu se deschiseseră sub apăsarea cuvîntului, rămaseseră mai departe, nemișcate și seci...

Traducere de:
Michaela DIACONU

Lirică belgiană

FRANCIS TESSA

in relieful mareelor

Te iubesc, femeie, în zorii generației pe cuvintele lăsate în voia liniștii.
nimic nu se pierde, spunea tu!
Te iubesc dincolo de veșmintele lăsate masacrului fizic, în moleșala care se prelungește în ziua magică a strigătelor geometrice de oameni ale căror nume și vorbe ne interesează puțin în piatra și arborele ce stau nemișcate atîta timp cît să ne recunoaștem unul pe celălalt în elementele efemere materializate a căror viață în viață, spațiu în spațiu sîntem noi în lumina care te imobilizează în oglinda ei veșnic nemuritor în care secretele noastre dispar în trupul tău de iguană vîlăuită
In relieful mareelor jocului care te realizează urmă pe urma mea
nimic nu se pierde, spunea tu!

ANDRE MIGUEL

pină la castanii cei mari

Sub acest portal roșu
Se află un om la pîndă
Unui cuvînt — pasăre.

Vintul violet
Aruncă miliarde de fulgere
Pe iarba

Case luminoase pavoazează
Cerul întunecat
Țarinile bombate
Se clădesc unele peste altele
Pînă la castanii cei mari

O, mormane stăpînitore
In care albul se destramă!

CRISTIAN HUBIN

înfățișarea pietrelor

Și deodată înfățișarea pietrelor devine lucitoare, o noapte nădușită în care ochii se vor deschide!
O față mare apare printre ierburi și degete, cu pleoapele străpunse: aburi, semne trasate pe geamurile lumii, respirația pămînturilor și fîntînilor!
O față mare spuneam, slăbită, străvezie
Între trosnetul trestiiilor adormite
și febra rece a dimeneții, între piele și memorie, între salivă și mare
iradiat de însăși singurătatea voastră,

Soare palid fără strălucire, conștiința noastră surghiunită,
Dragostea noastră uitată: o față mare,
O față mare!

ALAIN-GUY IACOB

sub lampioanele pale

Astăzi sînt om și cerul este liniștit
ca o acuarelă
Totul are aerul fals
trucat în peliculele zorilor
și păsări de pradă îmi trec pe deasupra capului
ca niște camere cinematografice
Cheaguri de sevă moartă leagă trunchiurile arborilor
și într-o liniște de aripi lipite
ciorchini de vrăbii verzi imită zgomotul frunzelor.
Iată în parcul de distracție
puști ca plopii, în zăploz
pașnici de-ți vine să rîzi!
Cu cei douăzeci de ani ai mei care nu sfîrșesc
în mine adolescența, ca un rău misterios
de care știi numai că nu se vindecă,
merg într-o livadă adormită
în somnul dulce al urzicilor
sub lampioanele pale ale fructelor verzi
în disimularea unui om din acest secol
sau a unui alt secol
în care se despicau merii în tufe de foc.

Traduceri de
M. DANIEF și
G. DARAGIU

Pe marginea unor „Profiluri literare”

Al. CĂLINESCU

Sint binecunoscute, și totuși nu putem rezista tentației de a le cita încăodată, frazele din Istoria literaturii române... prin care G. Călinescu pleda în favoarea unei interpretări curajoase și personale a fenomenului literar străin: „Ar fi de așteptat ca Românii să încerce a-și pune pe hîrtie reacțiunile lor originale, și cînd e vorba de literatură mai ales, să privească lucrurile prin luneta noastră. Ei, dimpotrivă, cuprinși de o spaimă superstițioasă, cad într-o erudiție de suprafață, compiland pedant izvoare străine”; important este, continua G. Călinescu, să ne infățișăm „în lume cu personalitatea noastră proprie”. Ce i s-ar putea cere altceva, astăzi, comentatorului de literatură străină? Dezideratul călinescian s-a văzut confirmat de o serie de eseuri și cărți semnate de N. Balotă, Sorin Alexandrescu, Cornel Mihai Ionescu, Matei Călinescu, Mariana Șora ș.a. „Decomplexarea” nu este însă totală, atîta vreme cît — așa cum am urmărit să arăt și cu alte prilejuri — comentării literaturii străine i se rezervă — mai ales prin reviste — un regim „special”, care echivalează, de fapt, cu o recunoaștere doar parțială a „actualității” ei. Discriminarea aceasta regretabilă s-a făcut și în cazul unor cărți de o valoare deosebită: studiul lui Sorin Alexandrescu despre Faulkner, de exemplu, studiu ce ridică importante și extrem de actuale chestiuni de metodă, a fost prea puțin discutat, mai puțin chiar decît unele culegeri de cronici și articole, de un minim interes teoretic, dar care beneficiază, pare-se, de atîtul „actualității”. În altă ordine de idei, e limpede că astăzi, mai mult ca oricînd, apare lipsită de sens cantonarea criticului între limitele unei anumite literaturi: s-a putut vedea în anii din urmă cum critici care scriseseră mai multă vreme despre literatura română sau se consacraseră chiar în calitate de „croniciari” și-au dat întreaga măsură a posibilităților lor abordînd curajos, învingînd acea spaimă superstițioasă de care vorbea Călinescu, opere reputate ca dificile și care inspiraseră numeroase exegeze (l-am menționat pe Sorin Alexandrescu cu al său Faulkner, îi vom cita și pe Valeriu Cristea și Liviu Petrescu, autori ai unor studii despre Dostoievski). După opinia noastră, criticul care răspunde exigențelor actualității este acela care — fie că se ocupă de un debutant, fie că îl comentează pe un „consecrat” român sau străin — își justifică (și fundamentează) actul critic printr-un demers teoretic solid și coerent, rezultat al unei înțelegeri superioare, „nefragmentare” și lipsite de prejudecăți a fenomenului literar.

Un critic ce evoluează degajat în spațiul mai multor literaturi (inclusiv cea română) este Romul Munteanu, semnatarul unor recent apărute Profiluri literare (Editura Univers). Ne-am oprit la această carte — deși ea nu reprezintă ce a dat cel mai bun autorul ei pînă astăzi, Farsa tragică și Literatura europeană în epoca luminilor sînt cărți incontestabil superioare, mai ambițioase și realizate pe o bază metodologică mai bine conturată — așadar, ne-am oprit la ea încercînd să vedem în ce măsură și în ce condiții astfel de „profiluri” pot fi oportune și utile. Ele au, în primul rînd, un caracter informativ. Acestei finalități — deloc negliabile — îi sînt subordonate sobrietatea și claritatea expunerii, incursiunile în biografia scriitorilor, comunicarea — redusă la strictul necesar — de date privind evoluția personalităților în discuție. Dar valoarea informativă a cărții lui Romul Munteanu e sporită de specificul operelor comentate: autorul optează aici pentru scriitorii-cazuri, sau — ca să reluăm formula lui Dinu Pillat — pentru „cazurile literare insolite”. Este vorba de scriitori în general puțin cunoscuți la noi, sau de scriitori „dificili”, care — prin viziunea lor asupra vieții sau prin anumite modalități literare — ridică probleme, uneori delicate, de interpretare. Romul Munteanu dă dovadă de mult tact și simț al măsurii, propune judecăți de valoare echilibrate, apreciază exact și argumentat raportul dintre — de exemplu — „Individ și societate în opera lui Franz Kafka” sau analizează, cu pătrundere și fără idei preconcepționate, „excesele anchetei psihanalitice” în teatrul lui Tennessee Williams. Unele studii incluse în volum „datează”, au apărut într-o perioadă cînd receptarea operelor respective era însoțită de destule confuzii și aprecieri eronate; opiniile emise atunci de Romul Munteanu rămîn, în esența lor, valabile. De ce este Kafka un „caz”? Deoarece, ne spune criticul, face parte din acea categorie de scriitori „ce nu au conștiința calmă, fericită a ființei umane care se împlinește prin fapte. Se separă încetul cu încetul de lumea exterioară, aplecîndu-se asupra eului lor, transformat într-un ade-vărat obiect de studiu”. Dar un „caz” este și Jerry, ajuns astăzi, printr-un capriciu al istoriei literare, la o faimă pe care contemporanii lui nu i-o puteau în nici un chip prevedea; un „caz”, cel puțin prin biografia lui senzațională, este și Hans Fallada; la fel cei din „grupul 47”, sau Wolfgang Borchert, sau Nikos Kazantzakis, sau chiar — de ce nu? — „scriitorul poligraf” Erich Kästner (nu reprezintă oare lipsa de discernămînt și de auto-control a unor creatori realmente dotați un fenomen simptomatic ce merită atenție?). Atras de cazurile bizare și chiar de experiențele literare extrem-avangardiste, Romul Munteanu rămîne totuși un spirit „academic”, echilibrat, trădîndu-se prin limbajul „catedratic” și prin eclecticismul gustului: „noul roman” îi stîrnește curiozitatea, nu însă în așa măsură încît să anuleze interesul criticului pentru modalitățile epice tradiționale.

Avansînd judecăți de valoare ferme și personale, Profilurile... ar fi avut, credem, de cîștigat dacă analiza propriu-zisă ar fi fost dusă mai departe, în anumite direcții sugerate de autorul însuși. Cunoscător avizat al metodelor criticii moderne, Romul Munteanu sesizează implicațiile unor procedee narrative, vorbește convingător despre „romanul auctorial”, distingînd între „timpul evenimentelor” și „timpul relatării narațiunii”, scoate în evidență semnificațiile unei „intriği sinusoidale” sau cu o structură „poliedrică”, intuiește importanța unor procedee ca „narațiunea scenică” sau „romanul în roman”. Dar, exprîmîndu-ne dorința ca autorul să fi perseverat în analizele de acest gen, ar însemna poate să cerem de la aceste Profiluri... mai mult decît și-au propus ele. Să admitem, mai curînd, că Profilurile... reprezintă o etapă, importantă și necesară, cu finalități „informativă” și „valorificatoare”.

Dintre învățații străini care s-au format imediat după al doilea război mondial și au acordat o atenție deosebită limbii și literaturii române, se cuvine să punem pe primul loc pe profesorul și academicianul Werner Bahner, de la Berlin.

Nu este o simplă intimplare că a studiat la Universitatea „K. Marx”, din Leipzig, orașul în care Gustav Weigand a întemeiat și a condus, multă vreme, un institut de limba română, în care au făcut studii de specializare numeroși lingviști și filologi români printre care pomenim pe O. Densusianu, Sextil Pușcariu, Th. Capidan, Pericle Papahagi, Paul Zarifopol. În cadrul acestui institut s-a format o puternică tradiție lingvistică, de pe urma căreia au profitat mulți specialiști europeni. Amănuntul nu este lipsit de semnificație dacă ne gîndim că el a fost hotărîtor și în cazul profesorului Bahner. Deși nu mai erau, după cel de al doilea război mondial, profesori de mare prestigiu, care să se ocupe de studiul limbii române, la Leipzig, el se va fi simțit pe undeva continuatorul activității pe care a inițiat-o Gustav Weigand, spre sfîrșitul secolului trecut.

Werner Bahner s-a născut la 18 iunie 1927, la Neuweise (Erzgebirge). La începutul celui de al doilea război mondial era copil. Școala elementară și medie le-a urmat în condiții oarecum improprîi, în general (1933-1946), din cauza atmosferei care domnea atunci în lume, din pricina privațiunilor de tot felul. Între anii 1946-1950 era student la Universitatea „Karl Marx”, unde s-a specializat în filologie romanică și în anglistică. La numai șase ani, după aceea, era docent, la aceeași universitate, iar în martie 1960 profesor. Cîțiva ani mai tîrziu (1965) este ales membru al Academiei saxone de științe și numit director al Institutului de filologie romanică, din cadrul Academiei de științe din Berlin, ca succesor al fostului său profesor academicianul Werner Krauss, istoric literar de prestigiu, om cu puternice convingeri democratice, care era gata-gata să plătească cu viața, atitudinea sa antifascistă, în timpul dominației naziste.

Un an mai tîrziu (15 iunie 1966), este ales membru al Academiei germane de științe.

Activitatea științifică a profesorului Bahner, începută încă de pe băncile universității este variată și neîntreruptă. Axată, inițial, pe studii referitoare la limbile și literaturile romanicе din apus (franceza, spaniola, italiana), ea avea să fie orientată, puțin mai tîrziu, spre limba și literatura română, care constituie, astăzi, preocupările de bază ale învățatului german. Sensibil, deopotrivă, la fenomenele lingvistice ca și la cele din domeniul literaturii propriu-zise, Bahner ocupă, din acest punct de vedere, un loc aparte în rîndul tuturor specialiștilor de peste hotare, care s-au ocupat ori se ocupă de limba română. Cei mai mulți dintre înaintașii săi (Gustav Weigand, W. Meyer-Lübke, Ernst G-

Un prieten al culturii noastre la Berlin

millscheg ș.a.), ca și unii contemporani mai vîrstnici (Carlo Tagliavini, Alf Lombard) au fost atrași aproape numai de fenomenul lingvistic, după cum pe alții (Jean Boutiere, Mario Ruffini, Rosa del Conte) i-a interesat și-i interesează, în primul rînd, literatura. Werner Bahner le stăpînește, în aceeași măsură pe amîndouă. Așa se explică faptul că preocupările sale merg de la fonologie, lexicografie și istoria limbii române pînă la îngrijirea unei ediții ori transpunerea operei unui mare scriitor român în limba germană și, mai departe, pînă la traducerea unor lucrări fundamentale, din lingvistica noastră, în nemtește, ca în cazul cărții academicianului Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică*, pe care a completat-o cu cîteva paragrafe noi, ori la publicarea unor lucrări colective, referitoare la studiul limbii și literaturii române, din rîndul cărora vom cita *Beiträge zur rumänischen Philologie (Contribuții asupra filologiei române)* în care o serie de elevi sau colaboratori ai lui Bahner se ocupă de viața și opera lui Bălcescu, de periodizarea literaturii române, de noțiunea popor

în opera lui Cantemir, de unele probleme de sinonimie, de elementele turcești din limba noastră, de sistemul verbal din dialectul aromân, de funcția estetică a unor forme etc. Bahner însuși semnează, în acest volum, articolul *Limba română în concepția lui Friedrich Diez*.

Titlurile altor studii ale profesorului Bahner ne vor lămuri, mai bine, asupra preocupărilor și preferințelor sale: *Despre formarea limbii române moderne* (1956); *Din istoria lingvisticii romanicе. Inceputurile ei în legătură cu limba română* (1956); *Cu privire la funcția sufixului — giu în limba română* (1958); *Sensurile și limitele metodelor actuale de cercetare a fonologiei* (1960); *Observații asupra vocabularului* (1961); *În legătură cu studiile despre elementele germane din vocabularul limbii române* (1963); *Discuții în secolul trecut în legătură cu limba română literară* (1965); *Conștiința lingvistică și istorică în literatura română dintre 1780 și 1880* (1965); *Tendințe de dezvoltare în cazul neologismelor limbii române moderne* (1965); *Particularități lexicale ale romanicei balcanice timpurii* (1966) etc.

Spre deosebire de învățații străini, din trecut, care urmăreau fenomenele de limbă fără să le repartizeze la o anumită epocă, iar opera unui scriitor îi interesa mai mult sub raport documentar ori estetic, Bahner face dovada unei solide pregătiri ideologice și, în consecință, caută, în opera literară, un anumit mesaj. Cu ocazia comemorării, în cadrul UNESCO, a unui secol și jumătate de la nașterea lui N. Bălcescu, într-o conferință ținută la Academia din Berlin, învățatul german a pus în lumină ideile înaintate ale marelui istoric și om politic român și a subliniat rolul pe care el l-a avut în revoluția de la 1848.

Un merit deosebit îi revine profesorului Bahner în cadrul difuzării literaturii noastre în R.D. Germană. Scriitori dintre cei mai reprezentativi ai literaturii române, au fost comentați și prezențați cu ocazia diferitelor ediții. Este cazul lui M. Sadoveanu (*Păcat boieresc și alte povestiri*, 1957), I. Slavici (*Moara cu noroc*, 1958), L. Rebreanu (*Răscoala*, 1962), M. Eminescu (*Lucaferul*, 1964).

Activitatea profesorului Bahner nu se mărginește numai la publicarea unor studii referitoare la limba și literatura română, în Germania. El este colaborator al principalelor publicații românești, de specialitate, precum și al unor reviste literare. A participat la numeroase congrese și conferințe unde s-au dezbătut probleme legate de limba și literatura română. Este în relații de prietenie cu majoritatea specialiștilor din țara noastră, cu care face schimb de publicații și întreține o bogată corespondență. Este, mai presus de toate, un prieten sincer al popoului nostru, pe care îl cunoaște în toate manifestările sale, și de ale cărui succese se bucură împreună cu noi.

G. ISTRATE

Dincolo de rîu

(Urmare din pag. a 4-a)

Eu o văzusem primul pe fată. Se depărta de rîu mergînd cu picioarele goale, fără să-i pese de primejdia unei înțepături.

— E vaccinată, glumi Grigore grosolan, oarecum jignit că fata nu se întorsese să-l privească atunci cînd strigase după ea.

— Mai știi, singură aici în pădure... insinuă cu maliție visătoare Dina, apucîndu-se de acuarela ei verde. Am rîs vesel și ironici și am admirat-o pe Dina în ipostaza insolită de pictoriță amatoare.

Mai tîrziu, după ce ne-am reîntors în oraș, am povestit nu numai despre natură, am povestit și despre Dina, care picta cu o siguranță uimitoare de profesionist experimentat. Avea o intuiție a culorii, care transforma cartonul grosolan în emisii invizibile și vibrante de emoție stranie. Mă uitam la culorile întinse pe carton cu sfială și uitam de peisajul care ne înconjură majestuos.

— Ce faci tu acolo? nu te-ai săturat? o întrebă cu invidie Irina, văzînd-o meru în fața șevaletului.

— Las-o în pace! șopteam eu furios de parcă Dina devenise un obiect de porțelan gata să se spargă din cauza celor mai neînsemnate violențări.

În ultima seară ar fi trebuit să spun și eu că mă duc dincolo de rîu, iar ceilalți să protesteze vehement. Serviserăm ca de obicei o cină sumară și camarazii mei așteptau în liniște să vorbesc. Noapte frumoasă de mai, cu clarități de film tehnicolor, noapte romantică, pe care noi o umpleam prea puțin cu gîndurile noastre vag neliniștite. Toți așteptau încordați să vorbesc și mi-a fost rușine să-i dezamăgesc.

— Mă duc, am șoptit eu peste voința mea.

Ceilalți tresăriră ușurați. Irina chicoti amuzată.

— Du-te, spuse grosolan Grigore.

— Ia ceva gros pe tine, e rece noaptea, mă sfătuia cu grijă Dina și compătimitor.

M-am depărtat de focul anemic al taberei noastre pasagere cu inima grea. Aveam impresia că mă despart pentru totdeauna de prietenii mei. Desigur, era o simplă impresie ca atîtea altele care se nasc fără motiv pentru a ne orna oarecum viața din interior. M-am așezat pe malul rîului. Auzeam la picioare mișcarea apei, neconținută mișcare poate de la începutul lumii, și mă gîndeam că dacă m-aș fi lăsat în voia acestei mișcări aș fi ajuns în oraș și de acolo mai departe spre mare. Bineînțeles că o asemenea călătorie ar fi fost imposibilă și fără rost. Dincolo de rîu se înălța muntele acoperit cu păduri, pe care ar fi trebuit să-l urc, deoarece eu o văzusem primul pe fată. Era pedeapsa cuvenită și o acceptasem liniștit.

Mai tîrziu, după ce ne-am întors în oraș, am trăit toți cinci clipe încîntătoare rememorînd frumoasa noastră excursie silvestră. Grigore s-a căsătorit cu Dina, Alexie cu Irina și din cînd în cînd îi vizitez cu plăcere.

file de arhivă

PRIMELE INSIGNE ROMÂNEȘTI

Membrii divanurilor ad-hoc, constituie în perioada pregătirii unirii Țării Românești cu Moldova, au fost purtătorii primelor insigne din țara noastră. Este vorba de cele două medalii — **Divanul ad-hoc din Muntenia** și **Divanul ad-hoc din Moldova** — pe care deputații respectivi le aveau prinse pe piept, în timpul ședințelor, ca semn al înaltelor

atribuții ce le reveneau. Medalii-le deputaților moldoveni erau rotunde, confecționate din argint, și aveau în relief, la mijloc, capul de bour, cu o stea între coarne și cu inscripția circulară: **DIVANUL AD-HOK 1857 DEPUTAT** (imaginea 1). Medalii-le deputaților munteni erau confecționate din aur. Pe aveau o coroană princiară cu

stemele Munteniei și Moldovei, înconjurată de inscripția: **DIEU PROTÈGE LA ROUMANIE** (imaginea 2). Pe revers: **VOX POPULI VOX DEI. 7. ET. 9. OCTOB. 1857.** (imaginea 3).

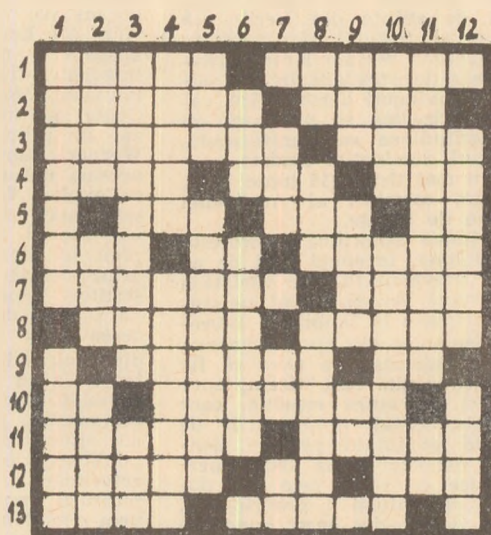
Cîteva dintre aceste insigne-medalii se află astăzi în păstrarea Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

ION MUNTEANU

POEZIA ROMÂNEASCĂ CONTEMPORANĂ

ORIZONTAL: 1. Poet și prozator, autorul plachetei apărute în 1960 „De la om la om” — Autoarea volumelor de versuri „Moartea în cetate” (1943), „Noaptea creației” (1943, 1969); 2. Cunoscut poet, autorul volumelor de versuri „Poezii”, „Lumini crepusculare”, etc. — România, slăvită atât de frumos în versuri (pl.); 3. Poet ieșean al cărui debut s-a produs cu volumul de lirică „Urcuș”, în 1959 — Narațiune populară; 4. Instrumental poetilor... — Bară fixă — Oo!!; 5. Individ — Portretist olandez (m. 1588) — Petru Vintilă; 6. Tot în Banat — Traian Filip — Intrebuințat la prepararea berii; 7. Imprumut în bani — Număr gramatical; 8. Apreciat poet, estetician, istoric literar, memorialist — Poet, prețuit și pentru activitatea sa de textier pentru cîntece de masă; 9. Poet timișorean ale cărui prime versuri apar în „Scrisul bătănean” — Subsemnatul; 10. Primul la toate — Poet și dramaturg, cîștigătorul Premiului Uniunii Scriitorilor în 1970; 11. Ferme — Numele poetului care avea să debuteze încă de la vîrsta de 15 ani prin ziarlele din Brăila; 12. Atenție — Traian Iancu — Prezent la nuntă; 13. Poet și traducător, directorul Editurii Ion Creangă — Poet și prozator, cunoscut prin volumele de versuri „Portret interior”, „Pro Patria” ș.a.

VERTICAL: 1. „Piatra”, „Psalmi”, „Unu”, citeva dintre volumele de versuri ale acestui poet — Un alt poet, ale cărui versuri au dezvoltat un chip de erudit și un sentimental delicat; 2. Alergători nordici — Un val spart! — Premiu (de) ce se acordă în fiecare an pentru merite deosebite în poezie; 3. „In Țara moșilor se face ziuă”, volumul de debut al acestui poet și publicist. — Poezie lirică; 4. Poet și traducător, autorul volumului de versuri „Locul soarelui” — Poet, eseist

și traducător, redactor la „România literară”; 5. A vui — Cunoscut poet, din a cărui creație amintim volumul „11 elegii”; 6. Boltă cîntată de poeți — Sint dulci sau amare; 7. Prozator și poet, autorul volumului de versuri „Alfabetul sănătății” — Horia Aramă — Tudor Arghezi; 8. Dumitru Trancă — Apartine unui popor — Prozatoare, redactor la Editura „Meridiane”, al cărei început literar l-a constituit poezia, rămasă prin periodice; 9. Lampă de radio — A planta — În acord!; 10. Ars de soare... — Autorul fecund al versurilor din volumul „Amiezile veacului”; 11. Autorul volumului retrospectiv „Stăpîna viselor” prefațat elogios de către M. R. Parascivescu (1968) — Cap de muză!; 12. Pseudonimul poetei Maria Aderca (Sanda) — Apreciat poet, autorul „prozopoeamelor”: „Diagrame”, „Echinor arbitrar”, „Viața romanțată a lui Dumnezeu”.
Dicționar: REC, NES, ALV, EAB.

GEORGE SÂNDULESCU

MIHAI RALEA, memorialist de călătorie

(continuare din pag. 5)

logie etno-geografică pe care Ralea știe s-o repte ori de cîte ori ne simte provocat de celeași ticuri, de aceleași accese. La Napoli, în prezia războiului, după ce asistă la un spectacol de bar intrerupt, ca la comandă, după fiecare număr, de intonarea imnului fascist, meditează în termeni pe care e-

xasperarea nu-i face mai puțin negativi și demascatori: „M-am gîndit totdeauna că fascismul e un patriotism, mai ales de music-hol. Locuitorul italian plătește, de la intronarea regimului fascist, impozite enorme. Dar toți acești bani sînt împrăștiți în gesturi de grandomanie (...). Mizerie și grandomanie e formula tuturor naționalismelor. Comoditate, confort și libertate pentru toți cetățenii, modestie și muncă, e idealul democraților”.

Revanșa pentru ceea ce face lucrarea omului mîntuitor al defectiunilor climatei i-o oferă călătorului Spania. Aici totul e luat cum a fost dat. Sufletul spaniol e despicat în două, cu o parte poftește violent, cu alta, prin morbul religios adînc injectat, se căiește pentru tot

ce și-a îngăduit. Dualitatea spaniolă, suris și regret, se găsește întruchipată în palatul imens de lîngă Madrid. Escorialul e un gigantic bloc de piatră cu 1200 de ferestre, taciturn și sumbru. Monument abscons dacă n-am ști că el l-a adăpostit pe Filip al II-lea, monarh fanatic, orgolios și discret. Descifrat de Ralea, simbolul Escorialului mă duce cu gîndul la versurile postume ale lui Eminescu:

*È împărțită omenirea
In ce: ce vor și cei ce știu.
In cei dintii trăiește firea
Ceilalți o cumpănesc și-o scriu.*

*Cîna unii țese haina vremii
Ceilalți a vremii coji adun,
Viața unii dau problemii
Ceilalți în cumpănă o pun.*

POȘTA LITERARĂ

GEORGE DOR — Mi-ați prilejuit, într-adevăr, o lectură agreabilă, ceea ce e și mult și puțin totodată. E mult intrucit, față de precedentele picuri, în acesta de acum există chiar texte realizate în întregime. Se pare că aveți o deosebită lejeritate în exprimare, de aici curgerea fluentă a versului, transparența imaginilor. Acest fapt pînă la urmă „vă fură”, ca o apă strălîmpede în care privești multă vreme. Dar sînteți încă într-o fază de căutare (inclusiv a pseudonimului!) și am temeuri să cred că (nu în scurtă vreme) vă veți descoperi. Cînd mai trimiteți, adăugați cîteva date personale.

DAN MIHAI — Scrieți o poezie cursivă, dar inconștientă, traversată de prea multe păsări, de arbori care „se scurg prin brațe”, de „frunze” și „culori”. Acestea sînt elementele ale poeziei, arhiuzitate de poeți de toate nivelele în ultimul deceniu. Ar rămîne ca dv. să le puneți în ecuații noi. Reveniți.

ILIE OLARU DELAVULPEȘTI — Se simte în versurile dv. o mîină exersată care modelează cu dexteritate materia poetică. Uneori însă faceți gesturi (poetice) în plus sau nu știți să vă opriți exact acolo unde un lucru se sfîrșește, adăugînd elemente inutile. Deocamdată reproducem un text și vă așteptăm cu altele mai închegate.

IOAN JUNCU — Dacă vreți ca și copiii dv. să îndrăgească această artă, vă sugerez să nu le citiți din versurile pe care le-ați trimis nouă. Indrumați-i spre clasici, e mai profitabil.

ANDREI V. VASILE — În fața hotărîrii dv. („voi continua să scriu chiar de nu mi se va publica nimic”) nu mai am nici un argument — și apoi misiunea mea nu-i aceea de a opri oamenii să scrie. Scrieți, băieți, (vorba ceea) dar mai învățați și ceva gramatică și ceva mai multă literatură ca să rămîneți totuși cu un cîștig, la urmă.

VIORIEL ALCIEH — Versuri cam crispate („Lăcaș în palme de ecou/ îngăduie-mi un vis tremurat/ sub pendul hăituit de timp/ prea dulce/ și prea aspru-n plecăciune”. Un ton mai firesc, și mai aproape de poezie răzbate din Confesiune. De la acest nivel se poate îndrăzni.

VALERIU SALCIE — Pauza se pare că a fost de bun augur (și pentru unul și pentru celălalt). Este un salt evident, chiar dacă nu peste tot: ați cîștigat concentrarea expresiei, o anume rigoare dar mai aveți ezitări și inabilități prozodice pe care nu le puteți învinge decît într-un singur mod: citind. Imi pare rău de metaforele frumoase risipite în contexte nefericite, și care deci nu pot primi investitura tiparului. Transcriem, deocamdată, cea mai reușită pagină din ciclul trimis.

NICOLAE TURTUREANU

TIMP LIRIC

N-ați văzut un copil?

N-ați văzut un copil
Care nu poate fi văzut?
Vine din speranță
Unde pămîntului bea soare
Și poezii, coșari cumini?
Pînă la tine călăresc cai străini,
Ai lor nepărăsind cetatea
Incendiată de guvernante geloase.
N-ați văzut un copil
Care nu poate fi văzut?
Vinător, vine cu cerbul la braț
Rotind alb secolul în cer înrămat
Pîndit de primejdii de dincolo de voi
Primiți-l de vă bate-n geam,
El e copilul de care întrebam.

Ilie Olaru DELAVULPEȘTI

Elegie

strig către tine și nu mă auzi;
pînă la marginea zilei te strig!
și unde de aer concentric mă sorb
intr-un gol de miresme și frig.

Rămîn în afară doar ierburi de ceară
și plopi subțiați de lună pe deal —
Ană, pe gura cărui rai umbrele noastre
mai dănțuiesc în taină — ireal?

Valeriu SALCIE

REPETABIL ȘI IREPETABIL ÎN TRIUNGHI

(Urmare din pag. a 9-a)

Suprema clipă de beatitudine pe care o trăiesc Marion și Berthold este aceea în care iubirea lor nu are nevoie de nici un cuvînt: privirile lor se înlanțuie, întregul univers împrejurul lor se cufundă în valuri, obiectele și oamenii plutesc împinși parcă de vîntul din cel de al doilea cerc al infernului dantesc — fără să-i atingă. Dar amintirea acestei clipe este măcinată apoi de coabitare și de conversație: limbajul articulat (dar și limbajul tăcerilor stinghere), nevoia stupidă de explicații și motivări născînd mereu unele din altele, toate rod și surpă pînă la urmă puntea fragilă dintre cei doi. Micul univers al Marianei riscă să țînă mereu la dis-

tanță astre neînțelese precum soțul — aparent prea plat și „concret” — iubitul — aparent prea înalt și „abstract” — socrul — aparent prea țeapăn și misterios. Singura cale pentru a sfărîma oglinda aparențelor, oglindă pe care vorbirea o înțeoașează uneori și mai mult, este „coliziunea” (dar de o totalitate căreia nu-i conferă certitudine completă decît moartea.

„Triunghiul” rămîne deci mereu vechi și mereu nou; ceea ce e greu de presupus că s-ar mai putea repeta însă, de aci înainte, e numai cazul complex și foarte particular al Marianei Heldegen, dimpreună cu tonul inimitabil al mărturisirilor ei postume, în care răzbate drama unei conștiințe în căutarea unei rațiuni suficiente a „alegerilor” ei succesive.

împotriva capriciilor vremii

Am străbătut Moldova în aceste zile de încheiere a bilanțului agricol pe 1972.

Cer mai mult sumbru decît zîmbitor, pămînt saturat de apă, riuri cam amenințătoare — în general o atmosferă încordată. Prin contrast însă, oamenii luptă calmi, încrezători în forțele lor, indiferenți aparent la capriciile toamnei. Robotesc harnici pe cîmp de parcă întreaga suflare a țării a ieșit în întîmpinarea acestor toane de octombrie. Gem șoselele și drumurile de camioane, de remorci, de atelaje, trece porumbul, trece sfecla spre fabrici, trec cartofii spre silozuri.

Intregul aparat de partid și de stat al județelor e zi și noapte în mijlocul oamenilor, coordonînd munca alături de conducerea unităților agricole. De altfel, exemplul a fost dat chiar de secretarul general al partidului, care a ținut să fie cît mai operativ prezent în județele lovite de inundații și aceasta în clipele hotărîtoare. Deci, vizite de lucru care au adus un plus de curaj și căldura solidarității în asemenea zile de încercare.

În Ilfov, Teleorman, Olt, Dolj, Argeș, Gorj, apele și-au ieșit din matcă. Dar oamenii le-au întîmpinat cu experiența din trecut și, trepat, le-au obligat să se cumîntească. Elicopterul prezidențial a aterizat chiar în mijlocul lor ca o pasăre de apă și de pe grinduri sau din casele de săteni asaltate de șuvoaie, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat indicații la fața locului pentru refacerea stricăciunilor și ajutorarea celor loviți. „Simțim încă o dată că partidul, conducerea sa, sînt una cu poporul”, au spus firese oamenii din satele aflate în prima linie a bălăiei.

În Moldova a fost destul un zîmbet al cerului pentru ca din Rădăuți pînă la Galați ritmul luptei să fie întetit. Se dau comunicate din oră în oră, nu există noapte, nu există sîrbătoare. Sistematic, se zmulg apele ultimele culturi inundate, se eliberează cîmpurile pentru muncile care urmează. Toamna aceasta ne supune la un examen pe care trebuie să-l luăm. Sîntem siguri că vom învinge pentru că sîntem uniți, sate și orașe, sîntem hotărîți să apărăm recolta pe care pămîntul nu o dă nimănui fără muncă și pricepere. Recolta o asigură satele dar ea reprezintă hrana noastră, a tuturor.

Salonul cărții

Elegantul hol al Palatului Culturii din Iași a găzduit timp de 10 zile salonul de carte „Librării ieșene”, organizat de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă în colaborare cu Centrul de librării Iași. Acest panopticum a prilejuit, în afară de contactul de visum cu varii ipostaze ale cărții beletristice, științifice, tehnice, o serie de întîlniri între scriitori și cititori, dialoguri fructuoase despre destinul literaturii și artei. Remarcăm printre cele mai reușite acțiuni: prezența poezilor participante la Festivalul de poezie „Mihai Eminescu”, cînd Marin Sorescu și Horia Zilleru au citit din noile lor volume de versuri; dialogul pe tema **Clasicism-estetică-pictură modernă** susținut de criticul Radu Negru și Marin Mihalache, redactor la Editura Meridiane; înfîlnirea scriitorilor ieșeni Ion Chiriac, Vicențiu Donose, Dan Mănuță, Aura Mușat, Nicolae Turtureanu, Mihai Ursachi, prezența cititorilor, în succinte dar elocvente alocuțiuni, de către criticul literar Mihai Drăgan.

Făcînd parte din suita de manifestări prilejuite de Anul internațional al cărții, acest salon a demonstrat încă o dată patima pentru lectură a Iașului.

despre D. L. R. M.

Ce este un dicționar, știe toată lumea sau aproape toată lumea. Să ne reamintim totuși definiția (după **Dicționa-**

M O M E N T

rul de neologisme, Editura științifică, ed. a II-a, 1966): „...lucrările care cuprind **cuvintele unei limbi** sau ale operei unui scriitor aranjate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) și **explicate în aceeași limbă**, sau traduse în altă limbă”. Sublinierile mi-au fost dictate de o obsesie mai veche: **Dicționarul limbii române moderne**. Spun obsesie, pentru că D.L.R.M. îmi însoțește invariabil fiecare descindere într-o librărie sau anticariat. Nu din totdeauna. Doar de trei-patru ani. De cînd mă sîcîie o nepoțică (a început școlărița în clasa I-a acum în clasa a IV-a) cu întrebări ca acestea: „ce este moia”? sau „ce înseamnă odraslă”? sau... Exemplele mi-ar lua pagini nenumărate, curiozitatea lingvistică a fetiței fiind nelimitată.

A început odiseea D.L.R.M.-ului. În librării mi s-a răspuns o vreme: „trebuie să vină”. Apoi un categoric: nu este după care a urmat un „nu este” uluit. Parcă ceream dicționarul marțian. În anticariate, mirarea ce cuprindea vinzătorii, la auzul cererii mele nesăbuite, ar fi fost poate mai mică dacă aș fi solicitat originaul Scrisorii boierului Neacșu.

Stimați tovarăși editori, ce se întîmplă? Doar dicționarele ca și operele clasice, constituie „alături de manuale, instrumente indispensabile învățării. Chiar dacă, „Dicționarul limbii române moderne” (Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958) nu este un dicționar ideal, nu trebuie să lipsiți școlarii, elevii, studenții, categoria, foarte largă astăzi, a iubitorilor de limbă, de un îndreptar atît de prețios în cunoașterea exactă a limbii poporului nostru.

jurămîntul de supunere

Bobinocară, Gabriela Melinescu face grațioase reverențe emisiunilor TV, săptămîna de săptămîna, urmărind cu temeritatea unui vajnic pilot de încercare, baschet feminin și reportaje despre ingineri care au realizat un nou mecanism de încălzire, îndemnul militei la cumpătare pe autostrăzi și evenimente teatrale, mari muzicieni și desene animate, cîntece populare din Gorj și revista literară TV, totul la 360°. Televizorul i-a curcit mîntea și sufletul, a învîtat-o să reziste cu curaj celor mai anodine secvențe și să spere permanent în mai bine. Acest spectator ideal, pe care nu-l descurajează nici existența emisiunilor de teledivertisment (adevărata mașinărie de educat nervii), nici unii comentatori sportivi, nici poantele lui Emanuel Valeriu nici chipurile anti-telegenice ale inginerilor meteorologi, își cîștigă drept de omagiu.

Îl admirăm sincer curajul și consecvența ce ar merita o salată de argint.

viața militară — 25 de ani —

Un sfert de veac de apariție neîntreruptă a împlinit „Viața militară” — revistă ilustrată de literatură și artă editată de M.F.A. Remarcînd succesele și popularitatea de care se bucură publicația în rîndurile ostașilor țării, adăogăm felicitările noastre sincere la aniversarea unui început care s-a dovedit nu numai necesar, dar și bogat în roade. În acest sens este edificator conținutul numărului 9 — număr omagial, care reconstituie emoționant drumul parcurs în acești glorioși ani de apariție ai revistei.

Sînt publicate, în afară de materiale oficiale, cu caracter festiv, documente facsimilate, provenind de la scriitorii de renume, foști colaboratori și sprijinitori ai acestei publicații militare: Cezar Petrescu, Perpessiciu, P. Comarnescu, Nicolae Tăutu. De asemenea, sînt publicate scrisori ale lui Victor Eftimiu, Radu Bourea-

nu, compozitorul Ion Dumitrescu, materiale memorialistice de Sașa Pană, Col. Tr. Uba, Dragoș Vicol, Aurel Martin — (bilanț de cronicar literar).

Beletristică și articole, în acest număr festiv, semnează, între alții: Eugen Barbu — N. Mihail, Prof. dr. doc. Ștefan Pascu, Al. Andrițoiu, Victor Tulbure, Ion Lotreanu, N. Jianu, Ion Grecea. Remarcăm în chip deosebit și esul poetului Ion Lotreanu: „Poezia ca desen”.

evocarea lui Vlahuță

„Salonul literar Dragosloveni” — organizat de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Vrancea a intrat în tradiția manifestărilor culturale din țară, îmbinînd pioasa evocare a poetului care a trăit pe aceste meleaguri și popularizarea literaturii contemporane și a preocupărilor creatoare.

Cea de a 5-a ediție a „salonului” urmează a se desfășura la sfîrșitul săptămîinii viitoare (28—29 oct.).

În prima zi, va avea loc o sesiune de cîntec la casa-muzeu „Al. Vlahuță” din satul Dragosloveni, iar în cea de a doua — sesiuni literare în comunele Timboești, Slobozia, Ciorăști, Dumitrești și Sihlea — cu participarea unor personalități de seamă din țară.

Ceea ce se remarcă, dincolo de faptul că inițiativa de acum cinci ani este continuată, avînd rezultate evidente, este și originala organizare a unor asemenea manifestări în mediul rural, făcînd părtași la bucuria acestor manifestări locuitorii ai satelor. Este o recunoaștere a faptului că adevărata cultură de masă se face în mod mai eficient și la un nivel care nu permite compromisul, prin acțiuni ce înlătură formalismul și obligațiile funcționărești. Dorim deplin succes noii ediții a „Salonului” din Dragosloveni.

întîrzieri, întîrzieri...

Trebuie să-i reproșăm din nou serviciului de difuzare a presei „promptitudinea” cu care pune în vînzare revistele de cultură. Ne referim la două apariții săptămînale: **Tribuna** și **Orizont**. Revista **Tribuna** apare la Cluj joi dimineața, iar posibilitățile reale de a fi expediată la Iași a doua zi dimineața, există. Trenul accelerat Timișoara — Iași pleacă

din Cluj la ora 13. De la ora 7 dimineața și pînă la ora 13 există un interval de timp destul de mare ca tovarășii de la expediție să reușească „performanța” de a o trimite. La Iași **Tribuna** apare deabia sîmbătă sau chiar și duminică, dacă nu și în zilele de luni, marți... Revista **Orizont** care apare joia la Timișoara are aproape același „regim” de difuzare. Credem că această lipsă de interes, de seriozitate în muncă a devenit la difuzarea presei, la tovarășii care muncesc acolo, o obișnuință.

O obișnuință care privește, din nefericire, și revista noastră. Pînă cînd?

N. IRIMESCU

precizare

În legătură cu nota „Festivaluri literare”, publicată de Ilie Constantin în „Lucafașul” (nr. 42/546), sînt nevoit să aduc la cunoștința cititorilor următoarele precizări:

1. Fără îndoială că oricine are dreptul să-și manifeste rezervele, îndoiala sau nemulțumirea în legătură cu orice manifestare literară. Singura condiție (elementară, de altfel) ar fi ca opinia să se întemeieze pe cunoașterea, fie și vagă, a evenimentului comentat. 2. Distinsul poet Ilie Constantin a participat la 3 (trei) dintre cele 32 de manifestări ale Festivalului de poezie „Mihai Eminescu”. Ca atare, n-ar fi tocmai îndreptățit să aprecieze Festivalul în ansamblu. 3. Programul „sobru, atrăgător, precis” pe care-l propune Ilie Constantin pentru viitor ar avea aceiași sorți de transpunere în fapt cîtă vreme unii dintre poeții invitați (pe cheltiala Uniunii Scriitorilor) vor fi tot atît de preocupăți de meniurile de la „Bolta rece” ori de tihna din hotel, în loc să fie prezenți acolo unde îi invita programul Festivalului. Tocmai manifestările pe care Ilie Constantin le menționează favorabil s-au bucurat de... absența comentatorului! (În paranteză fie spus, poetul nostru a absentat chiar și de la inaugurarea „Salonului cărții”, unde se lansa, între altele, volumul *Domniei sale*, „Cîntecele altora...”). 4. În ceea ce privește serviciile publice, considerăm criticile aduse de autor localurilor „Unirea”, „Bolta rece” și „Moldova” absolut întemeiate. Ele vădesc perfectă și amănunțita cunoaștere a meniurilor și atmosferei în detaliu — de unde și veridicitatea observațiilor.

MIRCEA RADU IACOBAN

simpozion iugoslavo-român

Manifestare științifică de amploare, cu tendințe de periodicitate certă, **Simpozionul dedicat reciprocității sirbo (iugoslavo)-române în domeniul literaturii populare** s-a desfășurat de curînd, la Pancevo, în Voivodina. Lucrările au reunit cercetători reputați din amîndouă țările, invitații români susținînd 23 de comunicări din 42. Au participat, printre alții, folcloriști, istorici literari și lingviști ca: Dan Simonescu, I. C. Chițimia, Petre Caraman, Ioan Pătruț, Dumitru Pop, I. D. Lăudat, Barbu Theodorescu, Cristea Sandu Timoc, George Muntean, Ghizela Sulițeanu. Din partea iugoslavă amintim pe: acad. Dušan Nedeljković, Radu Florea, Ion Bălan, Ileana Dorina Bulic, Dragoslav Antonijević, Milica Ilijin, Moșilo Savić, Vladan Nedić, Boško Novaković, Leposava Pavlović ș.a.

Domeniile în care au fost abordate teme de studiu sînt: istoria cercetărilor de folclor (Anton Balot și relațiile folclorice sirbo-române, N. Iorga și folclorul sîrbesc, Josif Popović, Avram Corcea, presa și preocupările acesteia pentru creația populară etc.); motive și personaje comune folclorului român și iugoslav (balada despre nevasta vîndută, balada lui Dončić, haifucul Velico, preutul din snoave, etc.); folclorul obiceiurilor (cu specială privire asupra colindei și colindatului) ș.a. Programul simpozionului a făcut loc și cercetării unor paralelisme lexicale-stilistice, ca și prezențării unor aspecte muzicologice și picturale ale artei folclorice.

Discuțiile pe marginea comunicărilor au subliniat utilitatea colaborării cercetătorilor prezenți și au sporit încrederea în fertilitatea schimbărilor de idei, fiind — ca și clipele de aparent răgaz — ocazii exploatare în vederea unei cunoașteri reciproce mai adîncite.

Gazdele au oferit, oaspeților condiții deosebit de agreabile și comode, folosînd prilejul și pentru popularizarea preocupărilor și realizărilor culturale ale românilor din Voivodina. Printre momentele respective amintim: un reușit și grăitor program artistic susținut de formațiile folclorice din Uzdin, Novi Selom și Pačevo (constituit din creații populare românești și sîrbesti); o întîlnire cu membri ai colectivului redacțional al ziarului de limbă română „Libertatea”, ca și cei din colectivul revistei „Lumină”, o seară literară la care poeți și prozatori (de limbă română și sîrbă: Ion Bălan, Miodrag Milos, M. Avramescu ș.a.) au citit din operele lor; o excursie prin Belgrad și împrejurimile acestuia (muntele Avala, monumentele de la Oplenac ș.a.).

V. ADASCALITEI

SPORT

FĂRĂ TITLU

Am pierdut *Cupa Davis*, dar am cîștigat o bună învățătură de minte — și anume aceea că talentul, fie el și formidabil, nu-i destul. Talentul se cere dublat de dirzenie, muncă, gîndire. N-ar avea nici un rost să-i facem reproșuri lui Ilie, după ce tot noi i-am ridicat un monument din vorbe dulci. Năstase a adus tenisului românesc cele mai mari bucurii, dar și cea mai mare tristețe. Pe ecranul televizorului, înconjurat de gîngăniile zburătoare ce-și sclipeau aripile în soarele bucureștean, Ilie părea un fluturaș printre fluturi. A zburat din floare în floare, culegînd nectarul marilor turnee și iată-l clacînd drept atunci cînd o țară întreagă se pregătea să-l poarte în triumf. Explicații, s-ar găsi. Nu faimoasa leziune din palmă (leziune de care comentatorul și-a adus aminte abia în momentul în care Ilie era condus cu 2-0 la seturi...). Aș spune mai degrabă că, alături de vizibila și nefericita ieșire din formă, eșuarea lui Năstase se datorează unor cauze de ordin psihic. Iși propui uneori să dai tot și nu-ți iese nimic. Sub ciudata și hipnotizatoare privire a lui Smith (ochi de cobră la pîndă) s-a consumat drama lui Iliuță. Să-l înțelegem și să-l iubim. E un puști răsfațat, doidora de talent și lipsit de forță. Mă refer la acea forță *interioară* capabilă să catalizeze trecerea de la *copil minune la geniu*...

Am pierdut *Cupa*, dar ne-am îmbogățit cu-n idol. Haiducul tenace, lucid, dirz și (în primul

rînd) inteligent, pur și simplu ne-a fermecat. Sînt convins că, dacă s-ar propune o subscripție națională pentru ridicarea unei statuii lui Iriac, s-ar aduna zece milioane în zece minute. Minte de aur și dirzenie vecină cu disperare — iată armele lui Ion. Mi-l închipui în tranșeele Mărășești cu un *Manlicher* apucat de țevă, urlînd precum bucnicii noștri, „pe aici nu se trece!” O fi Iriac terminat, greoi, lipsit de strălucire, dar, doamne dumnezeule, ce mult a putut face fiindcă, încordîndu-și fiecare fibră, a vrut să facă, ce bucurie ne-a dăruit în meciul cu Smith. În felul său, californianul e un *tip formidabil*. Posedă un facies de comandant de submarin și o ținută care te face să ghicești că, toată viața, Smith îi va spune soției sale *Doamnă*: „Doamnă, vă rog să-mi dați ziarul. Se află pe fotoliu”. Caporalul impertertabil și-a ieșit totuși o dată (o singură dată!) din pepeni: atunci cînd Iriac i-a plătit cu aceeași monedă, returnîndu-i stopul lingă fileu. Izbucnirea lui Smith (parcă voia să arunce cu racheta în dumnezeu!) m-a bucurat tot atît cît șapte ghemuri cîștigate la zero. Ducă-se salatiere de unde a venit, trăim noi și fără veselă de argint, bine că l-am văzut pe Smith ieșindu-și din pepeni! Bravo, bravo, Iriac! Ai făcut tot ce-i omeneste posibil. Dacă-l învingea pe Smith, mă tem că Ilie pierdea la Gorman...

M. R. I.

Creierul omenesc nu este cel mai mare în lumea animală și mai mult încă, nici raportul dintre greutatea corpului și cea a creierului nu-l situează pe om înaintea tuturor ființelor. Creierul unui elefant este de circa patru ori mai greu decât cel al unui om, iar pentru multe specii de mamifere raportul corp-creier reprezintă 20 la 1, în timp ce la om se apropie de 50 la 1. Necunoscutele creierului sînt încă atît de multe, încît afirmația cunoscutului P. K. Anohin, referitoare la limitele semnificației înregistrării bio-curenților creierului — „Aș compara electrosemnalizarea creierului, spunea cercetătorul într-un recent interviu, cu un fum care iese din hornul unei sobe. Studiind fumul, cercetătorii se străduiesc să afle ce combustibil arde în sobă, ce se gătește pe ea și chiar... ce mușafiri vor fi invitați la masă” — poate stîrni și alte incertitudini.

Albina și furnica, bine cunoscute pentru „înțelepciunea” și munca lor exactă, au o viață socială complexă. Aceasta în timp ce albina posedă doar 900 celule nervoase, iar furnica 250. Și atunci cum să înțelegem pe deplin rosturile celor 16 miliarde de nervuri din fiecare creier omenesc? Evident, „continentul” creierului reprezintă una din marile probleme științifice ale actualității. Poate din acest motiv se recurge, atunci cînd se încearcă informarea publicului larg, prea adesea la diverse alternative de agrement informațional, adică la o reunire pe cît posibil coerentă de fapte științifice cît mai frapante, autentice „filoane” salvatoare fiind aproape celebrele creiere electronice, ori incursiunea în parapsihologie (indeosebi telepatie și hipnotism), toate acestea însemnînd o mai mult sau mai puțin iluzorie imagine despre creier.

Un eveniment științific recent, desfășurat la Iași, cursul internațional cu tema „Mecanisme sinaptice” organizat de către „International Research Organisation” („Organizația Internațională pentru Cercetarea Creierului” — I.B.R.O.) de pe lângă UNESCO, ne-a permis, datorită prezenței în orașul primei universități românești a unor cercetători consacrați, unii dintre ei cu contribuții definitiv inscrite în istoria cunoașterii creierului, apropierea de limbajul comun pentru cititorii unei reviste de cultură a unor extrem de interesante probleme de neurofiziologie. Marea noastră speranță stă în convingerea că această apropiere s-a realizat fără oglizile strimbe, deformante ale vulgarizării științei.

Timp de două săptămîni, zi de zi, la catedra de fiziologie a Institutului medico-farmaceutic ieșean, 12 cercetători-profesori i-au inițiat, prin intermediul unor prelegeri și demonstrații practice, pe 68 de tineri cercetători din opt țări, în mecanismele sinaptice.

Pentru a traduce în limbajul comun, nespecializat, locul mecanismelor sinaptice în descifrarea enigmelor creierului am uzat de amabilitatea unor cercetători — profesori prezenți la curs. Ceea ce va urma nu se constituie sub forma unor interviuri individuale riguroase, intervențiile celor solicitați urmărind o reconstituire cu alte mijloace, mai accesibile, a unor probleme științifice altfel aride, sau chiar indescifrabile, pentru cei străini de neurofiziologie.

Cum s-a născut ideea desfășurării la Iași a unui curs internațional cu tema „Mecanisme sinaptice”? „La sfîrșitul șederii în S.U.A., ne-a declarat prof. dr. I. Haulică, șeful catedrei de Fiziologie a I.M.F. Iași, mi-am propus să fac ceva și pentru colegii de profesie. Cu această speranță, profitînd de prietenia colegilor cu care am lucrat în perioada ianuarie-septembrie 1970, am început tatonările și pregătirile de principiu. Propunerea făcută colegilor americani din comitetul IBRO-UNESCO, de a se ține un curs internațional la Iași, a fost întîmpinată cu multă amabilitate și înțelegere, fiind acceptată și trecîndu-se totodată la stabilirea tematicii, constitui-

rea grupului de profesori, etc.

Scopul nemărturisit, dar esențial, al acțiunii a fost să determine la înviorarea cercetărilor de neurofiziologie, cu o veche tradiție la Iași, în speranța că prin actualizarea aspectelor teoretice și tehnice realizate printr-un astfel de curs, s-ar putea contribui la reducerea handicapului, în fața căruia ne aflăm, pe linie de cercetare medicală”.

De ce au fost alese, din atîtea alternative posibile legate de cercetarea creierului, tocmai mecanismele sinaptice, ne răspunde tot prof. I. Haulică: „Tema propusă de mine a fost însușită din primul moment. Două considerente m-au determinat să o sus-

zate într-o serie de boli psihice, apoi o serie de preparate care sînt eficiente în tratamentul unor boli cardio-vasculare, cum ar fi tulburările de ritm ale inimii. Toate aceste medicamente noi nu reprezintă niște descoperiri înîmplătoare, ci pornesc de la cunoașterea mecanismelor sinaptice”.

Iată motive de interes excepțional pentru cercetarea sinapselor, care sînt argumentate tot atît de convingător de către profesorul Ulrich Trendelenburg de la Institutul de Farmacologie și Toxicologie, Würzburg, R. F. a Germaniei: „Atît creierul, mușchii, cît și alte țesuturi din întregul organism au nevoie,

ni se prezentau la nivel de avangardă subtilități ale mecanismelor sinaptice, am fost tentați să solicităm opinia tînărului savant despre relația pe care u-neori o facem, pe plan afectiv, între creier și inimă: „Inima aprovizionează creierul cu oxigen pentru ca să-l țină în viață”. Iată cum, despărțită de sentimente, inima nu este, totuși, defavorizată.

Visul și speranța oricărui cercetător din domeniul neurofiziologiei, se îndreaptă către o imagine integrală despre creier? Cum se proiectează cercetarea mecanismelor sinaptice în — poate cea mai mare problemă științifică a actualității — descif-

la nivelul celor circa 15 miliarde de neuroni”.

Se poate intui din consemnările de pînă acum ambianța științifică în care s-a desfășurat cursul și de care au profitat cei 68 de cercetători tineri, sau aproape tineri, care au plecat de la Iași în mai multe țări ale lumii, unii, poate, mai apți a face o descoperire, mai aproape cu un pas de aflarea adevărului despre creier. „Jumătate din inimă îmi rămîne aici”, mărturisea prietenul nostru Esat Es-kazan, de la Clinica neurologică din Istanbul. Iată, ne-am adunat la Iași cercetători tineri din mai multe țări ale lumii. Despre lucrările unor mari cercetători veniți aici, am aflat și puteam citi din revistele de specialitate. Acum, însă, i-am văzut pe maeștrii noștri la lucru, apoi, vă spun aceasta și ca specialist neuropsihiatru, nimic nu poate substitui relațiile umane directe. S-au creat între noi legături de neuitat”.

Un alt cercetător, Simon L. szlo, de la Facultatea de medicină din Budapesta mărturisea: „S-a produs aici completarea ideală a cunoștințelor mele. Lucrez în domeniul rețelelor neuronale, iar noutățile de acum s-au asamblat ca niște cărămizi într-un perete. Trebuie să re-marc amabilitatea superlativă a localnicilor, a organizatorilor. Niciodată nu am văzut o reuniune la un nivel atît de ridicat, într-o asemenea ambianță de înțelegere. Pur și simplu, niște oameni buni”.

Pentru cercetătorii români din domeniul neurofiziologiei cursul a fost o șansă, un moment care se va răsfîrînge în activitatea u-nora dintre ei. „Dacă măcar 2—3 dintre colegii noștri, afirma prof. I. Haulică, vor fi preluat și, evident, vor valorifica, unele din noutățile teoretice și tehnice oferite de curs, putem fi satisfăcuți. Sper însă, ca numărul acestora să fie mai mare. Ar fi păcat, ar fi o mare pierdere ca eforturile de acum realizate mai ales de către profesori, să nu conducă spre pasul mult dorit și necesar pentru a putea fi competitiv pe plan național, dacă nu mai mult, în cercetările noastre viitoare. Succesul depinde acum de eforturile materiale care se vor face în vederea dotării corespunzătoare. Sînt convins că fără un asemenea efort ciștigul cursanților noștri ar fi minim, iar aportul lor pe linie de cercetare ar rămîne în continuare nesatisfăcător. Cînd alții spun că știința, ca și electricitatea, emană lumină și energie, iar noi afirmăm mai mult, că știința a devenit o forță de producție, ar trebui, cred, să tratăm problema dotării în mod corespunzător și să acordăm științei ponderea cuvenită unei veritabile forțe de producție, dacă dorim ca această să devină realmente productivă, competitivă, pe plan internațional”.

Acestea sînt cîteva, puține, u-neori simplificate de teama de abstracțiuni, gînduri și fapțe pornite dintr-o reuniune științifică de neuitat, despre mecanismele sinaptice, una din cheile descifrării creierului, adică a însăși cunoașterii noastre intime.

Valeriu RUSU

O cale către descifrarea enigmelor creierului:

MECANISMELE SINAPTICE

UNESCO și cercetarea creierului • Un cunoscut cercetător definește sinapsa în limbajul comun • Inima și creierul • Se va descoperi centrul nervos care reglementează tensiunea arterială? • Medicamentele și sinapsele.

țin, unul de ordin subiectiv și altul obiectiv. Cel de ordin subiectiv pornește din preferința și preocupările mele mai vechi pentru problemele de fiziologie și farmacologie neurovegetativă. Considerentul de ordin obiectiv, care, bineînțeles a precumpănit constă în faptul că sinapsa interneuronala, ca loc de contact între două sau mai multe celule nervoase, este sediul unor procese enzimo-chimice cu rol esențial în stocarea și prelucrarea mesajelor ajunse pe diverse căi la nivelul centrilor nervoși”.

Fiindcă este posibil ca unii dintre cititori să se întrebe care sînt obiectivele concrete ale IBRO, ne-am adresat în acest sens profesorului Robert L. Volle, de la Universitatea din Connecticut, SUA, unul din conducătorii acestei organizații și conducătorul cursului organizat la Iași: „În esență, IBRO își propune stimularea, promovarea și accelerarea cercetării sistemului nervos. Tipurile de investigație sînt extrem de largi, cuprinzînd atît creierului sănătos, normal, cît și bolile sale. Cursul organizat la Iași este al XI-lea și urmărește asemenea celor precedente două scopuri: intenția țării gazdă de a invita experți în cercetarea creierului care să inițieze cercetătorii din acest domeniu, un al doilea obiectiv fiind de interesul IBRO pentru vizitarea țării unde există tradiție științifică și un bun climat universitar, iar inițiativa cursului are șanse să stimuleze realmente cercetările în domeniul creierului”.

În același timp o descriere a sinapsei de către același specialist, cu contribuții unanim recunoscute, descriere, evident, pentru cititorii nespecialiști ni s-a părut necesară: „Sistemul nervos este alcătuit din niște celule caracteristice numite neuroni. Mecanismul prin care un neuron comunică cu un alt neuron, mușchi, inimă sau glande endocrine este mecanismul sinaptic. Iată în ce constă sinapsa, adică legătura de contiguitate între neuroni. Cele mai multe medicamente au acțiune la acest nivel”.

Un exemplu?

„Iată, de pildă, continuă prof. R. L. Volle, faptul că, azi avem medicamente mai eficiente în tratarea bolii lui Parkinson. (o maladie degenerativă a sistemului nervos, caracterizat mai ales prin tremurături, n.n.) derivă din cercetarea mecanismelor sinaptice. Acum dispunem de un număr de medicamente utili-

pentru funcționare optimă de un anumit volum de sînge pe unitate de timp, debit și o anumită presiune arterială. În corpul omenesc se reușește acest lucru prin intermediul unor mecanisme nervoase și neurochimice desfășurate în principal la nivelul sinapselor. Deoarece acest control este necesar secundă cu secundă, substanțele chimice care intervin trebuie să aibă o viață foarte scurtă. Cunoașterea eliberării și a inactivării acestor agenți chimici care concură la menținerea tensiunii arteriale normale permite intervenția în cazurile patologice. Ca farmacologie sînt interesat cum medicamentele modifică, influențează aceste mecanisme, sau cum pot fi ele îmbunătățite. Este vorba, în primul rînd, despre hipertensiunea arterială”.

Aceeași boală, după cum se știe extrem de răspîndită, constituie o obsedantă preocupare pentru un foarte tînăr profesor universitar și cercetător, G. L. Gebber, de la laboratorul de farmacologie al Universității Michigan, SUA: „Mă ocup cu acea parte a creierului care poate explica unele boli cu extindere în masă. Înainte de a încerca să le vindecăm, trebuie să cunoaștem bine cum intervine creierul. Mă gîndesc îndeosebi la modul în care creierul controlează tensiunea arterială”. Dacă amintim că bolile cardio-vasculare ocupă primul loc în mortalitatea generală în statistica medicală a tuturor țării dezvoltate și sînt în continuă creștere în celelalte țări ale lumii, interesul pentru această problemă științifică apare la dimensiunile sale reale. Cu puțin trecut de treizeci de ani, prof. G. L. Gebber trăiește iminența acestei mari descoperiri.

„Inima, susține un alt profesor universitar american, în vîrstă de 32 de ani, Achilles J. Pappano, de la Universitatea din Connecticut, SUA, prezintă, după opinia mea, cel mai mare interes din punct de vedere al cercetării mecanismelor sinaptice. Există posibilitatea, la inima embrionară, să se studieze începutul dezvoltării și maturizarea sinapselor neuromusculare. Inima în sine prezintă cîteva caracteristici interesante prin celulele care conduc excitația în interiorul miocardului. O singură celulă cardiacă poate avea legătură atît cu sistemul nervos simpatic, cît și cu cel parasimpatic. Aceste aspecte, împreună cu surprinderea relațiilor funcționale între diferite tipuri de celule, sînt de un interes excepțional”. În acest moment, cînd

frarea enigmelor creierului? „Dacă cineva va lucra cu un computer mic va ști să lucreze mai tîrziu și cu un computer mare”, ne răspunde prof. U. Trendelenburg. „Cunoașterea joncțiunilor nervoase, împreună cu modul de producere al excitației, explicat pe baza fenomenelor de permeabilitate celulară, arată un alt cunoscut cercetător prezent la curs, prof. Toshio Narahashi de la Duke University Medical Center, Carolina de Nord, sînt cuceriri noi care amplifică ansamblul cunoștințelor noastre despre creier. În consens cu interlocutorii noștri anteriori, prof. I. Haulică a precizat: „Cercetările microscopiei electronice, de histochimie și electrofiziologie în cadrul sinaptologiei moderne au contribuit substanțial la descifrarea mecanismelor electrochimice de producere a diverselor forme de activitate cerebrală. În felul acesta se deschide posibilitatea descifrării enigmelor creierului și a stabilirii bazelor materiale ale activității complexe neuropsihice. Este suficient să menționăm progresele obținute în ultimii ani cu privire la bazele neuromorale ale stării de somn și veghe, biochimia memoriei, factorii umorali ai comportamentului afectiv. De pildă, afectivitatea în general depinde de formațiunea reticulată, iar blocarea acesteia cu medicamentele din grupul clorpromazinei îl modifică pe om din punct de vedere afectiv.

Fenomenul sinaptic reflectă în mic ceea ce se petrece în mare

cronica

săptămînal politic, social, cultural

Redactor șef: LIVIU LEONTE
Redactori șefi adjuncți: ANDI ANDRIEȘ, N. BARBU
Secretar general de redacție: ȘTEFAN OPREA

in colegiul de redacție:

AL. ANDRIEȘCU, CONST. CIOPRAGA, ION CREANGĂ,
AL. DIMA, ILIE GRAMĂDĂ, DAN HATMANU, MIRCEA
RADU IACOBAN, GAVRIL ISTRATE, GEORGE LESNEA,
P. MILCOMETE, CR. SIMIONESCU, CORNELIU STURZU,
CORNELIU ȘTEFANACHE, NICOLAE TATOMIR.

Prezentarea grafică: VALER MITRU